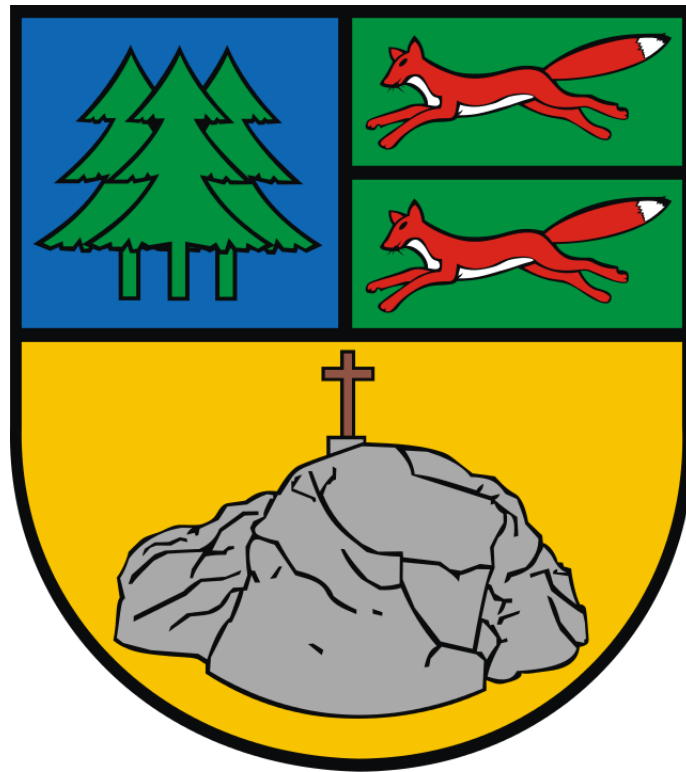

Załącznik
do UCHWAŁY NR XXXIX/311/14
RADY MIEJSKIEJ W TYCHOWIE
z dnia 9 października 2014 r.

STRATEGIA ROZWOJU GMINY TYCHOWO NA LATA 2014-2020

TYCHOWO, 2014

Spis treści

I. WSTĘP	4
II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ GMINY TYCHOWO	6
1. Położenie gminy	6
2. Rys historyczny Tychowa i okolic	9
3. Uwarunkowania naturalne	9
4. Sfera społeczna	15
4.1. Demografia	15
4.2. Oświata	20
4.3. Kultura i sport	22
4.4. Pomoc społeczna	24
4.5. Ochrona zdrowia	27
4.6. Bezpieczeństwo publiczne	28
4.7. Współpraca z organizacjami pozarządowymi	28
4.8. Współpraca zagraniczna	31
5. Sfera gospodarcza	32
5.1. Rynek pracy	32
5.2. Podmioty gospodarcze	35
5.3. Rolnictwo	39
6. Turystyka	41
7. Infrastruktura techniczna	47
7.1. Komunikacja drogowa i kolejowa	47
7.2. Wodociągi i kanalizacja	47
7.3. Gospodarka odpadami	50
7.4. Gazownictwo, ciepłownictwo, energetyka i telekomunikacja	52
7.5. Zasoby mieszkaniowe	53
8. Finanse gminy	53
III. Analiza SWOT	59
IV. ELEMENTY STRATEGII	61
MISJA GMINY	61
WIZJA GMINY	61
OBSZAR STRATEGICZNY I. PRZESTRZEŃ I INFRASTRUKTURA	63

OBSZAR STRATEGICZNY II. GOSPODARKA.....	67
OBSZAR STRATEGICZNY III. SPOŁECZEŃSTWO.....	73
OBSZAR STRATEGICZNY IV. TURYSTYKA	80
OBSZAR STRATEGICZNY V. ŚRODOWISKO	85
V. WDRAŻANIE I MONITORING.....	90
VI. FINANSOWANIE STRATEGII	91
VII. PLAN INWESTYCYJNY.....	91
Spis tabel	97
Spis wykresów.....	98
Spis rycin.....	98
Załącznik: Wyniki ankiety	99

I. WSTĘP

Strategia Rozwoju Gminy jest jednym z najważniejszych dokumentów opracowywanych przez jednostkę samorządu terytorialnego, gdyż jest narzędziem realizowania ustawowego wymogu prowadzenia polityki rozwoju w oparciu o strategiczne planowanie. Strategiczny rozwój gminy to długofalowy proces ukierunkowany na osiągnięcie określonych, uprzednio zaplanowanych celów, które są uporządkowane hierarchicznie. Na szczycie tej hierarchii znajduje się cel główny, poniżej - równolegle ukształtowane - cele strategiczne, dalej - równolegle między sobą w ramach danego celu strategicznego - cele operacyjne. Drzewo celów uzupełnione jest o kierunki działań. Kierunki działań to konkretne rozwiązania, które mają umożliwić realizację celów. Poza drzewem celów dokument Strategii definiuje również wizję gminy, czyli przyszły obraz gminy, a także misję gminy, tj. zadanie, którego spełnienie pozwoli na osiągnięcie wyobrażenia zawartego w wizji.

Jednostka Samorządu Terytorialnego planując inwestycje, tworząc Wieloletnią Prognozę Finansową, związana jest polityką rozwoju gminy określoną w niniejszym dokumencie. Ideą niniejszego dokumentu jest określenie do roku 2020 kierunków rozwoju gminy Tychowo. Niemniej jednak dokument ten zawiera katalog inwestycji planowanych do realizacji w horyzoncie czasowym 2014-2020. Nie jest to katalog zamknięty. Każda inwestycja, która jest zgodna z polityką rozwoju Strategii Rozwoju Gminy Tychowo na lata 2014-2020 może być realizowana, pod warunkiem, że zostanie ujęta w budżecie gminy.

Strategia Rozwoju Gminy Tychowo na lata 2014-2020 została opracowana na podstawie ogólnodostępnych danych statystycznych, na podstawie informacji przygotowanych przez Urząd Miejski w Tychowie, a także na podstawie informacji uzyskanych od mieszkańców gminy Tychowo podczas konsultacji społecznych. Uczestnicy konsultacji zidentyfikowali problemy występujące w gminie Tychowo w następujących obszarach tematycznych: przestrzeń i infrastruktura, gospodarka, turystyka, społeczność oraz środowisko. Następnie zaproponowali sposoby rozwiązania tych problemów. Te informacje były niezwykle istotne przy tworzeniu analizy SWOT oraz konstruowaniu drzewa celów, wizji i misji gminy Tychowo. Mieszkańcy wypełnili również ankiety, w których oceniali warunki życia w gminie oraz wskazywali istotność działań dla mieszkańców i rozwoju gminy. Ankiety mogli również wypełnić wszyscy mieszkańcy gminy (nie tylko uczestnicy spotkań konsultacyjnych) w związku z udostępnieniem jej na stronie internetowej gminy. Projekt niniejszego dokumentu został zaprezentowany mieszkańcom gminy Tychowo

podczas kolejnego spotkania konsultacyjnego, podczas którego mogli wnosić uwagi do dokumentu. Prezentacja określająca kierunki rozwoju gminy, a także cele, wizję i misję została również zamieszczona na stronie internetowej gminy, aby umożliwić wszystkim zainteresowanym wnoszenie uwag do dokumentu.

Strategia Rozwoju gminy Tychowo na lata 2014-2020 wpisuje się w dokumenty strategiczne wyższego rzędu, tj.: Strategię Rozwoju Powiatu Białogardzkiego na lata 2000-2015, Strategię Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2015, Strategię Rozwoju Kraju 2020, Polska 2030 Trzecia fala nowoczesności. Długookresową Strategię Rozwoju Kraju, Europa 2020.

II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ GMINY TYCHOWO

1. Położenie gminy

Gmina Tychowo to gmina zajmująca południową część powiatu białogardzkiego, położonego w północno-wschodniej części województwa zachodniopomorskiego. Przed reformą administracyjną, do dnia 31 grudnia 1998 roku, należała do województwa koszalińskiego. Od 1 stycznia 2010 roku jest gminą miejsko-wiejską, co spowodowane jest nadaniem statusu miasta miejscowości Tychowo i jednoczesnym zniesieniem sołectwa Tychowo, w którego skład wchodziła również osada Dobrochy.

Rycina 1. Położenie gminy Tychowo

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.gminy.pl

Gmina Tychowo zajmują powierzchnię około 350,5 km², co stanowi niemal 41,5% całkowitej powierzchni powiatu białogardzkiego i sprawia, że jest jedną z największych gmin w województwie zachodniopomorskim. Według fizyczno-geograficznego podziału Polski J. Kondrackiego (1998), obszar zachodni gminy położony jest w obrębie Równiny Białogardzkiej, a południowo-zachodni na Pojezierzu Drawskim. W skali makro – obszar gminy leży na Niziu Środkowoeuropejskim, część zachodnia na Pobrzeżu Południowobałtyckim, a część wschodnia i skrawek południowy na Pojezierzu Południowobałtyckim. Najważniejszym ośrodkiem administracyjnym jest miasto Tychowo, na bazie wsi o charakterze owalnicy. Gmina posiada dobre połączenie komunikacyjne, drogowe i kolejowe, z regionem, jak i całym krajem. Położona jest ok. 22 km od Białogardu, ok. 35 km od Koszalina, ok. 26 km od Połczyna-Zdroju i ok. 26 km od Bobolic, na skrzyżowaniu drogi wojewódzkiej nr 167 z drogą wojewódzką nr 169. Sąsiaduje z:

- gminą Białogard (powiat białogardzki);
- gminą Bobolice i Świeszyno (powiat koszaliński);
- gminą Barwice i Grzmiąca (powiat szczecinecki);
- gminą Połczyn-Zdrój (powiat świdwiński).

Rycina 2. Układ miasta Tychowo

Źródło: www.tychowo.pl

Administracyjnie gmina podzielona jest na 20 sołectw (wykaz w poniższej tabeli). Strukturę gminy tworzy miasto Tychowo, wyżej wymienione 20 sołectw oraz 27 innych miejscowości (7 wsi, 16 osad, 1 przysiółek i 3 miejscowości, będące pozostałościami dawnych osad, obecnie nie wymieniane w Krajowym Rejestrze Urzędowego Podziału Terytorialnego Kraju – TERYT i spisie miejscowości gmin w Polsce).

Tabela 1. Wykaz sołectw i miejscowości gminy Tychowo

Sołectwa	Wsie wchodzące w skład sołectwa
Borzysław	Podborsko, Rozłazino
Bukówko	Bukówko
Czarnkowo	Czarnkowo
Dobrowo	Dobrówko
Drzonowo Białogardzkie	Drzonowo Białogardzkie
Kikowo	Krosinko
Kowalki	Kowalki
Motarzyn	Doble, Zastawa, Żukówek
Pobądz	Buczki, Solno
Modrolas	Skarszewice
Sadkowo	Liśnica
Stare Dębno	Nowe Dębno, Rudno
Trzebiszyn	Dobrochy
Tyczewo	Wełdkówko
Warnino	Giżałki
Wicewo	Sławomierz, Trzebiec, Osówko
Zaspy Wielkie	Zaspy Wielkie
Smęcino	Dzięciołowo, Wełdkowo
Bukowo	Retowo
Słonino	Słonino

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.tychowo.pl

2. Rys historyczny Tychowa i okolic

W okresie średniowiecza, dorzecze rzeki Parsęty, w tym również obszar dzisiejszej gminy Tychowo, należały do najbardziej rozwiniętych obszarów Pomorza Zachodniego, a w okolicach Kołobrzegu i Białogardu występowały największe skupiska ludzi, którzy zajmowali się rolnictwem. Pierwsza pisemna wzmianka o Tychowie pochodzi z około 1250 roku. Znalazła się w dokumencie, w którym mowa była o obowiązku uiszczania daniny, jaką świadczyć miał majątek von Kleista panom na zamku w Białogardzie. O średniowiecznym pochodzeniu miejscowości świadczy również jego nazwa, która w najwcześniejszych dokumentach widnieje jako „Tichow”, co z kolei w brzmieniu przypomina „tichii” bądź „ticho” – związane z pojęciem ciszy i spokoju. Podczas niemieckiej przeszłości miejscowość ta nosiła nazwę „Groß Tychow”. Tychowo to miasto o słowiańskim, wczesnosłowiańskim rodowodzie. Do roku 1945 miasto przeważnie (z wyjątkiem dwóch krótkich okresów) należało do wymarłej już tychowskiej linii rodziny von Kleist-Retzow.

Początkowo był to majątek rycerski należący do dwóch rodzin, wspomnianej wcześniej, von Kleist-Retzow oraz częściowo do von Versen, jednak szybko ci pierwsi stali się jednymi właścicielami. Także na początku XIX wieku posiadłość przeszła w inne ręce, jednak szybko została odkupiona. Po II wojnie światowej majątek Tychowa został upaństwowiony, a „od 1 stycznia 2010 posiada status miasta, które otrzymał na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 28 lipca 2009 r. Miasto Tychowo posiada infrastrukturę społeczną i techniczną, a także układ urbanistyczny i charakter zabudowy charakterystyczny dla jednostki miejskiej. Tychowo liczy 2,5 tys. mieszkańców, z których tylko 10% utrzymuje się z działalności rolniczej” (Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Tychowo).

3. Uwarunkowania naturalne

Rzeźba terenu i gleby

Duży wpływ na środowisko geograficzno-przyrodnicze miała epoka lodowcowa, a w szczególności działalność lądolodu skandynawskiego. Zgodnie z informacjami zawartymi w „Programie ochrony środowiska dla gminy Tychowo” pod względem geograficznym w gminie można wyróżnić następujące jednostki i formy geomorfologiczne:

- wysoczyznę moreny dennej stanowiącej tło krajobrazu o rzeźbie niemal płaskiej w części północnej, o rzeźbie lekko falistej w części południowej. Wysoczyznę rozcinają doliny rzek, w wielu miejscach o charakterze przełomowym, liczne obniżenia wytopiskowe i rozlewiskowe oraz urozmaicają pagórki kemów;
- doliny rzek o zróżnicowanych formach: akumulacyjne, erozyjne, rynnowe oraz rozległe obniżenia zastoiskowe;
- wzgórza kemowe i niskie pagórki morenowe o wysokościach względnych od 10 do 40 m.

Najbardziej typowymi glebami występującymi na obszarze gminy są gleby bielcowe słabo gliniaste, które w przeważającej części znajdują się na północ od Tychowa. Nadają się głównie pod uprawę: żyta, jęczmienia, owsa, ziemniaków i łubinu.

Surowce naturalne

Baza surowców naturalnych na terenie gminy Tychowo jest stosunkowo uboga. Występują następujące, udokumentowane złoża surowców:

- kruszywo pospolite grube (pospółka) - eksploatowane złożo "Warnino";
- kruszywo naturalne drobne (piasek) – nie występuje. Występują jedynie 4 wyrobiska, z których wydobywane doraźnie kruszywo drobne jest kopalnią podstawową - Słonino, Zaspy Wlk., Wełdkówko i Wicewo;
- surowce ilaste ceramiki budowlanej - nie są udokumentowane, brak punktów eksploatacji;
- osady węglanowe – kreda jeziorna i gytie wapienne – złożo "Tyczewo" (według Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Tychowo).

Lesistość oraz formy ochrony przyrody

Atutem gminy Tychowo jest czyste środowisko, a cechą charakterystyczną jest duża lesistość omawianego obszaru. Lasy zajmują powierzchnię 20 165,3 ha, co stanowi 57,5% całkowitej powierzchni gminy. Najbardziej zalesione części gminy to część zachodnia, północna i wschodnia. 85% stanowią lasy sosnowe z domieszką świerka. Lasy liściaste to przede wszystkim: buk, dąb, olcha, brzoza. Ponadto bogate runo leśne i liczna zwierzyna łowna przyciągają amatorów grzybobrania, jagód i łowiectwa. Dominują takie gatunki zwierząt jak:

dziki, sarny, jelenie, lisy, zające czy słonki. W lasach przylegających do miejscowości Bukówko można odnaleźć stanowiska bociana czarnego i orła bielika.

Na terenie gminy działają cztery koła łowieckie:

- Koło Łowieckie Żuraw;
- Koło Łowieckie Trop;
- Koło Łowieckie Czajka;
- Koło Łowieckie Hubertus.

Każde z Kół gospodaruje na powierzchni od 2 do 5 tys. ha lasu, a myśliwi gwarantują nocleg i wyżywienie w leśniczówkach, domkach myśliwskich i kwaterach prywatnych. Słynne są myśliwskie biesiady przy ognisku.

Grunty leśne zarządzane są przez następujące Nadleśnictwa:

1. Nadleśnictwo Tychowo,
2. Nadleśnictwo Białogard,
3. Nadleśnictwo Połczyn,
4. Nadleśnictwo Bobolice (niewielki obszar przygraniczny w rejonie Dzieciółowa).

Nadleśnictwa te podlegają Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Szczecinku.

Gmina wyróżnia się pod względem parków podworskich, które występują niemal przy każdej wsi. Charakteryzują się one bogatym drzewostanem, czasem gatunkami egzotycznymi i rzadkimi gatunkami drzew i krzewów.

W granicach gminy Tychowo występują następujące pomniki przyrody:

Tabela 2. Pomniki przyrody zlokalizowane w granicach gminy Tychowo

L.p.	Nazwa gatunkowa	Lokalizacja
1.	buk pospolity	Rudno
2.	cis pospolity	Oddz. 245m Nadleśnictwo. Połczyn, Leśnictwo Borzęcino
3.	dąb szypułkowy	Smęcino
4.	dąb szypułkowy	Oddz. 114n Nadleśnictwo. Tychowo Leśnictwo Warnino
5.	dąb szypułkowy	Oddz. 245m Nadleśnictwo. Połczyn, Leśnictwo Borzęcino
6.	dąb szypułkowy	Oddz. 224gh Nadleśnictwo. Połczyn Leśnictwo Dębno
7.	dąb szypułkowy	Cmentarz ewangelicki -Wicewo
8.	dąb szypułkowy	Nadleśnictwo. Tychowo Leśnictwo Sadkowo
9.	dąb szypułkowy	Oddz. 89m Nadleśnictwo. Tychowo, Leśnictwo Warnino
10.	dąb szypułkowy	Cmentarz ewangelicki Borzysław
11.	dąb szypułkowy, lipa drobnolistna, jesion wyniosły, klon zwyczajny	Kikowo, kościół rzymskokatolicki
13.	świerk pospolity	Kowalki, cmentarz katolicki, dawniej ewangelicki
14.	dąb szypułkowy	nr dz. 454. Wełdkówko
15.	dąb szypułkowy	nr dz. 454. Wełdkówko
16.	lipa szerokolistna	Rosnąca około 3 km od miejscowości Bukowo nr dz. 25
17.	tulipanowiec amerykański	Park wiejski nr dz.63. Czarnkowo

Źródło: *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Tychowo/Waloryzacja przyrodnicza województwa zachodniopomorskiego (Biuro Konserwacji Przyrody w Szczecinie)*

Na terenie gminy Tychowo znajduje się rezerwat przyrody „Cisy Tychowskie” i jest częścią większego kompleksu leśnego, porożcinanego enklawami wód i łąk. Położony jest we wschodniej części tego kompleksu pomiędzy dolinami Leszczynki i Kowalówki, około 1 km na południe od drogi z Tychowa do Bobolic. Powstał 11 września 1980 roku i zajmuje powierzchnię 10,5 ha. Został utworzony Zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 11 sierpnia 1980 r. na terenie leśnictwa Czarnikowo. Według opracowania naukowego Katedry Botaniki Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu pt.: *Walory botaniczne rezerwatu przyrody „Cisy Tychowskie”*, jest on „jednym z trzech położonych na terenie Pomorza Zachodniego obiektów, których głównym celem jest zachowanie licznie występujących tam populacji cisa *Taxus baccata* L (cisa pospolitego).

Dodatkowo jest on ostoją wielu innych gatunków roślin, przede wszystkim związanych z siedliskami grądów i łęgów. Ze względu na wysokie walory florystyczne rezerwatu, za drugorzędny przedmiot ochrony uznano więc zachowanie populacji rzadkich gatunków roślin naczyniowych występujących w wilgotnych lasach rezerwatu, zwłaszcza kukułki plamistej i podkolana zielonawego”. Ponadto rezerwat otoczony jest przez naturalną sferę ochronną w postaci Lasów gospodarczych (świerkowych, wilgotne grądy i łęgi olszowe oraz pas wilgotnych, zarastających łąk). Dla rezerwatu przyrody obowiązuje Plan ochrony zatwierdzony na lata 2005-2024.

W granicach gminy Tychowo znajdują się także fragmenty trzech obszarów Natura 2000:

- specjalny obszar ochrony siedlisk Natura 2000 „Dolina Radwi, Chocieli i Chotli” PLH320022;
- specjalny obszar ochrony siedlisk Natura 2000 „Dorzecze Parsęty” PLH320007;
- obszar specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 „Ostoja Drawska” PLB320019.

Obszary Natura 2000 podlegają ochronie na podstawie Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.

Ponadto na terenie gminy Tychowo występują liczne użytki ekologiczne, które spełniają niezwykle cenną rolę w systemie powiązań ekologicznych, retencyjnych i bytowych zwierząt. Występują one na terenie Nadleśnictw: Połczyn-Zdrój, Białogard i Bobolice (łącznie 23 stanowiska). Z kolei na terenie Nadleśnictwa Tychowo znajduje się użytek ekologiczny w formie rozległego terenu bagiennego o łącznej powierzchni 14,89 ha.

Zasoby wodne

Gmina Tychowo leży w górnej części dorzecza Parsęty. Rzeka przecina obszar gminy w południowej jej części, w kierunku z południowego wschodu na północny zachód, a następnie płynie wzdłuż fragmentu południowo-zachodniej granicy gminy.

Przez obszar gminy przepływają również rzeki, będące dopływami Parsęty i rzeki Radew, takie jak:

- Dębica - lewobrzeżny dopływ Parsęty, płynie wzdłuż południowo-zachodniej granicy gminy,
- Liśnica - prawobrzeżny dopływ Parsęty, płynie przez środek z południowego wschodu na północny zachód,

- Chotla - lewy dopływ Radwi, swoje źródło ma 1,5 km na północ od wsi Wełdkowo, płynie w północnej części gminy w kierunku wschodnim,
- Leszczyńska
- Bąbnica.

Na terenie gminy Tychowo, w miejscowości Podborsko znajdują się dwa jeziora: Dobrowieckie Wielkie (14,4 ha) i Dobrowieckie Małe. Pochodzenie jezior związane jest z procesami wytapiania się brył martwego lodu tzw. jeziora moreny dennej. Na całym obszarze występują liczne „oczka” wodne w obrębie pól i lasów.

Zachodnia część gminy obejmuje fragment Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 126. Jest to zbiornik czwartorzędowy-trzeciorzędowy.

Z kolei jeśli chodzi o warunki hydrogeologiczne to obszar gminy podzielony jest na dwie strefy o odmiennych tzw. reżimach wodnych:

- „strefa gdzie wody gruntowe tworzą swobodny poziom utrzymujący się łatwo przepuszczalnych piaskach i żwirach;
- strefa, w obrębie której ciągłość zwierciadła wód gruntowych ulega zakłóceniu na skutek występowania w podłożu gliniastych utworów trudno przepuszczalnych”.

Klimat

W Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowanie przestrzennego gminy Tychowo przedstawiono podział gminy na następujące krainy ze względu na uwarunkowania klimatyczne:

- Kraina IV – Koszalińska (obejmuje wysoczyzny morenowe płaskie i faliste przeciętane dolinami rzek: Parsęta, Radew, Grabowa i Wieprza),
- Kraina VII – Drawsko – Szczecińska (niewielki wschodni skraj gminy).

Ponadto gmina Tychowo leży w tzw. Rejonie Środkowopomorskim, który charakteryzuje się występowaniem następujących warunków klimatycznych:

- pogoda: umiarkowana, ciepła z dużym zachmurzeniem (50 w roku) oraz chłodna i deszczowa (26 w roku);
- ponad 36 dni w roku - pogoda umiarkowanie ciepła z dużym zachmurzeniem i opadem, a około 11 dni z ciągu roku pogoda bardzo ciepła, słoneczna i bez opadu;
- temperatury powietrza – zbliżone do średnich rocznych środkowego rejonu północnego Pasa Pojezierza Pomorskiego;

- najcieplejszy miesiąc - lipiec (temperatura 16,7° C), natomiast najzimniejszy to luty (-10°C);
- zimy są łagodne, lata ciepłe, wiosny długie, chłodne i dość suche;
- opady atmosferyczne - średnio 650 mm w ciągu roku.

4. Sfera społeczna

4.1. Demografia

Demografia jest dziedziną nauki, która zajmuje się analizami przemian społeczności ludzkiej. W jej zakresie leży bowiem analiza przyrostu naturalnego, ruchów migracyjnych, struktury społecznej (wiek, płeć, przynależność zawodowa, narodowość, wyznanie) oraz rozmieszczenia ludności i wpływ czynników społecznych i socjologicznych.

Liczba mieszkańców gminy Tychowo na przestrzeni analizowanych lat charakteryzowała się zmienną tendencją. Ogólna liczba mieszkańców w latach 2009-2013 zmniejszyła się o 26 osób, co oznacza spadek liczby ludności o około 0,4%. Liczba ludności gminy (w 2013 roku) stanowiła około 14,3% ludności powiatu białogardzkiego oraz 0,4% ogólnej liczby mieszkańców województwa zachodniopomorskiego. Struktura taka stwarza możliwość dobrej obsługi ludności, odzwierciedla atrakcyjność gminy i duży potencjał w regionie.

Tabela 3. Liczba ludności w gminie Tychowo wg płci w latach 2009-2012

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Liczba ludności ogółem	7043	7078	7022	7059	7017
Kobiety	3482	3498	3469	3482	3467
Mężczyźni	3561	3580	3553	3577	3550

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

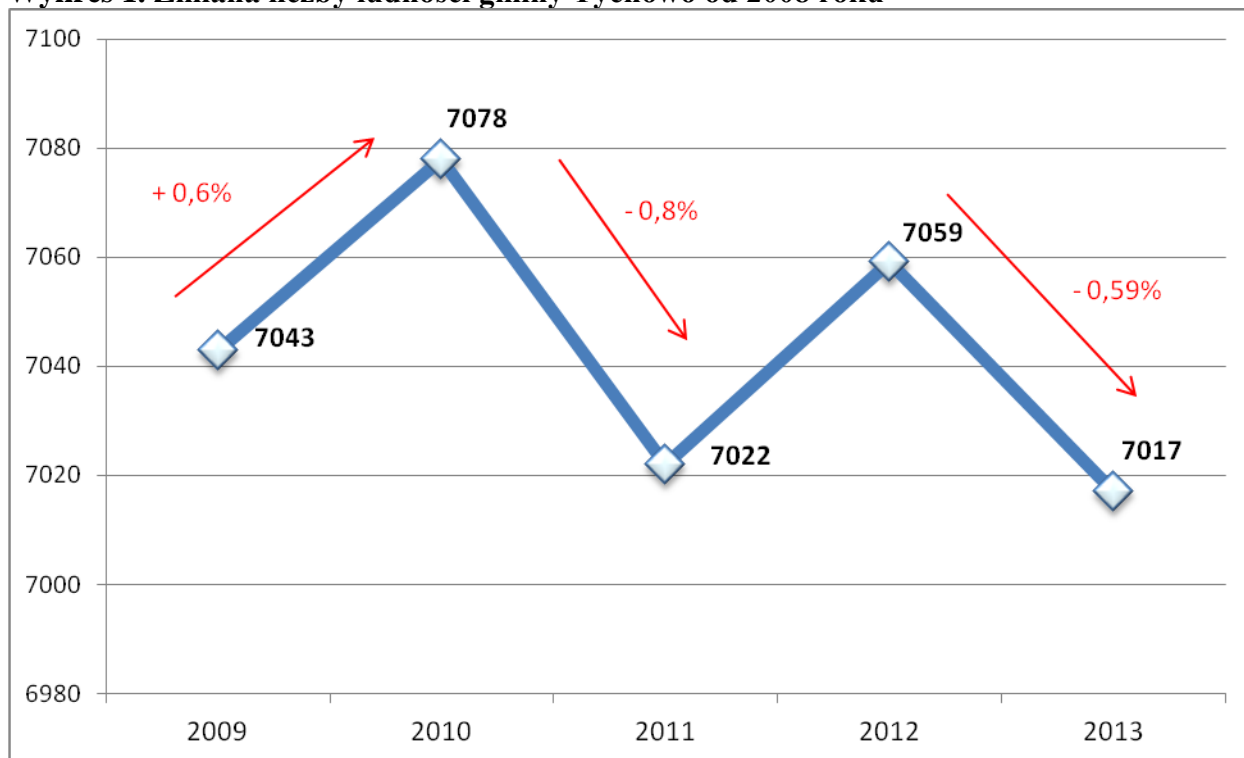
Wskaźnik gęstości zaludnienia w gminie wynosi 20 osób na 1 km², natomiast na obszarze miasta jest to wskaźnik na poziomie 620 osób/km². Średnio na terenie województwa gęstość ta wynosi około 75 osób/km².

Z powyższych danych wynika, że udział mężczyzn w całej populacji jest nieco wyższy aniżeli kobiet i w poszczególnych latach oscylował w okolicach 50,6%. W związku z tym współczynnik feminizacji (liczba kobiet przypadająca na 100 mężczyzn) w gminie Tychowo znajduje się na poziomie 98 (na terenie miasta na poziomie 102 kobiet). Wskaźnik

ten dla gminy Tychowo jest stosunkowo niski w porównaniu dla całego kraju (107), województwa zachodniopomorskiego (105) czy powiatu białogardzkiego (104).

Wykres 1. Zmiana liczby ludności gminy Tychowo od 2008 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Wspomniana wyżej zmiana liczby ludności kształtowała się następująco: początkowo wzrosła ona o 0,6% (w 2010 roku w porównaniu z rokiem 2008), a w kolejnym roku ponownie spadła (o 0,8%). W następnym tendencja ta powtórzyła się i w roku 2013 roku, zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego, wyniosła 7017 osób.

W analizowanych latach przyrost naturalny na terenie gminy Tychowo był dodatni i wynosił odpowiednio: +16 w 2009 roku, +29 w 2010 roku, +4 w 2011 roku, +21 w roku 2012, a jedynie w roku 2013 osiągnął wartość ujemną, tj. -9.

Tabela 4. Ruchy naturalne mieszkańców gminy wg płci

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Urodzenia żywe					
Ogółem	82	95	74	84	68
Mężczyźni	44	51	38	45	34
Kobiety	38	44	36	39	34
Zgony ogółem					
Ogółem	66	66	70	63	77
Mężczyźni	38	40	37	32	40
Kobiety	28	26	33	31	37

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Tempo przyrostu naturalnego charakteryzowało się znacznymi wahaniami, analogicznymi do zmian w liczbie ludności. Podsumowując można stwierdzić, iż problem ujemnego przyrostu naturalnego nie dotyczy gminy Tychowo, wręcz przeciwnie kształtuje się on na wysokim, dodatnim poziomie, co w dłuższej perspektywie będzie wpływać korzystnie na lokalną strukturę społeczną.

Na zmiany liczby ludności zasadniczo wpływają ruchy migracyjne, ponieważ na przestrzeni analizowanych lat odnotowuje się ujemne saldo migracji. Wyjątkiem jest rok 2009, w którym wielkość ta była na poziomie +1. W 2012 roku wskaźnik salda migracji był na poziomie -31 osób, a najniższy poziom zaobserwowano w grupie kobiet.

Tabela 5. Migracje mieszkańców gminy Tychowo

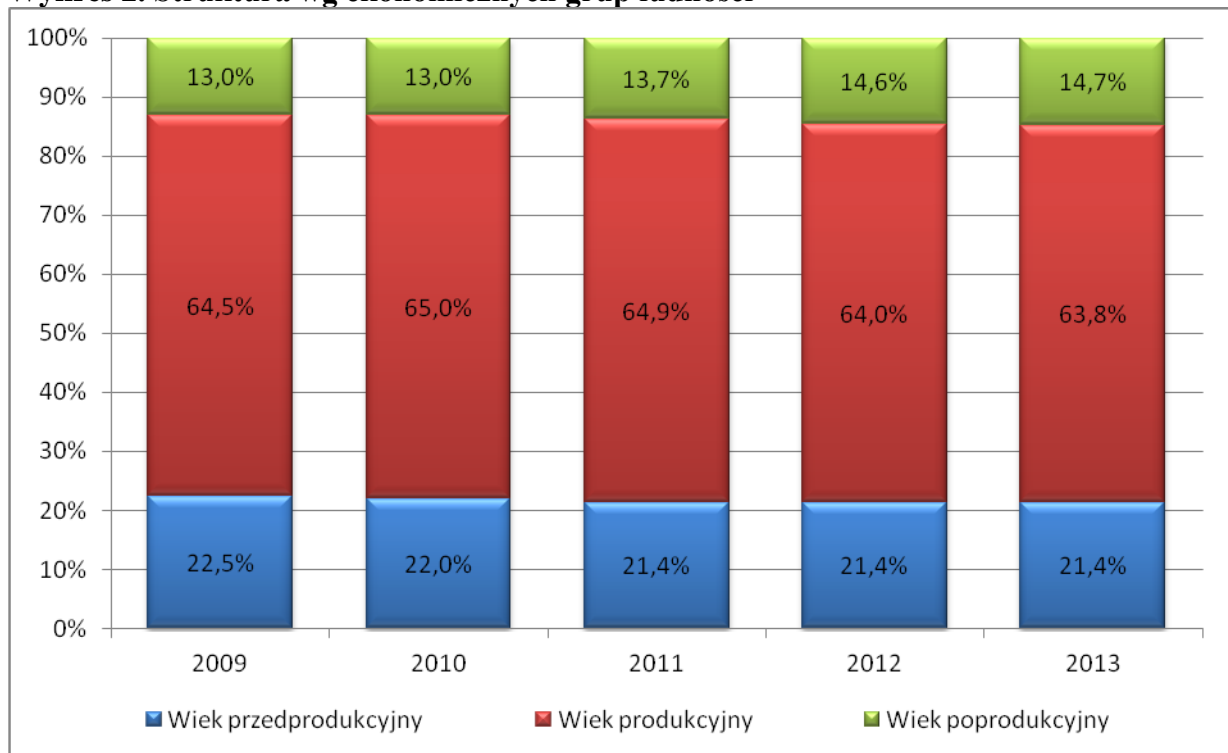
Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012
Zameldowania				
Ogółem	68	103	71	85
Mężczyźni	35	44	34	39
Kobiety	33	59	37	46
Wymeldowania				
Ogółem	67	138	131	116
Mężczyźni	25	53	62	50
Kobiety	42	85	69	66

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Dominującą grupą ludności, w gminie Tychowo, są osoby w wieku produkcyjnym. W latach 2009 – 2013 udział tej grupy w ogóle ludności oscylował wokół 64-65%, nieznacznie jednak zmniejszając swoją wartość.

Wykres 2. Struktura wg ekonomicznych grup ludności

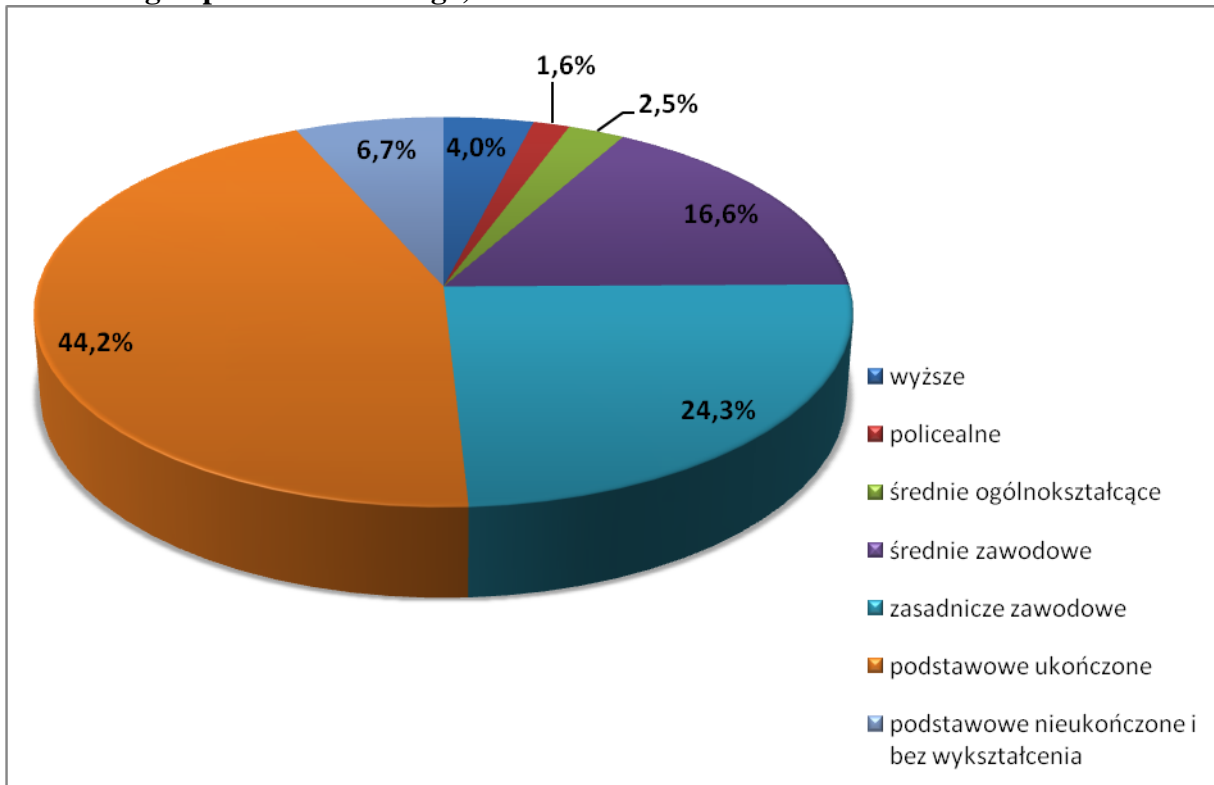
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

W analizowanym okresie na terenie gminy Tychowo zaobserwowano wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym oraz niepokojące zjawisko spadku liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym. Odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym, najmniej korzystnym z punktu widzenia gospodarki, stanowił w roku 2013 jedynie około 14,7% wykazując tendencję wzrostową, gdyż ten sam udział cztery lata wcześniej (tj. w 2009 roku) wynosił 13,0%. Sytuacja taka jest charakterystyczna dla polskiego społeczeństwa i stanowi zjawisko niepokojące, świadczące o starzeniu się społeczeństwa. Cecha ta jest również charakterystyczna dla społeczeństwa żyjącego w rozwijającej się gospodarce. Współcześnie proces starzenia się społeczeństwa nie przynosi jeszcze negatywnych skutków, ale w przyszłości może spowodować zbyt duże obciążenie demograficzne i zatrzymanie rozwoju gospodarczego. Wskaźnik obciążenia demograficznego (ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) ukształtował się na koniec 2013 roku na poziomie 56,6 osób i jest wyższy niż dla powiatu białogardzkiego (54,8), województwa

zachodniopomorskiego (55,2) i niższy w porównaniu z wartością tego wskaźnika dla kraju (57,6).

Wykres 3. Wykształcenie ludności gminy Tychowo w 2002 roku (według danych Narodowego Spisu Powszechnego)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Zgodnie z danymi pochodzącymi z Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego w 2002 roku (brak danych NSP za rok 2011 na temat wykształcenia ludności gminy Tychowo) zdecydowaną większość ludzi zamieszkujących gminę stanowiły osoby posiadające wykształcenie podstawowe ukończone (44,2%), zasadnicze zawodowe (24,3%) oraz średnie zawodowe (16,6%). Osoby z wykształceniem wyższym stanowiły zaledwie 4,0% ludności. Wymagało to zdecydowanej interwencji ze strony lokalnego społeczeństwa, ponieważ przy obecnym stanie rynku można zaobserwować zapotrzebowanie na specjalistów wysokiej klasy. Poprawę sytuacji można zaobserwować w powiecie białogardzkim, w którym w 2011 roku udział osób z wykształceniem wyższym był na poziomie blisko 10%. Na tej podstawie można domniemywać, że również w gminie Tychowo sytuacja ta uległa poprawie, ale nie ma danych na ten temat.

4.2. Oświata

Na terenie gminy Tychowo funkcjonuje jedno przedszkole wraz z dwoma oddziałami przedszkolnymi przy szkołach podstawowych, dwie szkoły podstawowe, dwa gimnazja, a także Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych, Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy oraz Niepubliczny Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczy wraz z Niepubliczną Szkołą Specjalną Przystosowaną do Pracy. Jest to trzyletnia szkoła ponadgimnazjalna dla młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym, z upośledzeniem umysłowym w stopniu znacznym, z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym z niepełnosprawnościami sprzężonymi i z upośledzeniem umysłowym w stopniu znacznym z niepełnosprawnościami sprzężonymi, przygotowująca uczniów do dojrzałego funkcjonowania w społeczeństwie. Z kolei Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Podborsku wraz z Gimnazjum funkcjonuje od 1 września 2004 r. Jest przeznaczony dla chłopców z zaburzeniami zachowania w wieku od 13 do 18 lat. W Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych znajduje się Liceum Ogólnokształcące z klasami: ogólną, wojskową, policyjną i straży granicznej, a także Zasadnicza Szkoła Zawodowa w zawodzie kucharz małej gastronomii.

Tabela 6. Wykaz placówek oświatowych na terenie gminy Tychowo

Placówki oświatowe
Gminne Przedszkole Dębowa Chatka w Tychowie
Szkoła Podstawowa im. Adama Mickiewicza w Tychowie
ZESPÓŁ SZKÓŁ W DOBROWIE: Szkoła podstawowa i gimnazjum
Gimnazjum im. Jana Pawła II w Tychowie
Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. prof. Jana Radomskiego w Tychowie: Liceum Ogólnokształcące, Zasadnicza Szkoła Zawodowa
Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy wraz z Gimnazjum w Podborsku
Niepubliczny Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczy w Kowalkach wraz z Niepubliczną Szkołą Specjalną Przystosowaną Do Pracy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.kuratorium.szczecin.pl

W placówkach oświatowych, na terenie gminy Tychowo, liczba uczniów z roku na rok zmniejsza się, za wyjątkiem oddziałów przedszkolnych i zasadniczej szkoły zawodowej.

Jednak w przypadku tej drugiej liczba uczniów początkowo zmniejszyła się o połowę (w latach 2009-2011), a następnie ponownie wzrosła o 52,6%.

W przypadku oddziałów przedszkolnych liczba ta od 2010 roku wzrosła ponad pięciokrotnie. W pozostałych placówkach liczba uczniów wykazuje zmienne tendencje, z ostateczną tendencją spadkową w roku 2012, co pociąga za sobą także spadki liczby absolwentów tych szkół. Podsumowując: według danych z Głównego Urzędu Statystycznego, do przedszkoli (wraz z oddziałami przedszkolnymi) uczęszczało łącznie 178 dzieci, SP 420, a do gimnazjów 256 (stan z 2012 roku). Wskaźnik skolaryzacji brutto dla szkół podstawowych wynosił 96,11%, a dla gimnazjów 101,99% i był niższy niż wskaźnik dla całego powiatu (98,02% i 102,00%), ale większy niż odnotowany dla województwa zachodniopomorskiego (97,12% i 99,34%). Dla kraju wskaźnik skolaryzacji brutto dla tych szkół kształtował się odpowiednio na poziomie: 99,15% i 99,71%.

Tabela 7. Liczba uczniów i absolwentów w placówkach oświatowych na terenie gminy Tychowo

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012
Przedszkola				
Dzieci	108	118	139	111
Oddziały przedszkolne				
Dzieci	36	13	26	67
Szkoły podstawowe				
Uczniowie	457	424	431	420
Absolwenci	89	92	66	64
Gimnazja				
Uczniowie	327	323	297	256
Absolwenci	106	100	98	93
Licea ogólnokształcące				
Uczniowie	219	221	210	181
Absolwenci	46	36	47	92
Zasadnicze szkoły zawodowe				
Uczniowie	41	34	19	29
Absolwenci	15	8	14	7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Liczba placówek oświatowych odpowiada zapotrzebowaniu mieszkańców gminy Tychowo, a istnienie Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych im. prof. Jana Radomskiego, którego hasłem przewodnim jest „Kształcimy na miarę XXI wieku”, umożliwi młodzieży zdobycie średniego wykształcenia, podążając za zmieniającymi się potrzebami rynkowymi.

4.3. Kultura i sport

Baza kulturalna i sportowa na terenie gminy Tychowo nie jest dostatecznie rozwinięta. Większość usług kulturalnych skoncentrowana jest w Gminnym Ośrodku Kultury w Tychowie, a także w takich instytucjach jak: Gminna Biblioteka Publiczna i biblioteki przyszkolne oraz w świetlicach wiejskich, natomiast baza sportowa obejmuje: stadion miejski z boiskiem do piłki nożnej oraz bieżnią o długości 400 m i trzy kompleksy boisk sportowych „ORLIK 2012” w Tychowie, Dobrowie i Podborsku przy Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym, oraz jedno wielofunkcyjne o nawierzchni sztucznej, znajdujący się przy szkole Ponadgimnazjalnej w Tychowie należący do Starostwa Powiatowego. Także przy każdej ze szkół znajdują się boiska sportowe, a szkoły w: Tychowie i Dobrowie posiadają sale gimnastyczne. Na terenie gminy Tychowo działają również kluby sportowe:

- LKS Graf Bukówko;
- LZS Gryf Dobrowo;
- Gminny Międzyzakładowy Ludowy Klub Sportowy GŁAZ Tychowo;
- Uczniowski Ludowy Klub Sportowy GŁAZ Tychowo przy Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych w Tychowie oraz Uczniowski Ludowy Klub Sportowy TRYGLAW przy Gimnazjum w Tychowie;
- Klub Sportowy Oldboje Tychowo;
- Uczniowski Klub Sportowy „DĄBEK” przy Przedszkolu Gminnym .

Do najważniejszych imprez sportowych, w których udział biorą kluby sportowe gminy, należą: Halowy Turniej Drużyn Gminnych o Puchar Burmistrza Tychowa, Halowy Turniej Piłki Nożnej im. St. Figasa, mecze sparingowe i mistrzowskie, turniej tenisa stołowego, spływy kajakowe na rzece Parsęta i Radew, Sportowy Turniej Miast i Gmin, Mistrzostwa Gminy w tenisa ziemnego w kategorii OPEN, rajdy rowerowe, „wakacje na sportowo” oraz „ferie na sportowo”.

Biblioteka Publiczna funkcjonująca na terenie gminy Tychowo nosi imię Lucjana Szenwalda – polskiego poety i działacza komunistycznego. Nadzór merytoryczny nad biblioteką sprawuje Białogardzka Biblioteka Publiczna im. Karola Estreichera. Według jej

statutu, będącego załącznikiem do Uchwały Nr XXIX/251/13 Rady Miejskiej w Tychowie z dnia 13 listopada 2013 roku jej podstawowymi zadaniami są:

- gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie i ochrona materiałów bibliotecznych, służących zaspokajaniu potrzeb informacyjnych, edukacyjnych i samokształceniowych;
- udostępnianie zbiorów bibliotecznych;
- zachęcanie mieszkańców do czytelnictwa;
- umożliwienie korzystania z zasobów innych bibliotek w ramach wymiany międzybibliotecznej;
- prowadzenie dokumentacji dokumentacyjnej, edukacyjnej, popularyzatorskiej i instrukcyjno-metodycznej.

Z danych GUS wynika, iż zdecydowanie zmniejszyła się liczba czytelników na przestrzeni badanego okresu o 21,6%, także wielkość księgozbioru w 2012 roku zmniejszyła się o 16,3% w porównaniu z 2009 rokiem. Pomimo wyżej wymienionych danych z roku na rok wzrasta liczba wypożyczeń księgozbioru przypadająca na jednego czytelnika i w 2013 roku wynosiła 25,4 woluminów na jednego czytelnika. Jest to wskaźnik znacznie wyższy niż zarejestrowany w powiecie (18,2), województwie (19,2) czy kraju (18,9).

Tabela 8. Dane o placówce bibliotecznej funkcjonującej na terenie gminy Tychowo

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012
Liczba czytelników w ciągu roku	533	537	496	418
Wielkość księgozbioru [wol.]	22 260	20 895	18 465	18 635
Księgozbiór bibliotek na 1000 ludności [wol.]	3 160,6	2 952,1	2 629,6	2 639,9
Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach	21,6	21,4	22,1	25,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Gminny Ośrodek Kultury w Tychowie jest samorządową instytucją kultury utworzoną dla realizacji zadań własnych gminy w zakresie organizowania i prowadzenia działalności kulturalnej, a został on utworzony na mocy uchwały Rady Gminy Tychowo Nr XXXII/281/05 z dnia 10 listopada 2005 roku. W strukturze Ośrodka działają również świetlice środowiskowe, które znajdują się w Tychowie (środowiskowa), Trzebiszynie, Sadkowie, Słoninie, Dobrowie, Kowalkach (środowiskowa), Pobądzu, Smęcinie, Warninie

i Kikowie.. Według wyżej wymienionej Uchwały „głównym celem Ośrodka jest tworzenie, upowszechnianie i ochrona dóbr kultury, w szczególności poprzez pozyskiwanie i przygotowanie mieszkańców gminy Tychowo do aktywnego uczestnictwa w różnych formach działalności kulturalnej”. Prowadzone są zajęcia taneczne, plastyczne, wokalne i warsztaty instrumentalne. W Ośrodku znajduje się sala kinowa, oddana do ponownego użytku na początku 2014 roku, której remont został współfinansowany z Programu Operacyjnego RYBY w ramach działania 4.1. Rozwój obszarów zależnych od rybactwa. Prace remontowe na operację pn: „Aranżacja i remont sali kinowej oraz wyznaczonych pomieszczeń w Gminnym Ośrodku Kultury w Tychowie” rozpoczęto w czerwcu 2013 roku.

Do ważniejszych imprez organizowanych na terenie gminy Tychowo należą: konkursy plastyczne, wystawy w galerii GOK, turnieje recytatorskie, koncerty, festyny i przeglądy nawiązujące do danych okoliczności (święta, rocznice, jubileusze). Najważniejszymi imprezami organizowanymi na terenie gminy są:

- Gminne Obchody Dnia Rodziny;
- Dni Muzyki Europejskiej;
- Dożynki Gminne;
- Regionalny Przegląd Solistów i Zespołów Ludowych „Tychowo na ludowo” Turniej Sołectw Gminy Tychowo;
- „Tychowskie Skrzydła Rozwoju”;
- Lokalny przegląd zespołów ludowych „Dobrowiecka Nuta”;
- Międzynarodowy Dzień Dziecka.

4.4. Pomoc społeczna

Na terenie gminy działa Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Tychowie, realizujący zadania w zakresie pomocy społecznej. Został powołany na mocy Uchwały Nr XIV/96/95 Rady Gminy Tychowo z dnia 23 listopada 1995 roku. GOPS jest jednostką organizacyjną gminy powołaną do wykonywania zadań z zakresu pomocy społecznej. Pomoc społeczna wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka. Jednym z jego najważniejszych zadań w zakresie pomocy społecznej jest opracowanie i koordynacja Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych.

Tabela 9. Powody przyznawania pomocy społecznej w gminie Tychowo

Powód trudnej sytuacji życiowej	Liczba rodzin			Liczba osób w rodzinie		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Ubóstwo	239	199	196	976	845	816
Sieroctwo	0	0	0	0	0	0
Bezdomność	2	4	5	2	6	7
Potrzeba ochrony macierzyństwa	10	4	3	63	25	22
Bezrobocie	259	182	206	1007	648	739
Niepelnosprawność	69	52	64	198	116	125
Długotrwała lub ciężka choroba	42	16	25	123	46	64
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, w tym:	6	2	3	22	8	9
- rodziny wielodzietne	2	0	0	12	0	0
Przemoc w rodzinie	2	1	0	8	4	0
Alkoholizm	16	10	7	27	22	14
Narkomania	2	1	1	2	1	1
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	2	2	1	6	4	1
zdarzenie losowe	1	1	3	5	1	10
Sytuacja kryzysowa	0	0	0	0	0	0
Kłęska żywiołowa	1	0	0	1	0	0

Źródło: Dane Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej

Ponadto GOPS realizuje z upoważnienia Burmistrza Gminy Tychowo dodatkowe zadania w zakresie:

- świadczeń rodzinnych;
- zaliczek alimentacyjnych;
- postępowania wobec dłużników alimentacyjnych;
- funduszu alimentacyjnego;
- realizacji programu "Uczeń na wsi", „Rodzina razem”;

- koordynacji działań Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego poprzez Kierownika GOPS, będącego Kierownikiem Zespołu.

Dzięki opracowanej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w gminie Tychowo na lata 2007-2015 i sprecyzowaniu w niej najważniejszych problemów społecznych w gminie, wybrane cele i ich hierarchia oraz propozycje rozwiązań powinny przyczynić się do poprawy sytuacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

W 2012 roku objętych pomocą społeczną było 514 rodzin (1808 osób). Liczba ta na przestrzeni analizowanych lat ulegała zmianom. I tak w roku 2011 w porównaniu z rokiem poprzednim liczba ta zmniejszyła się o 27,4%, a w roku kolejnym ponownie wzrosła o 8,4%. Głównymi powodami udzielania pomocy mieszkańcom są: ubóstwo, które jest głównie związane z równie wysokim bezrobociem.

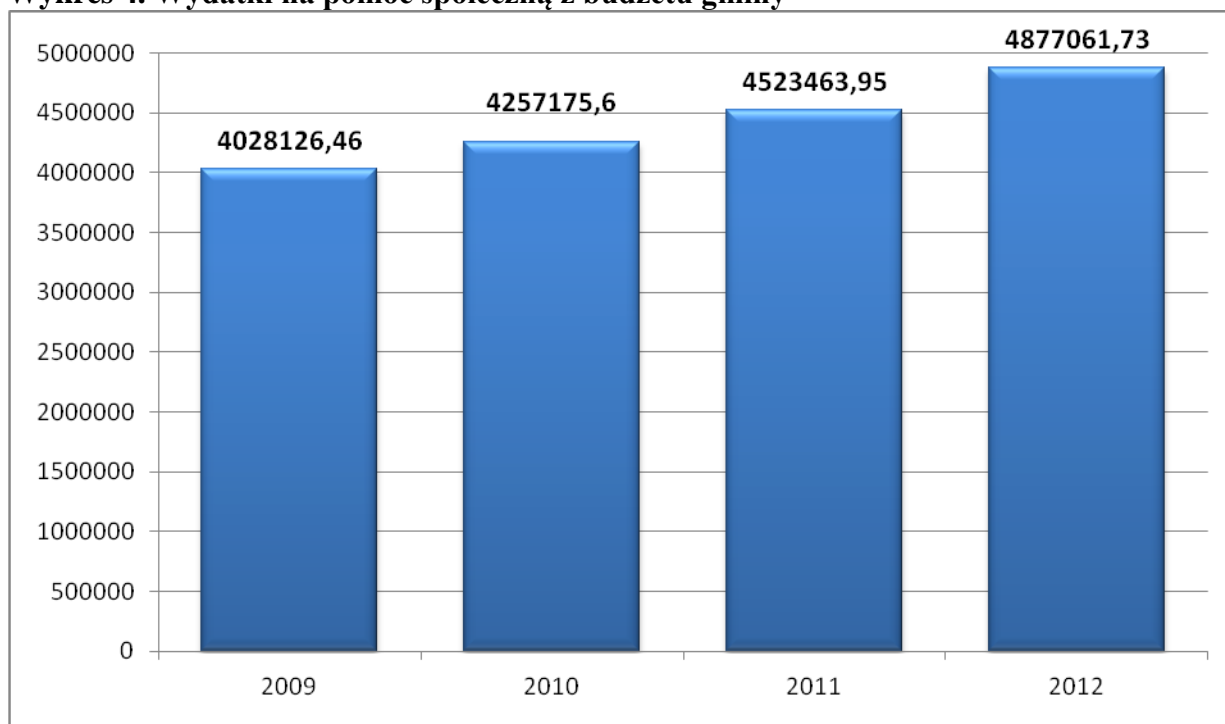
Tabela 10. Forma wsparcia udzielonego przez Ośrodek Pomocy Społecznej

Forma pomocy	2009	2010	2011	2012
Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenie				
Pieniężne	1 171	1 099	1 055	1 061
Rzeczowe	0	0	0	0
Schronienie	4	2	5	4
usługi opiekuńcze	0	0	0	0
specjalistyczne usługi opiekuńcze	3	6	5	10
Liczba rodzin				
praca socjalna	420	139	148	718
poradnictwo specjalistyczne	0	0	0	0

Źródło: Dane Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej

Najwięcej osób otrzymało pomoc w formie pieniężnej. Jednak na przestrzeni analizowanych lat liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenie pieniężne zmniejszyła się o 6,4%. Ponadto udzielono świadczeń w formie udzielonego schronienia oraz specjalistycznej usługi opiekuńczej. Natomiast liczba rodzin objętych pracą socjalną pomiędzy rokiem 2009 a 2010 gwałtownie spadła (o 66,9%), a następnie, do roku 2012 wzrosła ponad czterokrotnie.

Pomoc społeczna jest znacznym obciążeniem dla budżetu gminy.

Wykres 4. Wydatki na pomoc społeczną z budżetu gminy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Według danych „Statystycznego Vademecum Samorządowca” w 2012 roku na pomoc społeczną i inne zadania w zakresie polityki społecznej w gminie Tychowo przeznaczono 20,6% wydatków budżetu gminy – była to druga pozycja na liście po wydatkach na oświatę i wychowanie, które stanowiły 30,6% wydatków. Ogólny poziom wydatków na pomoc społeczną w analizowanym okresie zwiększył się o 21,1% (w porównaniu z rokiem 2009) i w 2012 roku wyniósł: 4 877 061,73 zł.

4.5. Ochrona zdrowia

Ochroną zdrowia ludności gminy zajmuje się Niepubliczny Zakłady Opieki Zdrowotnej NZOZ MEDJOL zlokalizowany w Tychowie. W ramach umowy z NFZ świadczone są tam następujące usługi medyczne: ambulatoryjna opieka specjalistyczna oraz rehabilitacja lecznicza (mały limit świadczeń). W NZOZ „MEDJOL” zawiera poradnię lekarza rodzinnego, umowę na świadczenia pielęgniarki i poradnie specjalistyczne (m.in. poradnię ginekologiczno-położniczą czy urazowo-ortopedyczną). W mieście funkcjonuje również Zakład Opieki Zdrowotnej „Ed-Med” – indywidualna praktyka lekarska. Ludność gminy objęta jest ponadto opieką zdrowotną przez placówki ZOZ zlokalizowane w Białogardzie - szpital, przychodnię rejonową i poradnie specjalistyczne.

Na terenie gminy Tychowo funkcjonują dwie apteki, a liczba ludności przypadająca na jedną aptekę to (wg danych GUS z 31.12.2012 roku) 3530 osób.

4.6. Bezpieczeństwo publiczne

Na terenie gminy Tychowo, w zakresie bezpieczeństwa publicznego, działają jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej, Straż Miejska oraz Posterunek Policji. Są to instytucje sprawujące ochronę nad życiem, zdrowiem oraz mieniem obywateli przed zjawiskami mogącymi zakłócać ich normalne funkcjonowanie, zakłócające przyjęte normy funkcjonowania.

W zakresie bezpieczeństwa przeciwpożarowego na terenie gminy funkcjonuje jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej Tychowo, która należy do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego, a także 3 inne, nienależące do tego systemu:

- OSP Sadkowo;
- OSP Osówko;
- OSP Kowalki.

Jednostki te podlegają pod Komendę Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Białogardzie.

Dbaniem o bezpieczeństwo mieszkańców zajmują się natomiast dzielnicowi z Posterunku Policji w Tychowie przy ul. Leśnej 3, który jest jedną z jednostek Komendy Powiatowej Policji w Białogardzie, a także Straż Miejska. Straż ta, w zakresie dbania o porządek i bezpieczeństwo na terenie gminy, współpracuje z innymi jednostkami, tj.: Powiatową Stacją Sanitarno-Epidemiologiczną z Białogardu czy Nadleśnictwami z omawianego terenu. Szczegółowe zasady utrzymania czystości i porządku określa Regulamin utrzymania czystości i porządku na terenie gminy Tychowo, który jest załącznikiem do Uchwały Nr XXI/173/12 Rady Miejskiej w Tychowie z dnia 21 grudnia 2012 roku. Wśród jednostek organizacyjnych gminy Tychowo wyróżnić można także stanowisko Inspektora ds. zarządzania kryzysowego, spraw obronnych i obrony cywilnej.

4.7. Współpraca z organizacjami pozarządowymi

Współpraca z organizacjami pozarządowymi odbywa się na podstawie Rocznej strategii współpracy gminy Tychowo z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na 2014 rok. Według projektu niniejszego Programu „działalność sektora pozarządowego

znacząco wpływa na rozwój gminy Tychowo i jakość życia jego mieszkańców. Znaczenie oraz rola organizacji pozarządowych w sferze zadań publicznych aktywizuje społeczność lokalną. Mając to na uwadze władze gminy Tychowo dążą do szerokiej współpracy z sektorem pozarządowym i podejmują działania zmierzające do wzmocnienia współpracy organizacji z samorządem lokalnym oraz do stworzenia jak najlepszych warunków sprzyjających ich działalności na terenie gminy”. W Programie został określony cel główny, którym jest zaspokojenie potrzeb społecznych mieszkańców gminy oraz wzmocnienie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego poprzez budowanie i umacnianie partnerstwa z organizacjami pozarządowymi.

Tabela 11. Organizacje pozarządowe w gminie Tychowo

Nazwa organizacji	Zadania/cele/najważniejsze informacje
Stowarzyszenie „AMICUS” (rok powstania – 2003)	Celem Stowarzyszenia jest działanie na rzecz rozwoju kultury polskiej, rozwoju podstaw instytucji społeczeństwa obywatelskiego, w szczególności działań na rzecz osób niepełnosprawnych w dziedzinach ochrony zdrowia, pomocy społecznej, ochrony środowiska, kultury fizycznej i sportu oraz dobroczynności, a także organizowanie pomocy rehabilitacyjnej, prawnej, psychologicznej i rzeczowej poszkodowanym w wypadkach drogowych.
Komitet na Rzecz Rewitalizacji Zabytkowego Kościoła Parafialnego w Tychowie (rok powstania – 2009)	Celem Stowarzyszenia jest m. in. pomoc i współdziałanie w ochronie i restauracji zabytkowego Kościoła Parafialnego w Tychowie, zbieranie i kolekcjonowanie pamiątek związanych z historią Tychowa, aktywizacja miejscowej społeczności w działalności kulturalnej, społecznej, patriotycznej i na rzecz rozwoju Tychowa, pielęgnowanie i upowszechnianie tradycji i historii miejscowości, współdziałanie z władzami gminy i powiatu oraz miejscowym proboszczem w dziedzinie ochrony i rewaloryzacji zabytkowego kościoła.
Społeczny Komitet Odbudowy Zabytkowego Kościoła w Motarzynie przy Radzie Sołeckiej Motarzyn-Doble (rok powstania – 2005)	Głównymi obszarami działania tego stowarzyszenia jest: kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego - ochrona zabytków, dziedzictwo oraz działalność wspomagająca rozwój wspólnot i społeczności lokalnych.
Ludowy Zespół Sportowy GRYF – Dobrowo (rok założenia – 1965; rok powstania/rejestracji - 2003)	Misją klubu jest popularyzacja (wspieranie i upowszechnianie) kultury fizycznej i sportu.
Uczniowski Ludowy Klub Sportowy	Celem Klubu jest: planowanie i organizowanie pozalekcyjnego życia sportowego uczniów w oparciu o możliwości obiektowe i sprzętowe szkoły oraz o pomoc organizacyjną i materialną rodziców i sympatyków

w Tychowie przy Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych	Klubu, angażowanie wszystkich uczniów do różnorodnych form aktywności ruchowej, gier i zabaw dostosowanych do wieku, stopnia sprawności i zainteresowań sportowych, uczestniczenie w imprezach sportowych organizowanych na obszarze działania samorządu terytorialnego i poza nim, organizowanie działań sportowych dla uczniów szkoły w celu wszechstronnego rozwoju ich sprawności fizycznej i umysłowej, organizowanie działalności sportowej ze szczególnym uwzględnieniem funkcji zdrowotnych, w tym integracja z osobami niepełnosprawnymi, kształtowanie pozytywnych cech charakteru i osobowości poprzez uczestnictwo w realizacji zadań sportowych Klubu, prowadzenie działalności realizowanie zadań z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych na terenie gminy.
Ludowy Klub Sportowy GRAF - Bukówko (rok powstania – 2003)	Misją klubu jest popularyzacja (wspieranie i upowszechnianie) kultury fizycznej i sportu.
Gminny Międzyzakładowy Ludowy Klub Sportowy GŁAZ (rok powstania – 1946)	Misją klubu jest popularyzacja kultury fizycznej i sportu.
Uczniowski Ludowy Klub Sportowy TRYGŁAW (rok powstania – 2003)	Misją klubu jest popularyzacja kultury fizycznej i sportu wśród młodzieży szkolnej.
Klub Sportowy Oldboje Tychowo (rok powstania – 2010)	Zadaniem klubu jest wspieranie i upowszechnianie kultury fizycznej i sportu.
Uczniowski Klub Sportowy „DĄBEK” (rok powstania – 2012)	Zadaniem klubu jest wspieranie i upowszechnianie kultury fizycznej i sportu.
Ochotnicza Straż Pożarna w Tychowie (rok rejestracji – 2003)	Misją jest: prowadzenie działalności mającej na celu zapobieganie pożarom oraz współdziałanie w tym zakresie z Państwową Strażą Pożarną, organami samorządowymi i innymi podmiotami, udział w akcjach ratowniczych przeprowadzanych w czasie pożarów, zagrożeń ekologicznych związanych z ochroną środowiska oraz innych klęsk i zdarzeń, informowanie ludności o istniejących zagrożeniach pożarowych i ekologicznych oraz sposobach ochrony przed nimi, rozwijanie wśród członków ochotniczej straży pożarnej kultury fizycznej i sportu oraz prowadzenia działalności kulturalno-oświatowej i rozrywkowej, wykonywanie innych zadań wynikających z przepisów o ochronie przeciwpożarowej, działania na rzecz ochrony środowiska.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.tychowo.pl

Celami szczegółowymi są natomiast:

- poprawa jakości życia poprzez pełniejsze zaspokojenie potrzeb mieszkańców gminy;
- racjonalne wykorzystanie środków budżetowych gminy;
- otwarcie na innowacyjność i konkurencyjność w wykonywaniu zadań publicznych;
- integracja organizacji lokalnych obejmujących zakresem działania sferę zadań publicznych;
- wzmocnienie potencjału organizacji oraz rozwój wolontariatu;
- promowanie i wzmacnianie postaw obywatelskich;
- wspieranie inicjatyw lokalnych;
- zwiększenie efektywności działań kierowanych do mieszkańców gminy;
- określanie potrzeb społecznych i sposobu ich zaspokajania.

4.8. Współpraca zagraniczna

Gmina Tychowo prowadzi współpracę z następującymi partnerami:

- miasto Burg Stargard w Niemczech (akt z 9 września 2006 roku). Przez to partnerstwo powinna być umożliwiona, wspomagana i umacniana współpraca pomiędzy placówkami komunalnymi, organizacjami i instytucjami społecznymi, zrzeszeniami i związkami oraz między mieszkańcami;
- gminą Carpin w Niemczech (akt z 11 maja 2013 roku). Przez to partnerstwo powinna być umożliwiona, wspomagana i umacniana współpraca pomiędzy podległymi jednostkami, a przede wszystkim wymiana: sportowa, kulturalna oraz na płaszczyźnie współzawodnictwa jednostek Straży Pożarnej;
- Powiatowym Związkiem Straży Pożarnej z Neustrelitz (akt z 15 kwietnia 2010 roku). Przez to partnerstwo powinna być umożliwiona, wspomagana i umacniana współpraca pomiędzy podległymi jednostkami, a przede wszystkim wymiana: sportowa, kulturalna oraz na płaszczyźnie współzawodnictwa jednostek Powiatowego Związku Straży Pożarnej z Neustrelitz i Ochotniczej Straży Pożarnej Gminy Tychowo.

Partnerstwa te powinny służyć zapewnieniu rozwoju dobrosąsiedzkich stosunków pomiędzy stroną Polską a stroną Niemiecką oraz rozwoju obydwu partnerów.

Gmina Tychowo w ramach współpracy organizuje wiele imprez z udziałem zagranicznych partnerów, m.in. polsko-niemieckie zawody pożarnicze czy transgraniczne obchody dnia dziecka.

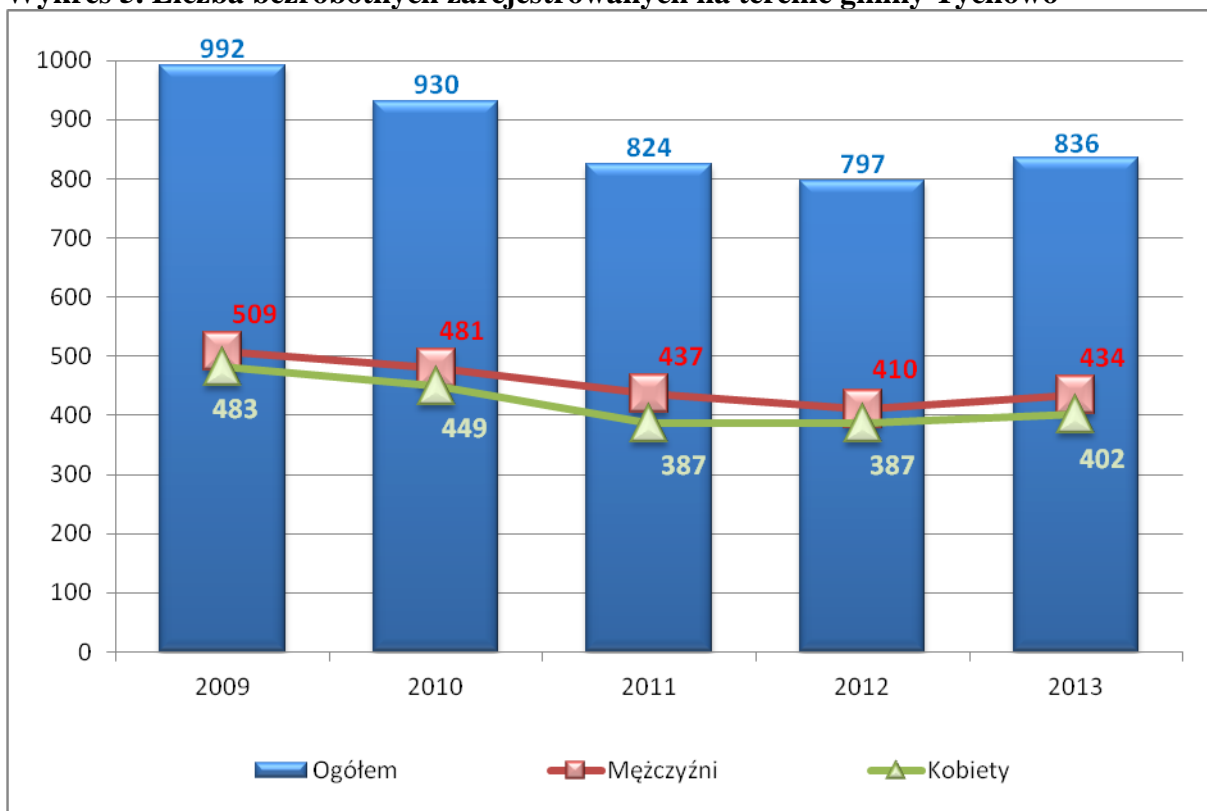

5. Sfera gospodarcza

5.1. Rynek pracy

Według Portalu Edukacji Ekonomicznej rynek pracy jest miejscem gdzie spotykają się pracownicy oferujący świadczenie swojej pracy z przedsiębiorstwami, które poszukują pracowników, aby wytwarzać towary i usługi. Rynek pracy jest więc mechanizmem gospodarczym, który reguluje wielkość podaży pracy i popyt na pracę.

Wykres 5. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych na terenie gminy Tychowo

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Powiatowego Urzędu Pracy w Białogardzie

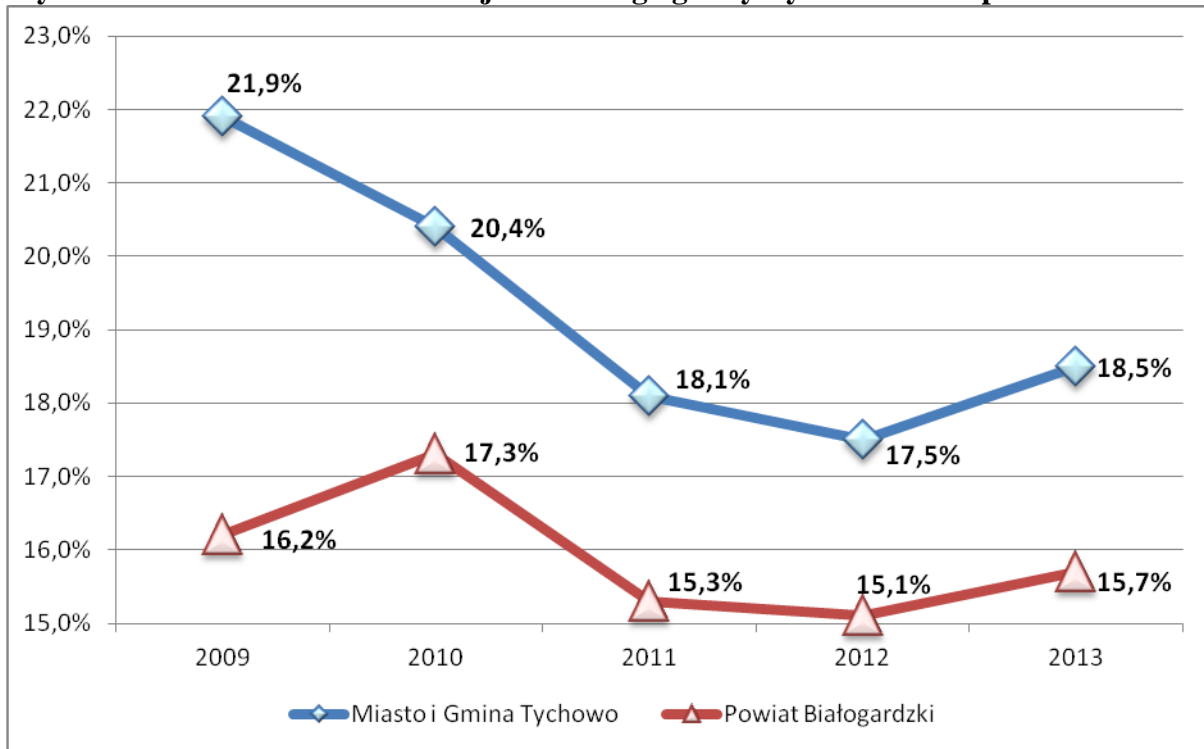
Na terenie gminy Tychowo w 2013 roku zarejestrowanych było 836 bezrobotnych, z czego 52% to byli mężczyźni. W całym analizowanym okresie to właśnie w tej grupie odnotowano, nieznaczną przewagę wśród bezrobotnych. Od 2009 roku bezrobocie na terenie gminy Tychowo zmniejszyło się o 15,7% (w 2013 roku w porównaniu z rokiem 2009), z niewielkim wzrostem pomiędzy rokiem 2012 a 2013 (o 4,9%).

W końcu 2013 r. zanotowano wskaźnik bezrobocia rejestrowanego dla powiatu wynoszący 15,7%, w porównaniu do ubiegłego roku zmniejszył się o 0,6 p.p.

Wykres 6. Wskaźnik bezrobocia rejestrowanego gminy Tychowo na tle powiatu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Powiatowego Urzędu Pracy w Białogardzie

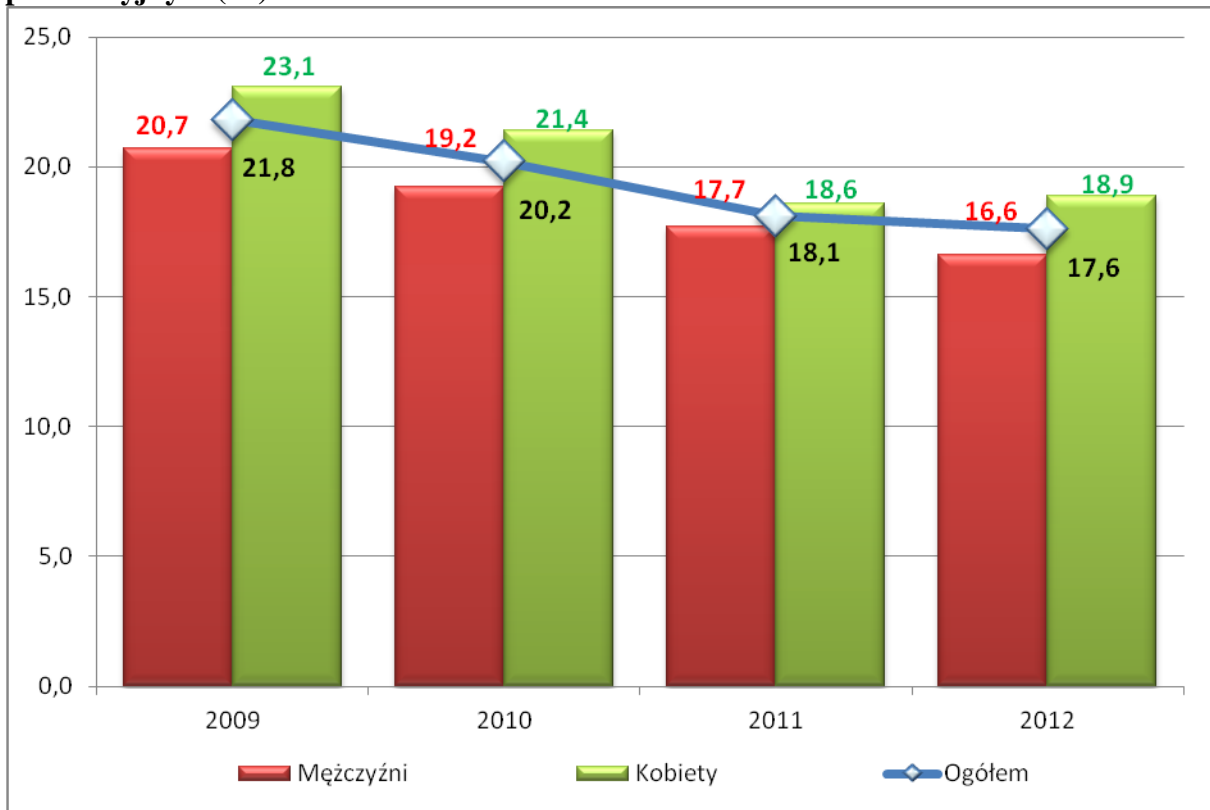
Wskaźnik bezrobocia rejestrowanego na terenie miasta i gminy Tychowo (wynoszący odpowiednio 17,5% i 18,5%) w latach 2012-2013 jest jednym z najwyższych wskaźników zarejestrowanych w całym powiecie białogardzkim, bezpośrednio po gminie Białogard. Stopa bezrobocia dla powiatu białogardzkiego według stanu na dzień 24.01.2014 r. wynosiła 29,6%.

W związku ze spadkiem liczby bezrobotnych na terenie gminy Tychowo, zmniejszył się jednocześnie udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym i ostatecznie w roku 2012 wyniósł on 17,6%. Wśród mężczyzn był to udział w wysokości 16,6%, natomiast wśród kobiet 18,9%. Powyższy wskaźnik w analizowanych latach odnotował tendencję spadkową, rzędu 19,3% w porównaniu z rokiem 2009.

Powiatowy Urząd Pracy w Białogardzie corocznie publikuje wyniki badań na temat monitoringu zawodów deficytowych i budżetowych w powiecie białogardzkim, który pozwala na bieżące obserwacje zjawisk zachodzących na lokalnym, jak i regionalnym rynku pracy oraz ukazanie krótkoterminowych trendów i zmian zachodzących wśród niewykorzystanych zasobów ludzkich lokalnego rynku pracy.

Wykres 7. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Według stanu na koniec grudnia 2013 r. w rejestrze Powiatowego Urzędu Pracy w Białogardzie znajdowało się 5017 osób bezrobotnych. Liczba ta, w porównaniu z rokiem wcześniejszym zwiększyła się, w rozkładzie procentowym daje wzrost o 3,7%. Wzrost liczby zarejestrowanych odnotowano w następujących grupach:

- specjaliści;
- pracownicy biurowi;
- pracownicy usług osobistych i sprzedawcy;
- rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy;
- robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy;
- operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń;
- pracownicy przy pracach prostych

oraz w grupie sklasyfikowanej jak osoby bez zawodu. Spadek natomiast odnotowano w grupach: przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy oraz technicy i inny personel techniczny.

Tabela 12. Ilość ofert pracy w gminie Tychowo z podziałem na rodzaje oferty w 2013 roku

Wolny nabór	533
Prace interwencyjne	14
Roboty publiczne	8
Staże	41
Przygotowanie zawodowe w miejscu pracy	0
Miejsca pracy utworzone w ramach refundacji pracodawcy kosztów wyposażenia i doposażenia stanowiska pracy	6
Prace społecznie użyteczne	137
Oferty pracy dla osób niepełnosprawnych	0
Zatrudnienie wspierane	0
Razem	739

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Powiatowego Urzędu Pracy w Białogardzie

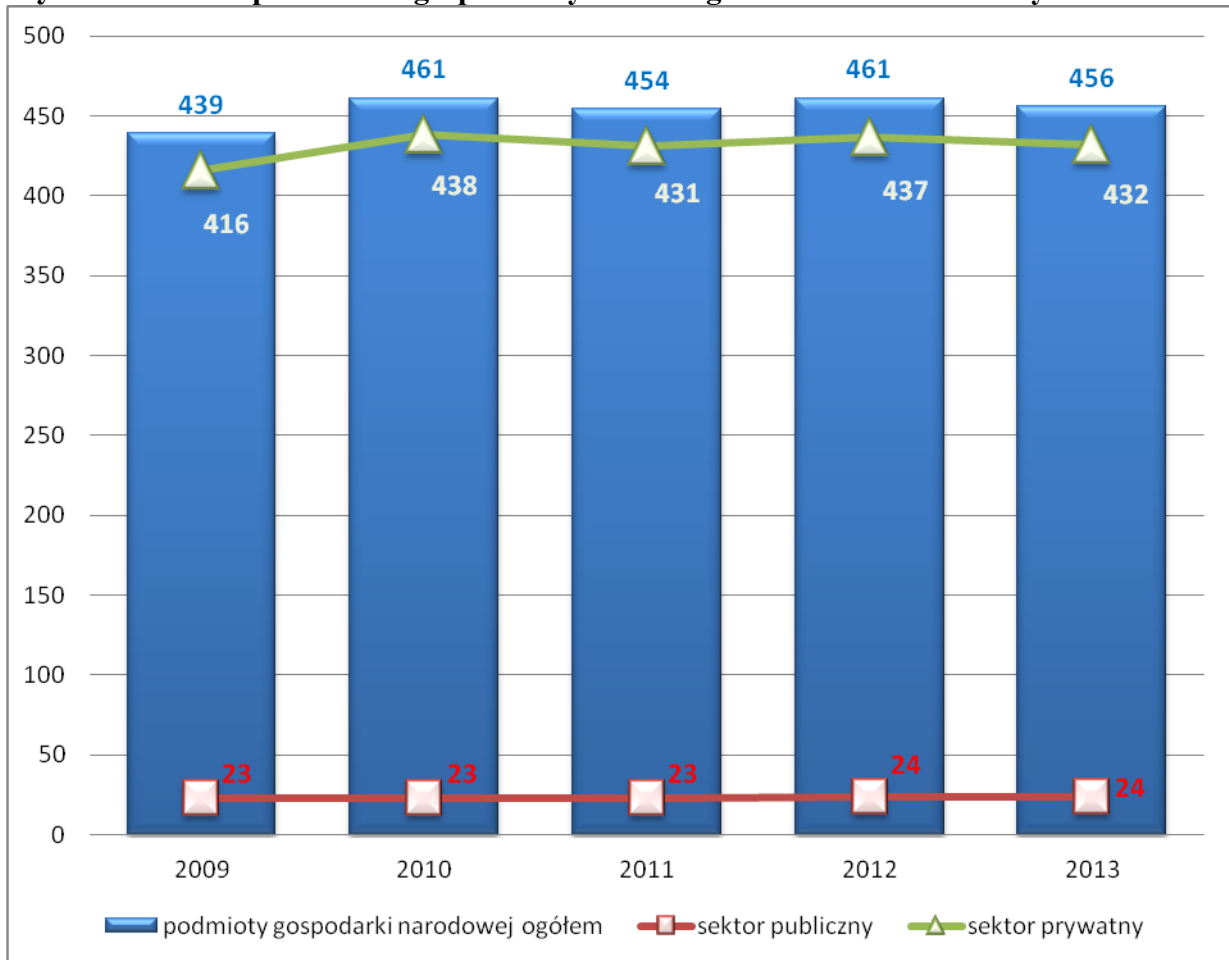
W powiecie białogardzkim, pod koniec grudnia 2013 roku najliczniejszą grupę wśród zarejestrowanych bezrobotnych stanowiły osoby sklasyfikowane w kategorii bez zawodu (17,6% ogółu bezrobotnych).

5.2. Podmioty gospodarcze

Liczba podmiotów gospodarczych w analizowanym okresie utrzymuje się na podobnym, ustabilizowanym poziomie, z niewielkimi wahaniami. Według dostępnych danych statystycznych (GUS) w 2013 roku na terenie gminy Tychowo zarejestrowanych było 456 podmiotów gospodarczych, z których 94,7% to podmioty sektora prywatnego. To właśnie w tej grupie zauważyć można drobne wahania analizowanej liczby, podczas gdy w grupie sektora publicznego tylko w roku 2012 odnotowano wzrost o jedną jednostkę. W sektorze publicznym zarejestrowane były 24 podmioty, z których najliczniejszą grupę stanowiły państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego, natomiast w sektorze prywatnym były to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.

Wykres 8. Liczba podmiotów gospodarczych według sektorów własnościowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

W liczbie podmiotów gospodarczych największą grupę stanowiły podmioty sekcji G – 21,7% (handel i naprawy), sekcji A – 17,8% (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo) oraz sekcji F – 14,7% (budownictwo).

W analizowanym okresie spadek liczby przedsiębiorstw odnotowano w sekcjach: przetwórstwa przemysłowego, handlu i napraw, transportu, informacji i komunikacji oraz działalności finansowej. Bez zmian zostaje liczba tych podmiotów w sekcjach: D, E, L, M i R. W pozostałych sekcjach liczba ta zwiększyła się, a spośród nich największy wzrost odnotowano w Q (o 28,6%) – opieka zdrowotna i pomoc społeczna.

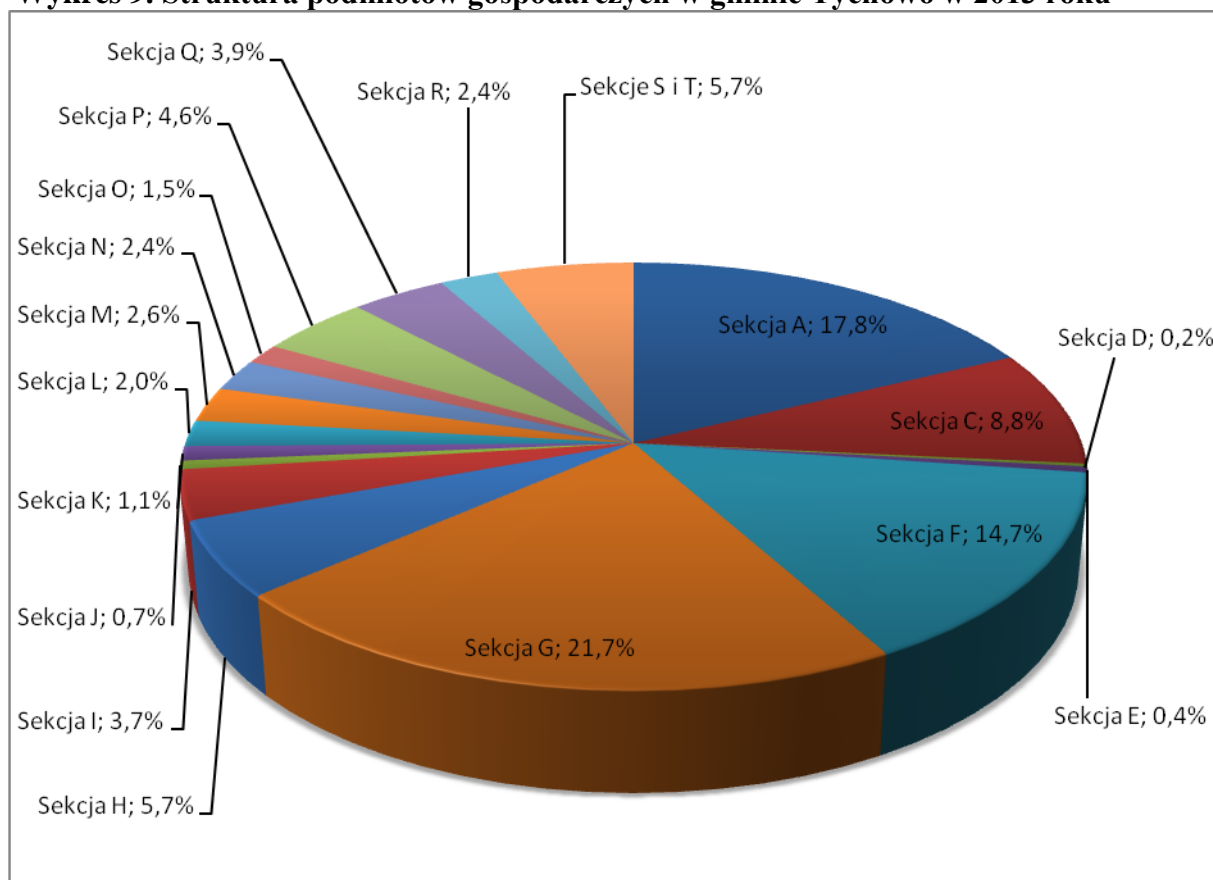
Tabela 13. Liczba podmiotów gospodarczych według sekcji

Wyszczególnienie	2011	2012	2013
Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	78	78	81
Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie	0	0	0
Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe	45	44	40
Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	1	1	1
Sekcja E – Dostawy wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	2	1	2
Sekcja F – Budownictwo	61	64	67
Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	105	105	99
Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa	28	29	26
Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	15	17	17
Sekcja J – Informacja i komunikacja	4	3	3
Sekcja K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	8	5	5
Sekcja L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	9	9	9
Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	12	16	12
Sekcja N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	9	8	11
Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	7	7	7
Sekcja P – Edukacja	18	21	21
Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	14	16	18
Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	11	11	11
Sekcja S i T – Podstawowa działalność usługowa oraz Gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	27	26	26
Ogółem	454	461	456

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Wykres 9. Struktura podmiotów gospodarczych w gminie Tychowo w 2013 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Największy odsetek podmiotów stanowią podmioty handlowe i usługowe. Podmioty produkcyjne stanowią niższy procent. Największymi zakładami na terenie gminy Tychowo są:

- Pommernfisch Sp. z o.o. Produkcja i eksport ryb wędzonych, Tychowo;
- PAKK-1994 Sp. z o.o., gospodarstwo rolne, Borzysław;
- Friedrich Sp. z o.o., wędzarnia ryb słodkowodnych, Doble;
- Przedsiębiorstwo Usługowo-Produkcyjne Techmet Sp. z o.o., usługi ślusarskie i spawalnicze, Tychowo;
- Arla FOODS S.A., magazyn dojrzewania serów, Tychowo;
- Trend Meble Sp. z o.o., produkcja, sprzedaż mebli, Tychowo;
- Przedsiębiorstwo wielobranżowe „TRAKPOL” (przedsiębiorstwo produkcyjne, jubiler, biżuteria), Tychowo.

Funkcja przemysłowa gminy Tychowo jest słabo rozwinięta. Znaczna część zakładów produkcyjno-usługowych znajduje się w Tychowie.

Ponadto elementem zasługującym na uwagę jest fakt funkcjonowania na terenie gminy Tychowo od 2012 roku – Tychowskiej Strefy Inwestycyjnej wraz ze znajdującą się na jej terenie Podstrefą "Tychowo" Słupskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Przedsiębiorcy, którzy prowadzą działalność na terenie Specjalnej Strefy Ekonomicznej korzystają z przywileju jakim jest zwolnienie od podatku dochodowego z tytułu realizacji nowej inwestycji lub z tytułu tworzenia nowych miejsc pracy. Projekt utworzenia tej Strefy zrealizowany został przy współfinansowaniu Unii Europejskiej ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2007-2013 z Osi Priorytetowej I Gospodarka – Innowacje – Technologie, Działanie 1.3. Zaawansowane usługi wsparcia dla przedsiębiorstw, Poddziałanie 1.3.3. Wzrost atrakcyjności inwestycyjnej. W 2013 roku Strefa została zwycięzcą w plebiscycie "Nasze Dobre z Pomorza 2013" organizowanym przez Media Regionalne Sp. z o.o. w kategorii najpopularniejszy produkt z Pomorza.

5.3. Rolnictwo

Gmina Tychowo jest gminą rolniczo-leśną. Grunty gospodarstw rolnych zajmowały blisko 31,7% powierzchni gminy, z czego 80,6% stanowiły użytki rolne w dobrej kulturze rolnej. Według danych pochodzących z Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku na obszarze gminy Tychowo znajdowało się 412 gospodarstw rolnych o zróżnicowanej wielkości i strukturze gospodarowania, natomiast średnia powierzchnia tych gospodarstw była równa 26,95 ha.

Analizując gleby pod względem ich przydatności rolniczej to w głównej mierze przeważają gleby lekkie, które charakteryzują się małą zawartością próchnicy, zaliczane do kompleksów żytnio-ziemniaczanych. Gleby te stanowią około 75% powierzchni gruntów ornych. Gleby kompleksu II i IV, czyli dobre i bardzo dobre z dużą zawartością próchnicy, zajmują natomiast niewielkie powierzchnie i występują głównie w rejonie Dobrowa, Tychowa oraz Osówko – Wicewo – Trzebiec. Niewielkie powierzchnie występują w rejonie: Tyczewa, Warnina, Kowalek i Drzonowa.

Tabela 14. Użytkowanie gruntów w gminie Tychowo w 2010 roku (zgodnie z danymi Powszechnego Spisu Rolnego)

Ogólna powierzchnia gruntów	11104,11
<u>użytki rolne ogółem</u>	9664,41
w tym:	
<u>w dobrej kulturze</u>	8952,41
w tym:	
- pod zasiewami	6194,06
- grunty ugorowane	932,80
- uprawy trwałe (w tym sady)	300,07
- ogrody przydomowe	0,00
- łąki trwałe	926,18
- pastwiska trwałe	585,91
<u>pozostałe użytki rolne</u>	<u>712,00</u>
<u>lasy i grunty leśne</u>	<u>457,46</u>
<u>pozostałe grunty</u>	<u>982,24</u>

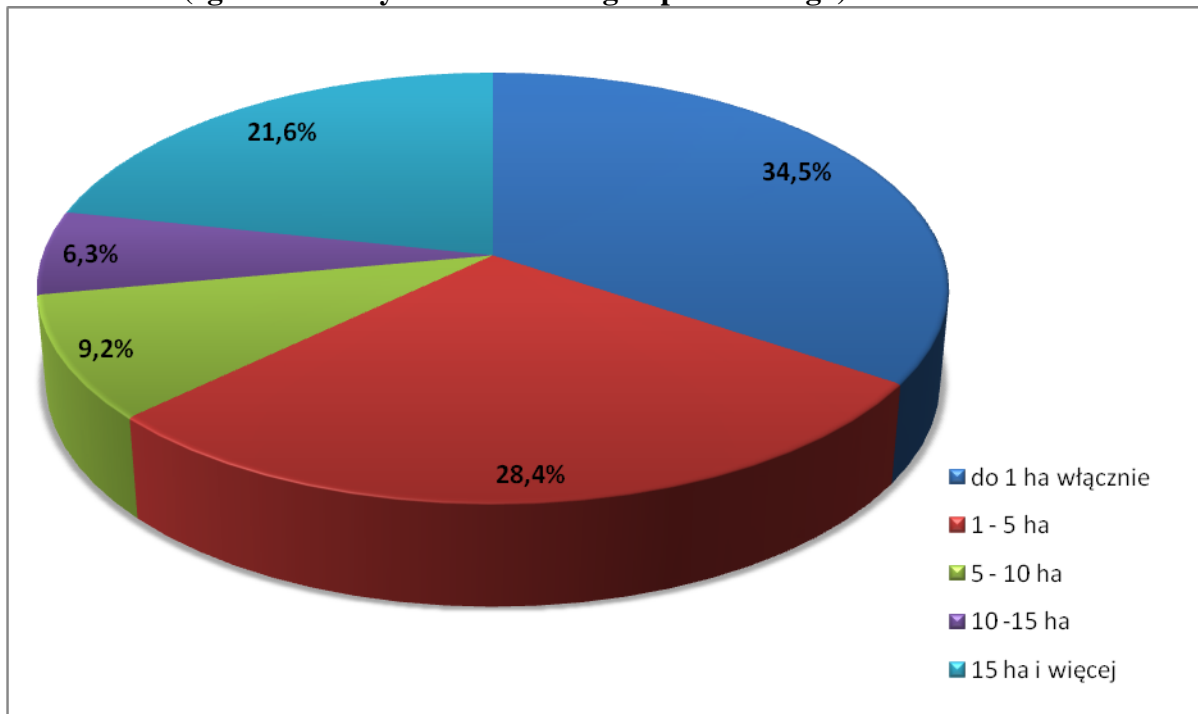
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Struktura gospodarstw rolnych w gminie Tychowo według grup obszarowych (wg PSR z 2010 roku) wskazuje na dominujący udział liczby gospodarstw bardzo małych (o powierzchni do 1 ha) i małych (o powierzchni w granicach od 1 do 5 ha), odpowiednio 34,5% i 28,4% ogólnej liczby gospodarstw. Gospodarstwa duże, powyżej 15 ha, stanowią około 21,6% ogólnej liczby gospodarstw. Z kolei jeśli chodzi o strukturę powierzchni gospodarstw rolnych wg grup obszarowych użytków rolnych to zdecydowanie najwięcej tych użytków znajduje się grupie gospodarstw powyżej 15 ha (89,8%). Świadczy to o tym, że w gminie Tychowo znajduje się bardzo dużo gospodarstw małych, które jednak skupiają niewielką powierzchnię użytków rolnych. Największa ich ilość znajduje się w rękach niedużej liczby gospodarstw największych.

Wykres 10. Struktura gospodarstw rolnych gminy Tychowo wg grup obszarowych w 2010 roku (zgodnie z danymi Powszechnego Spisu Rolnego)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

W strukturze zasiewów dominują zboża, głównie żyto i pszenica ozima. Na mniejszych arealach ziemi uprawiane są inne zboża, a także ziemniaki, rzepak ozimy czy buraki cukrowe. Po upadku gospodarki wielkoobszarowej PGR-ów, znacznemu obniżeniu uległo pogłowie inwentarza zwierzęcego. W strukturze pogłowia zwierząt największy udział należał do bydła i trzody chlewnej.

6. Turystyka

Gmina Tychowo ma do zaoferowania zarówno czystą, nieskażoną przyrodę, a także ciekawe zabytki. Położona jest wśród pól i lasów bogatych w runo leśne i zwierzynę łowną. Na jej terenie zobaczyć można jeziora i rzeki bogate w trocie i łososie, parki dworskie i rezerwat przyrody Cisy Tychowskie z licznymi okazami drzew. Na osobliwość przyrodniczą gminy składają się ponadto:

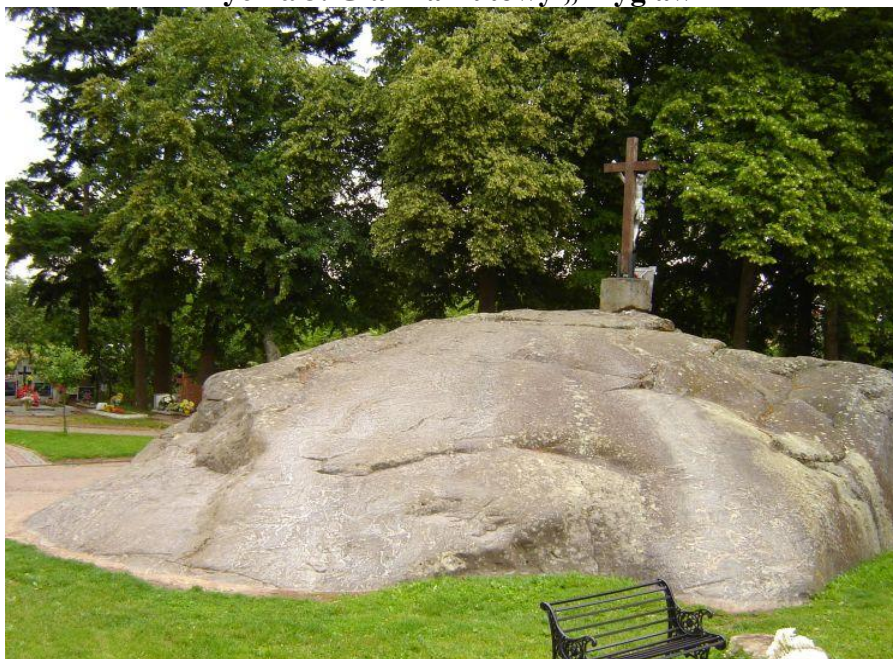
- największy w Polsce i jeden z największych w Europie gład narzutowy "Tryglaw";
- przełom rzeki Parsęty w Osówku;
- źródliska rzeki Chotli w okolicach Wełdkowa;
- aleja lipowa w Tychowie;

- wiele rzadkich okazów drzew w byłych parkach dworskich np. Tulipanowiec, lipa Krymska czy dąb błotny.

Elementy te świadczą o niezwykłym potencjale turystycznym tkwiącym w zasobach przyrodniczych.

Rycina 3. Głaz narzutowy „Trygław”

Źródło: www.tychowo.pl

Głaz narzutowy „Trygław” to granitowy, ciemnoszary, miejscami czarny gład gnejsowy złożony z szarego kwarcu, żółtawo-szarego skalenia, czarnego łuszczyka i wielu granitów.

http://www.tychowo.pl/cache/multithumb_thumbs/b_800_600_0_00_images_stories_turystyka_w_pe1.jpg Został on przyniesiony przez ładłod z Skandynawii, najprawdopodobniej podczas zlodowacenia bałtyckiego w czwartorzędzie. Jest on największy w Polsce i jednym z największych w Europie. Jego obwód wynosi 48 m, wysokość nad ziemią 3,8 m, pod ziemią ukryte jest jeszcze ponad 4 m gładzu, jego długość to 13,7 m, a szerokość 9,3 m. „Trygław” ma około 700m³ objętości i waży ok. 2000 ton. Z gładzem związane są liczne lokalne legendy, a jego nazwa pochodzi od Tryglawa - bóstwa Słowian i Pomorzan z trzema głowami., którego złoty posąg zakopany jest prawdopodobnie pod gładzem. Najczęściej z przytaczanych legend mówi, że jeden z książąt Pomorza Zachodniego wjechał na niego karocą zaprzęzoną w cztery konie i zawrócił nią.

Rezerwat przyrody "Cisy Tychowskie" z kolei znajduje się koło miejscowości Kościanka. Ma powierzchnię 10,5 ha i wśród różnych gatunków drzew rosną tam 62 okazy cisów form drzewiastych i krzewiastych. Największe sięgają 13,5 m wysokości i mają 94 cm w obwodzie (podrozdział 3. Uwarunkowania naturalne).

Ponadto na terenie gminy Tychowo, w Modrolesie, znajduje się teren, na którym był zlokalizowany obóz jeniecki lotników alianckich w okresie II wojny światowej – Stalag Luft IV. Obóz alianckich lotników zbudowany został przez Niemców w kwietniu 1944 roku i już w tym samym roku przywieziono do niego pierwszych jeńców. Wyzwolony został 2 maja 1945 roku przez żołnierzy 104 Dywizji Amerykańskiej. Po II wojnie światowej baraki obozu zostały zdemontowane przez żołnierzy radzieckich. 2 września 1992 roku na jego terenie odsłonięto pomniki upamiętniające wszystkich lotników więzionych od maja 1944 do lutego 1945 roku. W Kikowie znajduje się miejsce pamięci żołnierzy poległych w I wojnie światowej - mieszkańców tej wsi.

Rycina 4. Gmina Tychowo

Źródło: www.parsęta.org.pl

W Podborsku znajduje się dawny „obiekt 3001”, czyli podborski skład głowic i bomb atomowych. Była to jedna z trzech lokalizacji tego typu obiektów magazynowych w Polsce, a decyzję o ich utworzeniu podjęto w 1962 roku ze względu na zbyt długi czas transportu z Rosji, ryzyko sabotowania czy udaremnienia misji. Duże zapasy broni atomowej były własnością wojsk sowieckich stacjonujących na ziemiach polskich. „Obiekt 3001” rozlokowano na 370 ha lasu (zamykając drogę Dobrowo-Podborsko) i zbudowano tu 43 budynki różnego przeznaczenia. Znakomity stan zachowania spowodowany jest tym, że obiekty te praktycznie cały czas były użytkowane. Po ich opuszczeniu na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku przez Armię Czerwoną, bazę przejęła Marynarka Wojenna, która użytkowała ją do 2005 roku. Później cała infrastruktura

mieszkańcowa, wraz z resztą terenu przeszła pod opiekę Oddziału Zewnętrznego Zakładu Karnego w Koszalinie.

Wśród szlaków turystycznych znajdujących się na terenie gminy Tychowo lub przez nią przebiegających należy wymienić:

- szlak rowerowy – Szlak wokół Tychowa (Tychowo-Bukowo-Pobądz-Tyczewo-Wełdkówko-Gizałki-Warnino-Kowalki-Czarnkowo-Tychowo) – około 26 km;
- szlak kajakowy - Szlak Chotli i Radwi (Tyczewo- Bukowo-Bukówko-Słonino-Zaspy Małe);
- szlak pieszy – Tychowskie Bieszczady (Warnino-Gizałki-Wełdkówko-Wojęcino-Wełdkowo-Tychowo);
- Szlak Solny – czerwony szlak turystyczny o charakterze regionalnym (Kołobrzeg – Białogard – Tychowo – Połczyn-Zdrój – Czaplinek) – około 152 km;
- Szlak im. Józefa Chrząszczyńskiego – czerwony szlak turystyczny o znaczeniu regionalnym, upamiętniający pierwszego, koszalińskiego przewodnika turystycznego (Tychowo – Rosnowo – Koszalin (Góra Chełmska) – około 50 km.

Gmina Tychowo należy do Związku Miast i Gmin Dorzecza Parsęty, którego celem jest m.in. prowadzenie wspólnej polityki ekologicznej gmin, ich promocja, pozyskiwanie funduszy na inwestycje, wiele przedsięwzięć w zakresie ochrony wód, ziemi, powietrza i krajobrazu jako podstawy dla rozwoju rekreacji oraz turystyki, koordynacja działań z zakresu ochrony przyrody i ochrony różnorodności biologicznej czy ukierunkowywanie na rozwój gospodarczy.

Zabytki

Wśród obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy Tychowo należy wymienić:

- obiekty sakralne (najstarsze obiekty pochodzą z okresu od końca XV do XVIII w);
- historyczną zabudowę wiejską (pochodzi przeważnie z przełomu XIX i XX w. oraz 1 połowy XX w);
- budynki użyteczności publicznej;
- budowle przemysłowe i energetyczne (młyny wodne, murowane wieże transformatorowe z lat 20. i 30. XX w., zabudowa Rejonu Energetycznego w Tychowie z lat międzywojennych XX w., kuźnie, relikty piekarni, remizy);

- zabudowy kolejowe w Tychowie i Podborsku, z początku XX w.;
- zespoły podworskie;
- cmentarze.

Podstawą prawną zajmującą się ochroną elementów o wysokich wartościach kulturowych jest szereg ustaw i konwencji, m.in.: Ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. nr 162 poz.1568 z późniejszymi zmianami), Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego oraz Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury na jej siedemnastej sesji.

Tabela 15. Wykaz zabytków nieruchomych na terenie gminy Tychowo

Miejscowość	Obiekt	Data
Buczki	park dworski	1980-10-11
Bukówko	cmentarz przykościelny	1959-07-01
Bukówko	kościół św. Jana Chrzciciela	1959-07-01
Bukówko	park dworski	1978-06-29
Dobrowo	kościół św. Jana Kantego	1965-03-15
Dobrowo	Pałac	1965-03-15
Kikowo	kościół Podwyższenia Krzyża Św.	1994-12-21
Kowalki	kościół św. Stanisława Kostki	1960-03-19
Kowalki	cmentarz przykościelny	1960-03-19
Motarzyn	kościół Niepokalanego Poczęcia NMP	1956-10-30
Rudno	park dworski	1966-02-12
Smęcino	Pałac	1998-04-01
Smęcino	park dworski	1998-04-01
Stare Dębno	kościół św. Szczepana	1956-10-30
Tychowo	park dworski	1980-10-11
Tychowo	kościół MB Wspomożenia Wiernych	1956-10-30
Tyczewo	kościół św. Antoniego	1956-10-30
Tyczewo	park dworski	1978-05-27
Wicewo	kościół MB Szkaplerznej /otoczenie/	2008-09-12
Wicewo	park dworski	1978-06-29

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Szczecinie

Obiekty te zamieszczono w rejestrze zabytków zestawionych na podstawie decyzji wydawanych przez Wojewódzkiego Konserwatorów Zabytków od 1945 roku. Zgodnie z obowiązującymi przepisami jeden egzemplarz każdej decyzji winien być przesyłany do Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Na terenie gminy Tychowo zewidencjonowano ogółem 528 stanowisk archeologicznych. Ich rozmieszczenie jest zróżnicowane, tak samo jak zróżnicowana jest ich funkcja.

Podsumowując ciekawymi punktami wycieczkowymi są pochodzące z XVIII-XIX w.: kompleks parkowo-pałacowo kościelny w Dobrowie, zespoły dworsko-parkowe w Kikowie, Smęcinie i Trzebcu. Warto zwiedzić kościoły w: Tychowie, Bukówku, Kikowie, Sadkowie, Tyczewie, Wicewie, Starym Dębnie, Motarzynie i Kowalkach. Wartym uwagi jest także krzyż z roku 1924 znajdujący się przy drodze z Krosinka do Kikowa, który upamiętnia śmierć Ferdinand von Kleist i jest jedynym oryginalnym tego typu zabytkiem po rodzinie Von Kleist w gminie. Również należy zwrócić uwagę na mogiły budowniczych linii kolejowej, którzy zmarli jako ofiary epidemii, znajdujące się przy torach na wysokości Kikowa. Pochodzą one z końca XIX wieku. Interesującym miejscem dla miłośników turystyki militarnej są, wspomniane wcześniej, pozostałości po obozie jenieckim lotników alianckich Stalag Luft IV z okresu II wojny światowej w Modrolesie.

7. Infrastruktura techniczna

7.1. Komunikacja drogowa i kolejowa

Na sieć komunikacji drogowej gminy Tychowo składają się następujące kategorie dróg:

- drogi wojewódzkie;
- drogi powiatowe;
- drogi gminne.

Stopień wyposażenia gminy w sieć drogową uznać należy za dobry, jednak wymagający modernizacji i utwardzenia dróg gruntowych. Ważną kwestią jest również budowanie nowych odcinków dróg lokalnych.

Przez gminę prowadzą dwie drogi wojewódzkie:

- nr 167 – łącząca Tychowo przez Niedalino (17 km) i Świeszyno (25 km) z Koszalinem (32 km) i w przeciwnym kierunku do Połczyna-Zdroju (26 km);
- nr 169 – przez Przegonię (14 km) do Białogardu (21 km) i w przeciwnym kierunku do Bobolic (25 km)

17 dróg powiatowych i 25 dróg gminnych. Przez teren gminy Tychowo nie przebiegają drogi krajowe. Ponadto według Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Tychowo „na terenie gminy występuje szereg dróg zakładowych będących w zarządzie poszczególnych Nadleśnictw oraz Agencji Nieruchomości Rolnych. Proces kwalifikacji dróg (w relacji drogi gminne – drogi zakładowe) jest zmienny w czasie i uzależniony od zachodzących zmian własnościowych”.

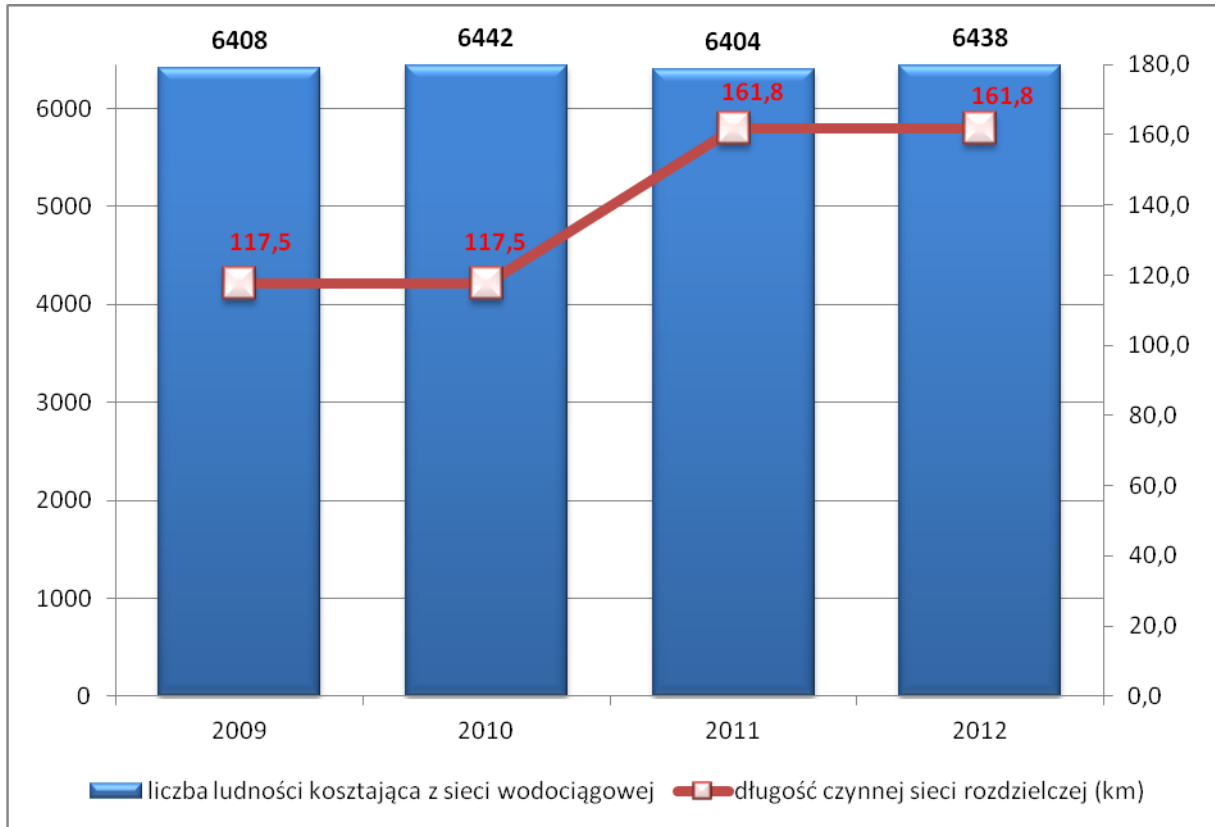
Przez teren gminy przebiega także linia kolejowa relacji Kołobrzeg – Piła (przez Białogard, Szczecinek). Linia kolejowa należy do układu regionalnego. Linia nie posiada jednak istotnego znaczenia dla obsługi komunikacyjnej gminy za wyjątkiem relacji Tychowo – Białogard, Tychowo – Szczecinek. Obecnie w gminie (na trasie linii normalnotorowej) czynne są 2 stacje: Podborsko i Tychowo.

7.2. Wodociągi i kanalizacja

Źródłem wody dla potrzeb gospodarczych gminy Tychowo są wody podziemne. Ujęcia wody, w postaci studni głębinowych, ujmują wodę z warstw wodonośnych czwartorzędowych i sporadycznie trzeciorzędowych. Obecnie w obszarze gminy funkcjonuje 7 wodociągów grupowych, reszta to wodociągi lokalne – wiejskie i zakładowe. 35 wsi na terenie gminy Tychowo korzysta ze zbiorowego zaopatrzenia w wodę, z tego 16 posiada ujęcia własne.

Wykres 11. Sieć wodociągowa w gminie Tychowo

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Całkowita długość sieci wodociągowej na terenie gminy w 2012 roku wyniosła 161,8 km (według Banku Danych Lokalnych – GUS) i obsługuje ona 1278 połączeń prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania, z czego 397 przyłączy znajduje się na terenie miasta. Największy przyrost długości sieci wodociągowej nastąpił w roku 2011. Wtedy też wydłużyła się ona o 44,3 km, tj. o 37,7% w stosunku do roku poprzedniego. Z sieci wodociągowej w gminie korzystało w 2012 r. 6438 osób (co stanowi 91,2% ogólnej liczby ludności gminy) i dostarczała ona rocznie 152,4 dam³ wody.

Głównym źródłem powstawania ścieków na terenie gminy są ścieki socjalno-bytowe z prywatnych gospodarstw domowych oraz wynikające z prowadzenia działalności rolniczej.

Tabela 16. Wodociągi i kanalizacja na terenie gminy Tychowo w 2012 roku

Wodociągi

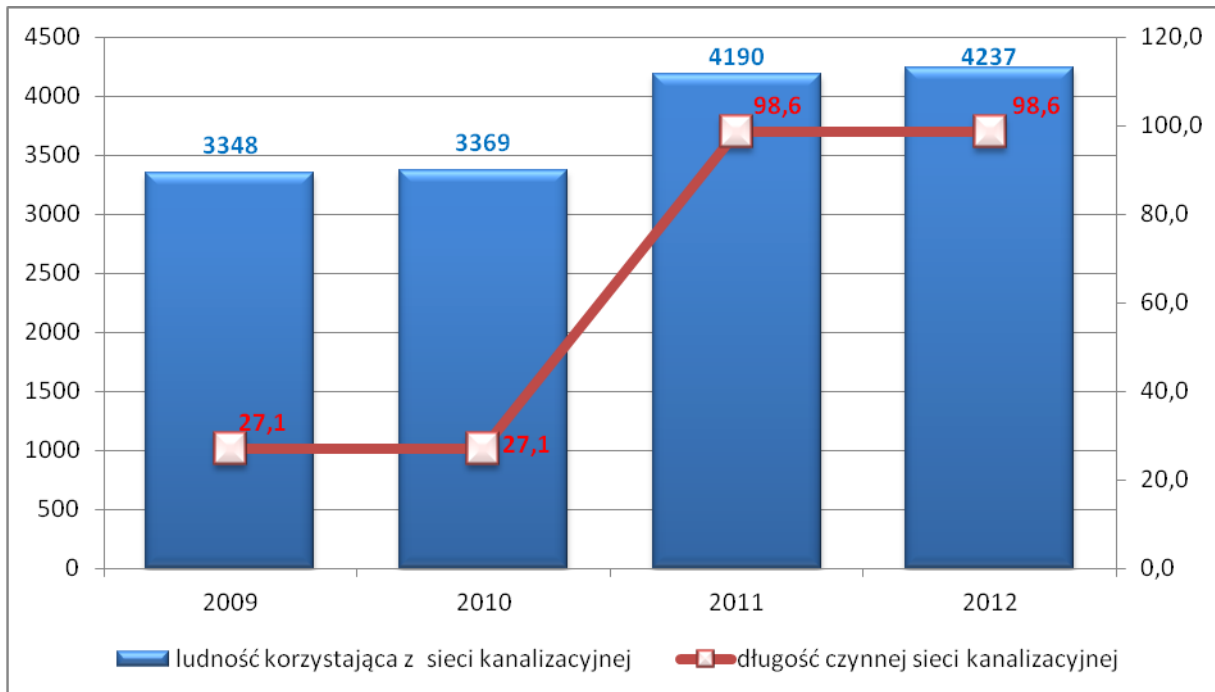
Długość czynnej sieci rozdzielczej [km]	161,8
Ludność korzystająca z sieci wodociągowej [osoba]	6438
Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania [szt.]	1278
Woda dostarczona gospodarstwom domowym [dam ³]	152,4
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności	91,20%
Kanalizacja	
Długość czynnej sieci kanalizacyjnej [km]	98,6
Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej [osoba]	4237
Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania [szt.]	985
Ścieki odprowadzone [dam ³]	182
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności	60,02%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

We wsiach gminy występuje stosunkowo niski poziom infrastruktury w dziedzinie gospodarki ściekowej. Najczęściej sprowadza się ona do odprowadzania ścieków sanitarnych do zbiorników bezodpływowych. Oczyszczalnie ścieków funkcją w Tychowie oraz w Wicewie, Dobrowie i Dobrówku. Ponadto występuje dysproporcja pomiędzy rozwojem sieci wodociągowej i kanalizacyjnej.

W 2012 roku czynna sieć kanalizacyjna miała długość 98,6 km, z czego 19 km znajdowało się na terenie miasta Tychowo. Ponadto zaledwie 60,02% ogółu mieszkańców korzystało z omawianej instalacji kanalizacyjnej. Zadowolający jest fakt, iż sieć kanalizacyjna w ostatnich latach znacznie się wydłużyła. Największy przyrost nastąpił, podobnie jak w przypadku sieci wodociągowej, w roku 2011, bo aż o 71,5 km, tj. blisko 3,5 razy. W całej gminie do sieci przyłączonych jest 985 budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania, a ilość odprowadzonych ścieków w 2012 roku była równa 182 dam³.

Wykres 12. Sieć kanalizacyjna na terenie gminy Tychowo

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

7.3. Gospodarka odpadami

Od 1 lipca 2013 r. na terenie gminy Tychowo funkcjonuje nowy system gospodarowania odpadami komunalnymi, którym zostali objęci mieszkańcy nieruchomości zamieszkałych. Było to związane z wejściem w życie znowelizowanej ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach z dnia 13 września 1996 roku (j. t. Dz. U. z 2012 r. poz. 391 ze zm.), która zrewolucjonizowała dotychczasowy system gospodarowania odpadami komunalnymi. W związku z nowym systemem gospodarki odpadami Rada Miejska w Tychowie przyjęła szereg uregulowań z nim związanych, a są to:

- Uchwała Nr XX/163/12 z dnia 12 listopada 2012 roku w sprawie określenia wymagań, jakie powinien spełniać przedsiębiorca ubiegający się o uzyskanie zezwolenia na prowadzenie działalności w zakresie opróżniania zbiorników bezodpływowych i transportu nieczystości ciekłych na terenie gminy Tychowo;
- Uchwała Nr XXIV/207/13 z dnia 24 kwietnia 2013 roku w sprawie sposobu i zakresu świadczenia usług w zakresie odbierania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości i zagospodarowania tych odpadów;
- Uchwała Nr XXIV/203/13 z dnia 24 kwietnia 2013 roku w sprawie określenia terminu, częstotliwości trybu uiszczania opłat za gospodarowanie odpadami komunalnymi;

- Uchwała Nr XXIV/208/13 z dnia 24 kwietnia 20123 roku w sprawie wyboru metody ustalenia opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi oraz w sprawie ustalenia wysokości stawki tej opłaty;
- Uchwała Nr XXIV/204/13 z dnia 24 kwietnia 2013 roku w sprawie wzoru deklaracji o wysokości opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi składanej przez właściciela nieruchomości oraz warunków i trybu składania deklaracji za pomocą środków komunikacji elektronicznej;
- Uchwała Nr XXI/173/12 z dnia 21 grudnia 2012 roku w sprawie uchwalenia regulaminu utrzymania czystości i porządku na terenie gminy Tychowo.

Odbieraniem i zagospodarowaniem odpadów z terenu gminy Tychowo zajmuje się Konsorcjum firm: REMONDIS Sanitech Poznań Sp. z o.o. oddział w Barwicach i EKO-FIUK S.C. z Połczyna Zdroju – wybrane w drodze przetargu nieograniczonego. Zebrane zmieszane odpady oraz takie, które ulegają biodegradacji zagospodarowywane są w Regionalnej Instalacji do Przetwarzania Odpadów Komunalnych w Sianowie. Na terenie gminy funkcjonuje także Gminny Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów. Ponadto, co kwartał z terenu gminy Tychowo zbierany jest zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny. Odbieraniem tego rodzaju odpadów zajmują się wyżej wymienione firmy (zajmujące się odbieraniem i zagospodarowaniem odpadów).

Tabela 17. Zbiorcze zestawienie odpadów gminy Tychowo w latach 2009-2012

2009	2010	2011	2012
Zmieszane odpady zebrane w ciągu roku ogółem (t)			
470,00	473,90	430,00	815,40
Odpady pochodzące z gospodarstw domowych (t)			
410,00	436,50	398,21	618,30
Odpady z gospodarstw domowych przypadające na jednego mieszkańca (kg)			
58,10	61,50	56,60	88,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

W analizowanym okresie wielkość zebranych odpadów charakteryzuje się zmienną tendencją. Na przestrzeni lat 2011-2012 nastąpił gwałtowny wzrost zmieszanych odpadów zebranych w ciągu roku. W wielkości ogółem był to wzrost o 89,6%, w przypadku wielkości

odpadów pochodzących z gospodarstw domowych był to wzrost o 55,3%. W związku z tym, podobnie kształtowała się sytuacja w przypadku odpadów przypadających na jednego mieszkańca. W 2012 roku na jednego mieszkańca zebrano z gospodarstw domowych łącznie 88 kg odpadów i wskaźnik ten był o 55,5% wyższy niż w roku wcześniejszym (2011 rok).

7.4. Gazownictwo, ciepłownictwo, energetyka i telekomunikacja

Gmina Tychowo jak dotąd nie została zgazyfikowana. Zarówno mieszkańcy, jak i działające na jej terenie podmioty gospodarcze nie mają możliwości korzystania z gazu sieciowego. Sprzyja to korzystaniu z paliw stałych – jako paliw, które są bardziej dostępne z ekonomicznego punktu widzenia.

Zaopatrzenie z zakresu ciepłownictwa w gminie Tychowo pokrywane jest w przeważającej części z indywidualnych pieców i instalacji grzewczych, osiedlowych kotłowni wbudowanych i kotłowni wolnostojących. Źródłem energii cieplnej jest głównie paliwo stałe. Są sporadyczne przypadki stosowania paliw płynnych – oleju i gazu.

Zgodnie z informacjami zawartymi w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego „zaopatrzenie gminy Tychowo w energię elektryczną odbywa się za pomocą linii SN-15W. Są to linie wyłącznie napowietrzne. Przez teren gminy przechodzi linia wysokiego napięcia 110kV o długości 15,8 km od GPZ Białogard do GPZ Żydowo, na ogólnym kierunku Pobądz – Bukówko - Dobrówko. Dostawą energii zajmuje się Zakład Energetyczny Koszalin S.A.

Obszar gminy Tychowo w całości objęty jest zasięgiem telefonii przewodowej, w związku z czym potrzeby wszystkich mieszkańców pod względem łączności są w pełni osiągnięte. Ponadto gmina posiada podstawowe wyposażenie w zakresie łączności telefonicznej, także telefonii komórkowej największych sieci m.in. tj. Orange, Plus, Play i T-Mobile. Jedynie w sołectwie Dobrowo występuje problem z zasięgiem. Sieć rozwiniętej infrastruktury telekomunikacyjnej umożliwi również łatwy dostęp do szerokopasmowego łącza internetowego, jednakże istnieją miejsca gdzie jest z tym problem np. we wsiach Kowalki, Sadłowo, Osówko i Wicewo.

7.5. Zasoby mieszkaniowe

Kwestia zasobów mieszkaniowych w analizowanych latach nie zmieniła się w sposób znaczący. W roku 2012 w porównaniu z rokiem 2009 liczba mieszkań nieznacznie wzrosła, o 0,7%, podczas gdy liczba izb wzrosła o 5,1%, a powierzchnia użytkowa mieszkań o 6,3%.

Tabela 18. Zasoby mieszkaniowe gminy Tychowo

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012
Mieszkania	2207	2215	2219	2222
Izby	8308	8696	8718	8734
Powierzchnia użytkowa mieszkań (m ²)	159160	168432	168847	169214

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Średnia powierzchnia jednego mieszkania w gminie Tychowo wynosi 76,2 m², a na jedną osobę przypada około 24m² przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania (według danych Głównego Urzędu Statystycznego, stan na 2012 rok).

8. Finanse gminy

Sfera finansowa każdej gminy, w tym gminy Tychowo opiera się na corocznie uchwalanym budżecie. Jest to plan finansowy zawierający plan dochodów i wydatków gminy, a także przychodów i rozchodów. Odpowiednio przygotowany stanowi podstawę od realizowania zadań publicznych, które służą zaspokajaniu potrzeb mieszkańców gminy. Analiza sytuacji finansowej gminy jest z kolei ważna w związku z podejmowaniem działań prowadzących do realizacji celów zawartych w niniejszym dokumencie.

Na przestrzeni analizowanych lat po stronie dochodów zauważyć można tendencję wzrostową, z niewielkim spadkiem w 2010 roku. Analogicznie zwiększa się także wskaźnik wielkości dochodów przypadających na jednego mieszkańca w gminie Tychowo. W 2013 roku dochody, a w 2012 wskaźnik wielkości dochodów na jednego mieszkańca w porównaniu z rokiem 2009 wzrosły odpowiednio o 16,7% i 15,6%. W przypadku wydatków tendencja ta wykazuje się większą zmiennością, jednak na przestrzeni analizowanych lat nastąpił ogólny wzrost po stronie wydatków z budżetu gminy (o 9,7%), a po stronie wskaźnika przedstawiającego analizowane wydatki przypadające na jednego mieszkańca wzrost o 3,4%.

W analizowanych latach budżet gminy Tychowo charakteryzuje się występowaniem deficytu budżetowego, czyli przewagą wydatków nad dochodami, za wyjątkiem roku 2012,

w którym wystąpiła nadwyżka budżetowa, co było spowodowane spadkiem po stronie ogólnych wydatków w gminie.

Tabela 19. Sytuacja finansowa gminy Tychowo – stan budżetu

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013*
Dochody ogółem	21 435 746	20 483 448	22 681 111	24 680 805	25 025 020
Dochody na 1 mieszkańca	3038,38	2885,4	3221,29	3513,28	b.d.
Wydatki ogółem	23 929 473	22 869 566	25 276 218	24 640 212	26 254 114
Wydatki na 1 mieszkańca	3391,85	3221,52	3589,86	3507,5	b.d.
Deficyt/Nadwyżka	-2493726,5	-2386117,6	-2595107,6	40592,89	-1229094,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

*opracowanie na podstawie Uchwały NR XXII/181/13 RADY MIEJSKIEJ W TYCHOWIE z dnia 23 stycznia 2013r. zmieniająca uchwałę w sprawie uchwalenia budżetu Gminy Tychowo na 2013r

Zgodnie z Uchwałą Nr XXXIII/271/14 Rady Miejskiej w Tychowie z dnia 31 marca 2014 roku, zmieniającą uchwałę w sprawie uchwalenia budżetu gminy Tychowo na 2014 rok, po zmianach budżet gminy zamyka się w kwocie dochodów równych 27 380 744,3 zł oraz wydatków w kwocie 29 760 478,28 zł. W roku tym planowo wystąpi deficyt budżetowy na poziomie 2 379 733,98 zł. Regionalna Izba Obrachunkowa w Szczecinie Uchwałą Nr III.33.Z.2014 z dnia 14 stycznia 2014 roku wydała pozytywną opinię możliwości sfinansowania deficytu budżetowego określonego w uchwale budżetowej gminy Tychowo na rok 2014, ponieważ prognozowane przez gminę obciążenie budżetu deficytem należy uznać za dopuszczalne. Źródłem jego pokrycia będą przychody pochodzące z zaciągniętych kredytów.

Tabela 20. Wydatki majątkowe gminy Tychowo

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012
Wydatki majątkowe (inwestycyjne)	6794268,91	4588689,8	5883344,75	3946220,57

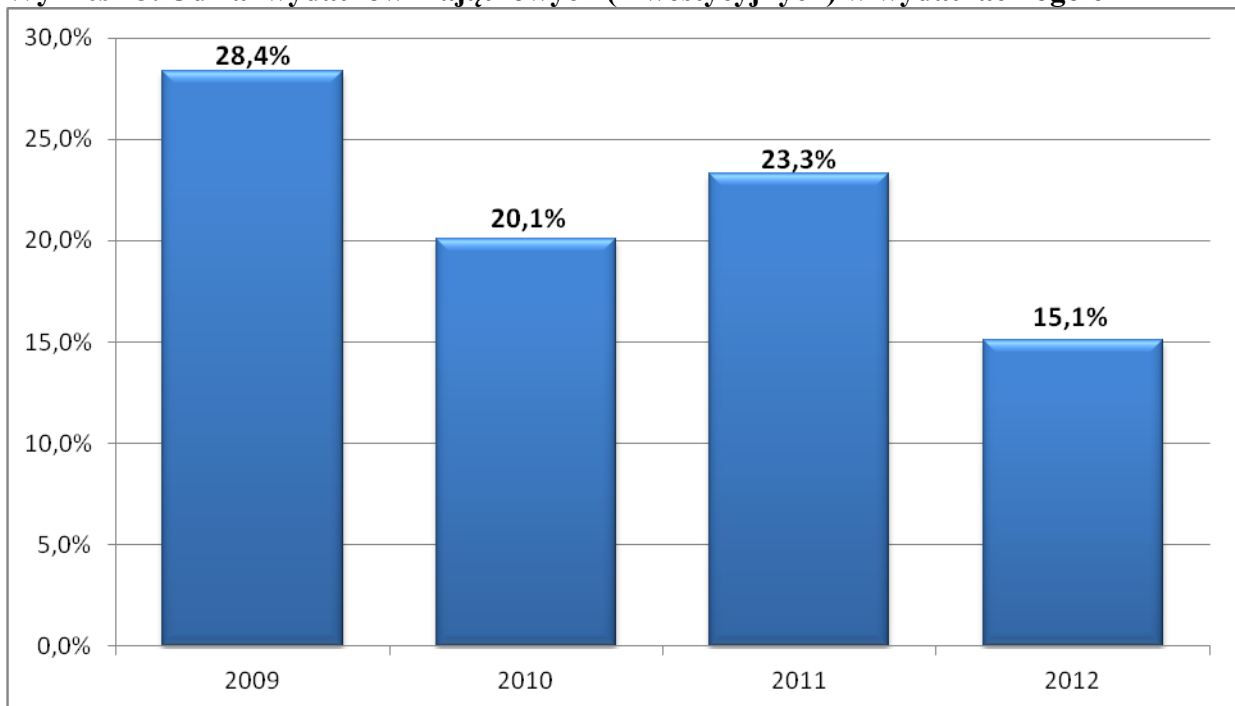
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Na przestrzeni analizowanych lat budżet gminy Tychowo charakteryzuje się występowaniem deficytu, który spowodowany jest faktem, że gmina nie rezygnuje z realizacji

wielu zadań inwestycyjnych, które przyczyniają się do poprawy warunków życia jej mieszkańców. Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem na przestrzeni analizowanych lat zmniejszył się, podobnie jak wysokość deficytu budżetu w tych latach, co ściśle związane było z dostępnością i pozyskiwaniem dofinansowania inwestycji ze środków UE i innych źródeł. Uchwałą Nr II/12/10 Rady Miejskiej w Tychowie z dnia 30.12.2010 roku w sprawie uchwalenia Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Tychowo na lata 2011-2020, aktualizowanej corocznie (obecnie prognoza obejmuje lata 2012-2026) ustalono prognozę finansową oraz wykaz przedsięwzięć planowanych do realizacji. Określa ona cele rozwojowe w aspekcie utrzymania długoterminowej płynności finansowej gminy. Zmiana ustawy o finansach publicznych od 1.01.2014 roku wprowadza nowy wskaźnik zadłużenia, który powoduje znaczne utrudnienia w realizacji inwestycji i pozyskiwaniu środków z UE (szczególnie dotyczy to małych gmin). Prognozowanie finansowe uwzględnia ograniczoną ilość środków, jakimi dysponuje gmina, niezbędne zadania bieżące i inwestycyjne przy jednoczesnym zachowaniu rygorów narzuconych ustawą o finansach publicznych.

Wykres 13. Udział wydatków majątkowych (inwestycyjnych) w wydatkach ogółem

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Gmina Tychowo realizuje szereg inwestycji współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej oraz innych źródeł zewnętrznych. Tabela 19 przedstawia wykaz inwestycji realizowanych przez gminę w latach 2010-2014.

Tabela 21. Inwestycje zrealizowane przez gminę Tychowo ze środków pozabudżetowych w latach 2010-2014

Inwestycje	Źródło dofinansowania (środki zewnętrzne)
Utworzenie Tychowskiej Strefy Ekonomicznej jako podstrefy Słupskiej Strefy Ekonomicznej wraz z jej uzbrojeniem pod działalność produkcyjną i usługową.	Regionalny Program Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego
Przebudowa dróg i chodników na terenie gminy Tychowo.	Narodowy Program Przebudowy Dróg Lokalnych
Termomodernizacja budynku Zespołu Szkół w Dobrowie.	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
Przebudowa, modernizacja i wyposażenie świetlic wiejskich w miejscowościach: Pobądz, Kikowo, Warnino, Słonino oraz dobudowa sali świetlicowo-integracyjnej w remizie OSP w Osówku.	Program Rozwoju Obszarów wiejskich 2007-2013
Budowa placu zabaw w Dobrowie.	Konkurs NIVEA – „100 placów na 100 lat Nivea”
Budowa dwóch mieszkań socjalnych i jednego komunalnego w Dobrowie.	Współfinansowanie z Funduszu Dopłat Banku Gospodarstwa Krajowego
Budowa podczyszczalni wód deszczowych na ul. Dolnej w Tychowie.	Programu Operacyjnego RYBY poprzez Mieleńską Lokalną Grupę Rybacką
Zakup autobusów dostosowanych do przewozu osób niepełnosprawnych.	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
Termomodernizacja Gminnego Ośrodka Kultury w Tychowie.	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
Zagospodarowanie terenu o szczególnym znaczeniu z elementami małej architektury w otoczeniu budynku Gminnego Ośrodka Kultury w Tychowie.	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013
Aranżacja i remont sali widowiskowo kinowej oraz pomieszczeń towarzyszących w Gminnym Ośrodku Kultury w Tychowie.	Programu Operacyjnego RYBY
Zintegrowana Gospodarka Wodno-Ściekowa w Dorzeczu Parsęty.	Fundusz Spójności
Budowa targowiska miejskiego „Mój Rynek” z zapleczem socjalnym przy ul. Targowej w Tychowie.	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013
Turystyczne zagospodarowanie miejsca wypoczynku przy ul. Dworcowej w Tychowie	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 – Leader – Małe Projekty

Termomodernizacja Gminnego Przedszkola w Tychowie.	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
Budowa placów zabaw w Tychowie, Borzysławiu, Bukówku, Warninie, Pobądzu, Kowalkach, Sadkowie, Smęcynie, Słoninie, Zaspach Wielkich, Wicewie, Starym Dębnie, Trzebieszynie, Drzonowie Białogardzkim,	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Tychowie

III. Analiza SWOT

Analiza SWOT jest narzędziem służącym do wewnętrznej analizy danej jednostki (w tym przypadku gminy) i jego otoczenia w celu zoptymalizowania Strategii rozwoju bądź zbudowania nowego planu strategicznego. Głównym celem analizy jest określenie aktualnej pozycji badanego przedmiotu i jej perspektyw, a wraz z tym najlepszej strategii postępowania. Sama nazwa wywodzi się z od pierwszych liter słów czynników klasyfikujących możliwości jednostki:

- mocne (strengths) i słabe strony (weaknesses):

Tabela 22. Mocne i słabe strony gminy Tychowo

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ol style="list-style-type: none"> 1. Korzystne położenie dla turystyki, 2. Wysoka liczba podmiotów gospodarczych, utrzymująca się na zbliżonym poziomie, 3. Stosunkowo dobre zwodociągowanie obszaru gminy, 4. Wzrost liczby mieszkańców korzystających z kanalizacji, 5. Współpraca zagraniczna, 6. Współpraca z organizacjami pozarządowymi, 7. Zwiększanie się średniej powierzchni użytkowej mieszkań, 8. Duża lesistość i malownicze położenie, bogate walory przyrodnicze, 9. Dogodne warunki do rozwoju agroturystyki, 10. Dobrze rozwinięta działalność handlowa, 11. Charakterystyczny, unikalny przypadek eksklawy obszaru wiejskiego na terenie miasta, 12. Największy w Polsce i jeden z największych w Europie gładów narzutowych – Trygław, 13. Niskie zanieczyszczenie środowiska, 14. Liczne obwody łowieckie, ciekawe obiekty historyczne, 15. Liczne szlaki turystyczne, 16. Dobrze rozwinięta działalność edukacyjna szkół.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niekorzystne położenie dla rozwoju gospodarczego, 2. Spadek liczby mieszkańców w ostatnim roku, wzrost bezrobocia, 3. Zdecydowanie przewaga liczby małych przedsiębiorstw działających na terenie gminy, 4. Rozdrobnienie gospodarstw rolnych, 5. Brak sieci gazowej, 6. Brak przedsiębiorstw w Tychowskiej Strefie Inwestycyjnej, 7. Brak miejsc wypoczynkowych, 8. Zły stan zabytków na terenie gminy, 9. Mała liczba miejsc noclegowych, brak rozwiniętej bazy gastronomicznej, 10. Wysoka liczba osób korzystająca z pomocy społecznej z powodu ubóstwa,

- szanse (opportunities) i zagrożenia (threats):

Tabela 23. Szanse i zagrożenia wpływające na gminę Tychowo

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ol style="list-style-type: none"> 1. Nowe możliwości finansowania inwestycji, 2. Możliwość uzyskania dotacji ze środków zewnętrznych, w tym również unijnych, 3. Nowa perspektywa finansowa w UE, 4. Doskonalenie systemu edukacji ekologicznej, 5. Rozwój współpracy zagranicznej, 6. Wzrost zainteresowania „zdrową żywnością”, 7. Rozwój agroturystyki na bazie wysokich walorów przyrodniczych gminy. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wzrost bezrobocia, 2. Niekorzystna sytuacja demograficzna, 3. Promocji gminy, szczególnie pod kątem gospodarczym i turystycznym prowadzona na niewielką skalę, 4. Niekorzystna sytuacja na lokalnym rynku pracy, 5. Niska świadomość ekologiczna mieszkańców, 6. Wzrost wydatków na pomoc społeczną, 7. Występowanie kryzysu gospodarczego w kraju, 8. Wprowadzenie ustawowych, rygorystycznych wskaźników ekonomicznych, które hamują wzrost wydatków inwestycyjnych, 9. Przekazywanie do realizacji gminy kolejnych zadań z zakresu administracji rządowej bez odpowiedniego zaplecza finansowego.

Analiza SWOT określa, co może pomóc w realizacji celów gminy (silna strona lub możliwość) lub co może być przeszkodą, którą należy przezwyciężyć lub zminimalizować w celu osiągnięcia pożądanego rezultatu (słaba strona lub zagrożenie). Bardzo istotną cechą w trakcie sporządzania takiej analizy jest obiektywne, a nawet krytyczne spojrzenie na gminę.

IV. ELEMENTY STRATEGII

Misja wyznacza kierunek rozwoju gminy, określa główny cel niniejszego dokumentu, natomiast wizja jest jej obrazem w przyszłości, do którego dąży się realizując szereg wyznaczonych działań.

MISJA GMINY

Misją gminy Tychowo jest stworzenie odpowiednich warunków do życia i rozwoju jej mieszkańców. Będzie to możliwe przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju z uwzględnieniem możliwości wykorzystania środków pochodzących z Unii Europejskiej, a niezbędne do osiągnięcia zamierzonych celów będą integracja lokalnej społeczności i działania prowadzone z poszanowaniem zasad ochrony środowiska.

WIZJA GMINY

Gmina Tychowo dzięki podejmowaniu licznych inicjatyw i działań znacząco wpłynęła na umocnienie swojej pozycji w regionie, a jej znakiem rozpoznawczym stał się trwały rozwój społeczno-gospodarczy, dzięki któremu stała się ona miejscem efektywnych i nowoczesnych inwestycji oraz ważnym ośrodkiem turystycznym, oferując przy tym wysokie standardy życia w zgodzie z wysokim walorami środowiskowymi.

CEL GŁÓWNY

Podniesienie standardów i jakości życia mieszkańców gminy Tychowo.

Cel główny będzie realizowany poprzez szereg celów strategicznych oraz operacyjnych, które zostały podzielone na pięć obszarów tematycznych:

- PRZESTRZEŃ I INFRASTRUKTURA;
- GOSPODARKA;
- SPOŁECZEŃSTWO;
- TURYSTYKA;
- ŚRODOWISKO.

Podniesienie standardów i jakości życia mieszkańców gminy Tychowo

PRZESTRZEŃ I INFRASTRUKTURA

1. Dbłość o ład przestrzenny gminy

- 1.1. Poprawa stanu infrastruktury komunalnej,
- 1.2. Modernizacja infrastruktury komunikacyjnej,
- 1.3. Rozwój infrastruktury rekreacyjno-turystycznej, w tym także sportowej,
- 1.4. Rozwój różnych form budownictwa mieszkalnego,

GOSPODARKA

2. Aktywizacja funkcji gospodarczych

- 2.1. Rozwój lokalnej przedsiębiorczości,
- 2.2. Poprawa stanu lokalnego rynku pracy,
- 2.3. Zwiększanie atrakcyjności inwestycyjnej gminy poprzez promocję Tychowskiej Strefy Inwestycyjnej,
- 2.4. Efektywne wykorzystywanie finansowania ze środków unijnych,

SPOŁECZEŃSTWO

3. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego

- 3.1. Poprawa stanu infrastruktury społecznej,
- 3.2. Zwiększenie oferty kulturalnej gminy,
- 3.3. Poprawa bezpieczeństwa publicznego, w szczególności ochrony zdrowia
- 3.4. Zapobieganie powstawaniu zjawiska wykluczenia społecznego,
- 3.5. Rozwój współpracy na szczeblu lokalnym i ponadlokalnym,

TURYSTYKA

4. Stworzenie warunków do rozwoju turystyki oraz promocja gminy

- 4.1. Zwiększanie atrakcyjności turystycznej gminy oraz jej promocja,
- 4.2. Wygospodarowanie terenów rekreacyjnych,
- 4.3. Inwentaryzacja i odpowiednie oznakowanie zabytków i zasobów przyrodniczych,
- 4.4. Rozwój agroturystyki z wykorzystaniem wysokiego potencjału przyrodniczego,

ŚRODOWISKO

5. Ochrona środowiska naturalnego

- 5.1. Promocja i rozwój proekologicznych postaw wśród mieszkańców,
- 5.2. Zapobieganie emisji zanieczyszczeń do środowiska,
- 5.3. Dbłość o estetykę przestrzeni gminy,
- 5.4. Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii,

OBSZAR STRATEGICZNY I. PRZESTRZEŃ I INFRASTRUKTURA

1. Dbalność o ład przestrzenny gminy

Istotnym czynnikiem rozwoju gminy Tychowo jest racjonalne gospodarowanie przestrzenią. Ważną kwestią staje się więc dążenie do wzrostu estetyki przestrzeni gminy, a także wykształcenie poczucia odpowiedzialności za ład przestrzenny wśród wszystkich jej mieszkańców. Ponadto istotne jest zapewnienie wysokiego standardu infrastruktury drogowej, komunalnej, rekreacyjno-turystycznej i mieszkaniowej, który pozwala zagwarantować wysoką jakość życia w gminie.

Cel operacyjny 1.1. Poprawa stanu infrastruktury komunalnej.

Działania:

- Poprawa stanu infrastruktury technicznej;
- Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków oraz pomoc w uzyskaniu dofinansowania do ich budowy;
- Gazyfikacja obszaru gminy;
- Rozbudowa sieci kanalizacji sanitarnej i deszczowej oraz modernizacja istniejących odcinków sieci;;
- Budowa nowych i modernizacja istniejących odcinków sieci wodociągowej;
- Rozbudowa oświetlenia ulicznego;
- Modernizacja oświetlenia ulicznego;
- Wymiana i modernizacja źródeł światła w obiektach użyteczności publicznej;
- Budowa i modernizacja sieci ciepłowniczej;

Spójność z innymi dokumentami:

Nazwa dokumentu	Cel/priorytet
Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2015	Cel strategiczny 2. Powszechna dostępność dóbr, usług i informacji Cel pośredni: Rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej.

Miary osiągnięcia celu:

Mierniki osiągnięć celu - WSKAŹNIKI

- Liczba osób korzystających z sieci kanalizacyjnej i wodociągowej;
- Długość nowo wybudowanych i modernizacja istniejących odcinków sieci kanalizacyjnej (deszczowej i sanitarnej) i wodociągowej;
- Długość wybudowanej sieci gazowej;
- Liczba gospodarstw posiadających przydomowe oczyszczalnie ścieków;
- Długość wbudowanego oświetlenia ulicznego;
- Długość zmodernizowanego oświetlenia ulicznego;

Cel operacyjny 1.2. Modernizacja infrastruktury komunikacyjnej.

Działania:

- Budowa nowych i modernizacja istniejących ciągów komunikacyjnych;
- Utwardzanie dróg gruntowych;
- Zwiększanie bezpieczeństwa w ruchu drogowym;
- Utworzenie nowych miejsc parkingowych;
- Budowa dróg dojazdowych do posesji i pól;
- Budowa i modernizacja chodników;
- Dbalność o klimat akustyczny gminy;

Spójność z innymi dokumentami:

Nazwa dokumentu	Cel/priorytet
Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju	Cel 9. Zwiększenie dostępności terytorialnej Polski poprzez utworzenie zrównoważonego, spójnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego, Kierunek interwencji: Sprawna modernizacja, rozbudowa i budowa zintegrowanego systemu transportowego, Kierunek interwencji: Poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego.
Strategia Rozwoju Kraju 2020	Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka Cel II.7 Zwiększenie efektywności transportu II.7.1 Zwiększenie efektywności zarządzania w sektorze transportowym, II.7.2 Modernizacja i rozbudowa połączeń transportowych.
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary	Cel 1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów 1.2 Tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania

Wiejskie	procesów rozwojowych i zwiększania ich absorpcji poza miastami wojewódzkimi 1.2.1 Zwiększanie dostępności komunikacyjnej wewnątrz regionów.
Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2015	Cel strategiczny 2. Powszechna dostępność dóbr, usług i informacji Cel pośredni: Stworzenie zrównoważonego, dostępnego i zintegrowanego systemu transportowego.

Miary osiągnięcia celu:

Mierniki osiągnięć celu - WSKAŹNIKI
<ul style="list-style-type: none"> - Długość nowo wybudowanych lub zmodernizowanych odcinków dróg; - Długość dróg utwardzonych; - Przepustowość dróg; - Stopień usprawnienia ruchu na głównych ciągach komunikacyjnych; - Liczba utworzonych parkingów; - Długość wybudowanych i zmodernizowanych chodników; - Bezpieczeństwo na drogach – zmniejszenie liczby wypadków i kolizji; - Stopień hałasu wywołanego ruchem drogowym;

Cel operacyjny 1.3. Rozwój infrastruktury rekreacyjno-turystycznej, w tym także sportowej.

Działania:

- Budowa świetlic, będących miejscem spotkań mieszkańców;
- Budowa nowych i modernizacja istniejących boisk sportowych;
- Zwiększanie dostępności do infrastruktury sportowej;
- Budowa placów zabaw,
- Budowa zewnętrznych siłowni,
- Budowa ścieżek i szlaków rowerowych;
- Budowa infrastruktury przy brzegach rzek;
- Odnowa istniejących szlaków turystycznych;
- Odpowiednie oznakowanie szlaków turystycznych;
- Budowa infrastruktury towarzyszącej szlakom, m.in. elementów małej architektury;

Spójność z innymi dokumentami:

Nazwa dokumentu	Cel/priorytet
Strategia Rozwoju Województwa	Cel strategiczny 3. Poprawa konkurencyjności Województwa Zachodniopomorskiego

Zachodniopomorskiego do roku 2015	Cel pośredni: Rozwój funkcji turystyczno-uzdrowiskowej.
Strategia Rozwoju Powiatu Białogardzkiego na lata 2000-2015	Cel strategiczny 1. Restrukturyzacja obszarów wiejskich Program operacyjny 3. Rozwój turystyki.

Miary osiągnięcia celu:

Mierniki osiągnięcia celu - WSKAŹNIKI
<ul style="list-style-type: none"> - Długość wybudowanych ścieżek rowerowych; - Liczba utworzonych miejsc wypoczynkowych; - Liczba nowo wybudowanych i zmodernizowanych obiektów sportowych; - Liczba osób korzystających z infrastruktury sportowej (dostępność); - Liczba wybudowanych świetlic; - Liczba oznakowanych szlaków turystycznych; - Liczba wybudowanych elementów małej architektury;

Cel operacyjny 1.4. Rozwój różnych form budownictwa mieszkalnego.

Działania:

- Dostosowanie budynków do potrzeb osób niepełnosprawnych;
- Budowa nowych i rozbudowa istniejących mieszkań socjalnych i komunalnych;
- Remonty mieszkań socjalnych i komunalnych;
- Poprawa warunków mieszkaniowych;

Spójność z innymi dokumentami:

Nazwa dokumentu	Cel/priorytet
Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju	Cel 11. Wzrost społecznego kapitału rozwoju, Kierunek interwencji: Modernizacja infrastruktury oraz rozszerzenie ról społecznych instytucji kultury, w tym bibliotek i ośrodków kultury.

Miary osiągnięcia celu:

Mierniki osiągnięcia celu - WSKAŹNIKI
<ul style="list-style-type: none"> - Liczba wyremontowanych mieszkań socjalnych i komunalnych; - Liczba budynków dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych; - Liczba nowo wybudowanych i rozbudowanych mieszkań specjalnych i komunalnych; - Dynamika poprawy warunków mieszkaniowych;

OBSZAR STRATEGICZNY II. GOSPODARKA

2. Aktywizacja funkcji gospodarczych

Rozwój lokalnej sfery gospodarczej tworzy podstawy procesów rozwojowych we wszystkich aspektach życia społeczności lokalnej. Wysoka jakość życia mieszkańców jest podstawowym dążeniem władz samorządowych, a czynnikiem na nią wpływającym jest stopień rozwoju lokalnej gospodarki. Ważne jest również stworzenie odpowiednich warunków, które stanowiłyby, dla mieszkańców gminy, zachętę do wykazywania się przedsiębiorczością. Istotna jest w związku z tym promocja i wsparcie dla postaw przedsiębiorczych. Głównym działaniem powinno stać się tworzenie sprzyjających warunków inwestycyjnych dzięki istnieniu na terenie gminy Tychowskiej Strefy Inwestycyjnej.

Cel operacyjny 2.1. Rozwój lokalnej przedsiębiorczości.

Działania:

- Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości;
- Kształcenie cech przedsiębiorczości wśród młodzieży;
- Przeprowadzanie działań z zakresu przedsiębiorczości, w tym zakładania i prowadzenia własnej działalności gospodarczej;
- Promocja gminy w sferze gospodarki;
- Promocja działalności gospodarczej;
- Rozwój ekonomii społecznej;

Spójność z innymi dokumentami:

Nazwa dokumentu	Cel/priorytet
Europa 2020	Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu – gospodarka charakteryzująca się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniająca spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną, Projekt przewodni: „Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia”.
Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa	Cel 3. Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie

Strategia Rozwoju Kraju	konkurencyjności nauki, Kierunek interwencji: Poprawa jakości i efektywności kształcenia i szkolenia zawodowego na wszystkich poziomach, połączona ze zwiększeniem jego atrakcyjności poprzez silniejsze powiązanie z rynkiem pracy.
Strategia Rozwoju Kraju 2020	Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka Cel II.2 Wzrost wydajności gospodarki II.2.4 Poprawa warunków ramowych dla prowadzenia działalności gospodarczej, Cel II.4 Rozwój kapitału ludzkiego II.4.1 Zwiększanie aktywności zawodowej, II.4.2 Poprawa jakości kapitału ludzkiego, II.4.3 Zwiększanie mobilności zawodowej i przestrzennej.
Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2015	Cel strategiczny 3. Poprawa konkurencyjności Województwa Zachodniopomorskiego Cel pośredni: Tworzenie warunków dla zrównoważenia rozwoju gospodarki Województwa Zachodniopomorskiego.
Strategia Rozwoju Powiatu Białogardzkiego na lata 2000-2015	Cel strategiczny 1. Restrukturyzacja obszarów wiejskich Program operacyjny 1. Podnoszenie i zmiana kwalifikacji zawodowych społeczeństwa.

Miary osiągnięcia celu:

Mierniki osiągnięć celu - WSKAŹNIKI

- Liczba podmiotów gospodarczych funkcjonujących na terenie gminy;
- Liczba nowo powstałych przedsiębiorstw;
- Dynamika powstawania nowych przedsiębiorstw;
- Liczba przedsiębiorców, którym udzielono wsparcia przy zakładaniu działalności gospodarczej;
- Zasięg promocji gospodarczej gminy;

Cel operacyjny 2.2. Poprawa stanu lokalnego rynku pracy,

Działania:

- Dostosowanie kształcenia do potrzeb lokalnego rynku pracy;
- Organizacja kursów zawodowych (przekwalifikowania zawodowego);
- Aktywizacja zawodowa mieszkańców oraz wsparcie dla lokalnych przedsiębiorców;
- Tworzenie spółdzielni socjalnych w celu aktywizacji społecznej i zawodowej;

- Współpraca z lokalnymi przedsiębiorcami w zakresie nowych kierunków i metod kształcenia – w miejscu pracy;
- Ułatwienia w zakładaniu i prowadzeniu własnych działalności gospodarczych;
- Udzielanie wsparcia dla osób młodych, wchodzących na rynek pracy;
- Systematyczny monitoring i analiza lokalnego rynku pracy oraz struktury bezrobotnych;
- Rozwój poradnictwa zawodowego;
- Działania w zakresie równości szans na rynku pracy;

Spójność z innymi dokumentami:

Nazwa dokumentu	Cel/priorytet
Europa 2020	Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu – gospodarka charakteryzująca się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniająca spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną, Projekt przewodni: „Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia”.
Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju	Cel 3. Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki, Kierunek interwencji: Poprawa jakości i efektywności kształcenia i szkolenia zawodowego na wszystkich poziomach, połączona ze zwiększeniem jego atrakcyjności poprzez silniejsze powiązanie z rynkiem pracy. Cel 8 - Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych Kierunek interwencji: Stworzenie warunków sprzyjających tworzeniu pozarolniczych miejsc pracy na wsi i zwiększaniu mobilności zawodowej na linii obszary wiejskie – miasta.
Strategia Rozwoju Kraju 2020	Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka Cel II.2 Wzrost wydajności gospodarki II.2.4 Poprawa warunków ramowych dla prowadzenia działalności gospodarczej, Cel II.4 Rozwój kapitału ludzkiego II.4.1 Zwiększanie aktywności zawodowej, II.4.2 Poprawa jakości kapitału ludzkiego, II.4.3 Zwiększanie mobilności zawodowej i przestrzennej.
Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku	Cel strategiczny 3. Poprawa konkurencyjności Województwa Zachodniopomorskiego Cel pośredni: Tworzenie warunków dla

2015	zrównoważenia rozwoju gospodarki Województwa Zachodniopomorskiego.
Strategia Rozwoju Powiatu Białogardzkiego na lata 2000-2015	Cel strategiczny 1. Restrukturyzacja obszarów wiejskich Program operacyjny 1. Podnoszenie i zmiana kwalifikacji zawodowych społeczeństwa.

Miary osiągnięcia celu:

Mierniki osiągnięcia celu - WSKAŹNIKI

- Stopa bezrobocia, szczególnie wśród absolwentów szkół;
- Liczba uczniów w placówkach szkolnictwa dla dorosłych;
- Liczba zorganizowanych i przeprowadzonych szkoleń podnoszących kwalifikacje zawodowe;
- Liczba nowo utworzonych miejsc pracy na terenie gminy;
- Liczba osób korzystających z nowoczesnych form szkoleniowych;

Cel operacyjny 2.3. Zwiększanie atrakcyjności inwestycyjnej gminy poprzez promocję Tychowskiej Strefy Inwestycyjnej.

Działania:

- Promocja Tychowskiej Strefy Inwestycyjnej;
- Promocja gospodarcza gminy;
- Dozbrajanie strefy w infrastrukturę techniczną w stosunku do bieżącego zapotrzebowania;
- Rozwój oferty inwestycyjnej;
- Wspieranie lokalnych inicjatyw lokalnych, np. ulgi podatkowe;
- Prowadzenie aktywnej działalności mającej na celu przyciągnięcie inwestorów do gminy, a w szczególności do TSI;
- Wsparcie w pozyskiwaniu środków z UE na działalność inwestycyjną;

Spójność z innymi dokumentami:

Nazwa dokumentu	Cel/priorytet
Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju	Cel 4. Wzrost wydajności i konkurencyjności gospodarki, Kierunek interwencji: Poprawa świadomości roli innowacji i strategii rozwojowych firm wśród przedsiębiorców.
Strategia Rozwoju Kraju 2020	Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka Cel.II.1. Wzmocnienie stabilności

	makroekonomicznej; Cel.II.2. Wzrost wydajności gospodarki; Cel II.3 Zwiększenie innowacyjności gospodarki.
Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2015	Cel strategiczny 3. Poprawa konkurencyjności Województwa Zachodniopomorskiego Cel pośredni: Tworzenie warunków dla zrównoważenia rozwoju gospodarki Województwa Zachodniopomorskiego.
Strategia Rozwoju Powiatu Białogardzkiego na lata 2000-2015	Cel strategiczny 2. Rozwój przedsiębiorczości i pozyskiwanie inwestycji Program operacyjny 4. Promocja powiatu; Program operacyjny 5. Pozyskiwanie inwestorów zewnętrznych; Program operacyjny 6. Wspieranie lokalnych MSP.

Miary osiągnięcia celu:

Mierniki osiągnięć celu - WSKAŹNIKI
<ul style="list-style-type: none"> - Powierzchnia terenów z przeznaczeniem pod inwestycję; - Stopień uzbrojenia Tychowskiej Strefy Inwestycyjnej w infrastrukturę techniczną; - Liczba pozyskanych inwestorów; - Efektywność wytwarzania lokalnych przedsiębiorców w stosunku do przedsiębiorców z zewnątrz; - Liczba zrealizowanych inwestycji;

Cel operacyjny 2.4. Efektywne wykorzystywanie finansowania ze środków unijnych,

Działania:

- Działania z zakresu podnoszenia świadomości możliwości wykorzystania wsparcia ze środków unijnych;
- Organizacja szkoleń w zakresie uzyskania wsparcia ze środków zewnętrznych;
- Pomoc w wypełnianiu wniosków o dofinansowanie;

Spójność z innymi dokumentami:

Nazwa dokumentu	Cel/priorytet
Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2015	Cel strategiczny 3. Poprawa konkurencyjności Województwa Zachodniopomorskiego Cel pośredni: Tworzenie warunków dla zrównoważenia rozwoju gospodarki Województwa Zachodniopomorskiego.

Miary osiągnięcia celu:

Mierniki osiągnięć celu - WSKAŹNIKI

- Liczba udzielonego wsparcia w wypełnianiu wniosków o dofinansowanie;
- Liczba organizowanych szkoleń z zakresu pozyskiwania środków unijnych;
- Liczba osób objętych szkoleniem z zakresu pozyskiwania środków z UE;
- Liczba inwestycji sfinansowanych ze środków z UE;

OBSZAR STRATEGICZNY III. SPOŁECZEŃSTWO

3. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego

Jednym z najistotniejszych czynników świadczących o sile kapitału ludzkiego danego obszaru jest wspieranie integracji społecznej mieszkańców. Gwarantuje to przede wszystkim zapewnienie odpowiedniej dostępności do rozwiniętej sieci infrastruktury społecznej oraz poczucie bezpieczeństwa publicznego, jak i zdrowotnego. Wsparcie w tym obszarze obejmuje także działania pozwalające na aktywizację społeczną mieszkańców gminy, a w szczególności osób zagrożonych lub dotkniętych wykluczeniem społecznym.

Cel operacyjny 3.1. Poprawa stanu infrastruktury społecznej.

Działania:

- Modernizacja placówek oświatowych;
- Zwiększanie udziału placówek oświatowych w projektach rozwojowych;
- Zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji dla uczniów szkół;
- Pomoc stypendialna dla najzdolniejszych uczniów;
- Utworzenie żłobków;
- Budowa boisk sportowych i placów zabaw;
- Upowszechnianie e-usług – edukacja informatyczna młodzieży szkolnej;
- Doposażenie placówek oświatowych i kulturalnych w niezbędny sprzęt, w tym nowoczesne środki multimedialne;
- Utworzenie warsztatów terapii zajęciowej dla niepełnosprawnych;

Spójność z innymi dokumentami:

Nazwa dokumentu	Cel/priorytet
Europa 2020	Inteligentny rozwój – gospodarka oparta na wiedzy i innowacji, Projekt przewodni: „Młodzież w drodze”.
Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju	Cel 3. Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki

	Kierunek interwencji: Podnoszenie jakości edukacji poprzez zorientowanie na efekty uczenia się, w szczególności w zakresie kluczowych kompetencji, a także personalizację nauczania oraz ewaluację pracy szkół i placówek.
Strategia Rozwoju Kraju 2020	Obszar strategiczny III. Spójność społeczna i terytorialna: Cel.III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych.
Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2015	Cel strategiczny 1. Stworzenie warunków do rozwoju zasobów ludzkich Cel pośredni: Budowanie społeczeństwa uczącego się; Cel strategiczny 3. Poprawa konkurencyjności Województwa Zachodniopomorskiego Cel pośredni: Wykorzystywanie nauki jako stymulatora wzrostu.
Strategia Rozwoju Powiatu Białogardzkiego na lata 2000-2015	Cel strategiczny 3. Rozwój infrastruktury lokalnej Program operacyjny 9. Rozwój oświaty.

Miary osiągnięcia celu:

Mierniki osiągnięć celu - WSKAŹNIKI

- Liczba zmodernizowanych placówek oświatowych;
- Udział placówek oświatowych w projektach rozwojowych;
- Wielkość udzielonej pomocy stypendialnej;
- Liczba utworzonych żłobków;
- Liczba rozbudowanych i zmodernizowanych obiektów sportowych przy szkołach;
- Liczba wyposażonych placówek w materiały dydaktyczne;
- Wskaźnik skolaryzacji;

Cel operacyjny 3.2. Zwiększenie oferty kulturalnej gminy.

Działania:

- Wzbogacenie oferty kulturalnej i sportowej dla mieszkańców w każdej grupie wiekowej;
- Zwiększenie oferty zajęć pozalekcyjnych;
- Organizacja większej liczby wydarzeń kulturalnych dla mieszkańców gminy, z każdej grupy wiekowej;
- Zapewnienie cykliczności odbywających się imprez na terenie gminy;
- Odpowiednia promocja wydarzeń kulturalnych;
- Organizowanie warsztatów rozwijających zainteresowania mieszkańców;

- Bieżące utrzymywanie świetlic wiejskich;

Spójność z innymi dokumentami:

Nazwa dokumentu	Cel/priorytet
Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju	Cel 1. Wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce, stworzenie warunków dla wzrostu oszczędności oraz podaży pracy i innowacji; Cel 3. Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki;
Strategia Rozwoju Kraju 2020	Obszar strategiczny III. Spójność społeczna i terytorialna: Cel.III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych.
Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2015	Cel strategiczny 1. Stworzenie warunków do rozwoju zasobów ludzkich Cel pośredni: Integracja społeczności regionu; Cel pośredni: Wspomaganie rozwoju demokracji lokalnej.

Miary osiągnięcia celu:

Mierniki osiągnięć celu - WSKAŹNIKI

- Liczba zajęć pozalekcyjnych;
- Liczba osób korzystająca z oferty zajęć pozalekcyjnych (dostępność do zajęć);
- Liczba organizowanych wydarzeń kulturalnych;
- Cykliczność odbywających się imprez;
- Liczba uczestników wydarzeń kulturalnych;
- Zasięg promocji gminy;
- Liczba organizowanych warsztatów rozwijających zainteresowania mieszkańców;

Cel operacyjny 3.3. Poprawa bezpieczeństwa publicznego, w szczególności ochrony zdrowia,

Działania:

- Zapewnienie odpowiedniego dostępu do podstawowej i specjalistycznej opieki lekarskiej;
- Zwalczanie biedy, ubóstwa i nieporadności w sprawach opiekuńczych;
- Poprawa poczucia bezpieczeństwa;
- Dopuszczenie jednostek zapewniających bezpieczeństwo na obszarze gminy;
- Zwiększenie poczucia przynależności do regionu;
- Modernizacja i przebudowa Remiz Ochotniczych Straży Pożarnych;

Spójność z innymi dokumentami:

Nazwa dokumentu	Cel/priorytet
Europa 2020	Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu – gospodarka charakteryzująca się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniająca spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną, Projekt przewodni: „Europejski program walki z ubóstwem”.
Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju	Cel 11. Wzrost rozwoju kapitału społecznego, Kierunek interwencji: Przygotowanie i wprowadzenie programu edukacji obywatelskiej na wszystkich poziomach edukacji, w perspektywie uczenia się przez całe życie.
Strategia Rozwoju Kraju 2020	Obszar strategiczny III. Spójność społeczna i terytorialna Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych.
Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2015	Cel strategiczny 4. Podniesienie jakości życia w regionie Cel pośredni: Zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego i zwiększenie poczucia bezpieczeństwa ludności; Cel pośredni: Stworzenie spójnego systemu realizacji zadań ochrony zdrowia i bezpieczeństwa zdrowotnego.
Strategia Rozwoju Powiatu Białogardzkiego na lata 2000-2015	Cel strategiczny 3. Rozwój infrastruktury lokalnej Program operacyjny 7. Poprawa bezpieczeństwa; Program operacyjny 8. Nowoczesne formy opieki społecznej.

Miary osiągnięcia celu:

Mierniki osiągnięcia celu - WSKAŹNIKI
<ul style="list-style-type: none"> - Dostępność do podstawowej i specjalistycznej opieki zdrowotnej; - Liczba programów przeciwdziałania powstawaniu zjawisk patologicznych - Liczba osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej; - Ilość środków przeznaczonych na cele społeczne; - Liczba rodzin objętych ubóstwem; - Liczba zakupionego sprzętu będącego wyposażeniem jednostek zapewniających bezpieczeństwo na terenie gminy; - Liczba przestępstw na terenie gminy;

Cel operacyjny 3.4. Zapobieganie powstawaniu zjawiska wykluczenia społecznego.

Działania:

- Utworzenie Środowiskowego Domu Pomocy Społecznej;
- Wsparcie osób niepełnosprawnych;
- Zwalczanie występujących problemów społecznych;
- Zwiększanie pomocy społecznej dla rodzin najbardziej potrzebujących;
- Prowadzenie systematycznego monitoringu występowania zjawisk patologicznych;
- Zapobieganie powstawaniu ubóstwa i innych trudnych sytuacji życiowych;
- Przeciwdziałanie przestępczości, szczególnie wśród młodzieży;
- Prowadzenie monitoringu rodzin, które otrzymują wsparcie;
- Rozwój różnych form wsparcia;

Spójność z innymi dokumentami:

Nazwa dokumentu	Cel/priorytet
Europa 2020	Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu – gospodarka charakteryzująca się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniająca spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną, Projekt przewodni: „Europejski program walki z ubóstwem”.
Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju	Cel 6 - Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state” Kierunek interwencji: Zapewnienie jak najlepszej adresowalności świadczeń i zasiłków i rozwój ekonomii społecznej, tak aby z jednej strony stymulowały i wspierały korzystanie z usług publicznych oraz z drugiej ograniczały ryzyko marginalizacji spowodowanej ubóstwem, Kierunek interwencji: Zapewnienie realnego wsparcia rodzin wielodzietnych zabezpieczającego je przed ryzykiem wykluczenia społecznego, Kierunek działania: Stworzenie modelu aktywności intelektualnej, społecznej i zawodowej osób starszych opartego na wykorzystywaniu ich potencjałów i zapobieganiu wykluczeniu społecznemu.
Strategia Rozwoju Kraju 2020	Obszar strategiczny III. Spójność społeczna i terytorialna

	<p>Cel III.1 Integracja społeczna</p> <p>III.1.1 Zwiększanie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym,</p> <p>III.1.2 Zmniejszanie ubóstwa w grupach najbardziej nim zagrożonych.</p>
<p>Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2015</p>	<p>Cel strategiczny 4. Podniesienie jakości życia w regionie</p> <p>Cel pośredni: Zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego i zwiększenie poczucia bezpieczeństwa ludności;</p> <p>Cel pośredni: Stworzenie spójnego systemu realizacji zadań polityki socjalnej.</p>
<p>Strategia Rozwoju Powiatu Białogardzkiego na lata 2000-2015</p>	<p>Cel strategiczny 3. Rozwój infrastruktury lokalnej</p> <p>Program operacyjny 7. Poprawa bezpieczeństwa;</p> <p>Program operacyjny 8. Nowoczesne formy opieki społecznej.</p>

Miary osiągnięcia celu:

Mierniki osiągnięcia celu - WSKAŹNIKI
<ul style="list-style-type: none"> - Dynamika znoszenia barier ograniczających poruszanie się osobom niepełnosprawnym; - Dynamika zwalczania problemów społecznych; - Liczba programów przeciwdziałania powstawaniu zjawisk patologicznych - Liczba osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej; - Ilość środków przeznaczonych na cele społeczne;

Cel operacyjny 3.5. Rozwój współpracy na szczeblu lokalnym i ponadlokalnym.

Działania:

- Nawiązywanie współpracy z instytucjami i organizacjami pozarządowymi w celu promocji gminy w różnych sferach;
- Nawiązywanie współpracy z innymi jednostkami samorządu terytorialnego;
- Rozwój partnerstwa zagranicznego;
- Wymiana doświadczeń z partnerami zagranicznymi;
- Pozyskiwanie nowych partnerów;
- Pozyskiwanie środków w ramach Partnerstwa;

Spójność z innymi dokumentami:

Nazwa dokumentu	Cel/priorytet
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie	Cel 1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów 1.3 Budowa podstaw konkurencyjności województw – działania tematyczne, 1.3.7 Współpraca międzynarodowa.
Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2015	Cel strategiczny 1. Stworzenie warunków do rozwoju zasobów ludzkich Cel pośredni: Integracja społeczności regionu; Cel pośredni: Wzmacnianie tożsamości narodowej, regionalnej i lokalnej w warunkach integracji europejskiej.

Miary osiągnięcia celu:

Mierniki osiągnięć celu - WSKAŹNIKI
<ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób biorących udział w wymianach z miastami i gminami partnerskim; - Liczba i zakres prowadzonych, wspólnych przedsięwzięć z miastami i gminami partnerskim; - Liczba miast i gmin współpracujących z gminą Tychowo; - Ilość pozyskanych środków w ramach Partnerstwa;

OBSZAR STRATEGICZNY IV. TURYSTYKA

4. Stworzenie warunków do rozwoju turystyki oraz promocja gminy

Gmina Tychowo posiada ogromny potencjał turystyczny, który wiąże się z niezwyklej osobliwością przyrody, a znakiem szczególnym jest występowanie największego w Polsce oraz jednego z największych w Europie głązów narzutowych „Trygław”. Ponadto gmina posiada dogodne warunki do wypoczynku i rekreacji dzięki dużej lesistości oraz bogatemu zapleczu zabytków i zasobów przyrodniczych. Warunkiem niezbędnym jest jednak wypracowanie turystycznego wizerunku gminy i jej odpowiednia promocja. Wysoki potencjał upatruje się w rozwoju agroturystyki jako aktywnej formy wypoczynku i spędzania wolnego czasu.

Cel operacyjny 4.1. Zwiększanie atrakcyjności turystycznej gminy oraz jej promocja.

Działania:

- Promocja gminy pod kątem turystycznym;
- Promocja walorów turystyczno-przyrodniczych;
- Wydanie folderu turystycznego;
- Stworzenie dogodnych warunków do rozwoju bazy gastronomiczno-noclegowej;
- Poprawa stanu obiektów zabytkowych (renowacja);
- Ochrona zabytków przed dewastacją;
- Rewitalizacja obszarów zdegradowanych;
- Pozyskanie środków na działania z zakresu rewitalizacji czy renowacji obiektów zabytkowych;
- Organizacja imprez ponadlokalnych promujących walory turystyczne gminy;

Spójność z innymi dokumentami:

Nazwa dokumentu	Cel/priorytet
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary	Cel 1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów 1.3 Budowa podstaw konkurencyjności województw –

Wiejskie	działania tematyczne, 1.3.6 Wykorzystywanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego.
Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Zachodniopomorskim do 2015 roku	Obszar priorytetowy III: Wsparcie marketingowe Cel operacyjny 1. Kooperacja w zakresie wspólnego marketingu regionu Działanie 1.1. Opracowanie zintegrowanego systemu promocji markowych produktów Województwa; Działanie 1.2. Kreowanie spójnego wizerunku turystycznego regionu.
Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2015	Cel strategiczny 3. Poprawa konkurencyjności Województwa Zachodniopomorskiego Cel pośredni: Rozwój funkcji turystyczno-uzdrowskiej; Cel pośredni: Rozwijanie systemu promocji regionu Cel strategiczny 4. Podniesienie jakości życia w regionie Cel pośredni: Zachowanie, ochrona i odtworzenie walorów środowiska przyrodniczego.
Strategia Rozwoju Powiatu Białogardzkiego na lata 2000-2015	Cel strategiczny 1. Restrukturyzacja obszarów wiejskich Program operacyjny 3. Rozwój turystyki.

Miary osiągnięcia celu:

Mierniki osiągnięć celu - WSKAŹNIKI

- Liczba wydanych broszur promujących zasoby gminy;
- Liczba przeprowadzonych szkoleń z zakresu rozwoju turystyki;
- Jakość atrakcji turystycznych i stopień ich wyeksponowania;
- Liczba prowadzonych działań w obszarze kulturalno-sportowo-artystycznym;
- Liczba działań wspierających ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego;
- Liczba przeprowadzonych renowacji obiektów zabytkowych;
- Ilość pozyskanych środków na inwestycje z zakresu rewitalizacji;
- Określenia stanu obiektów zabytkowych na terenie gminy;

Cel operacyjny 4.2. Wygospodarowanie terenów rekreacyjnych.

Działania:

- Zagospodarowanie turystyczne jezior w gminie;
- Wsparcie dla rozwoju turystyki i modernizacji infrastruktury turystycznej;
- Rozbudowa bazy gastronomiczno-noclegowej;

Spójność z innymi dokumentami:

Nazwa dokumentu	Cel/priorytet
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie	Cel 1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów 1.3 Budowa podstaw konkurencyjności województw – działania tematyczne, 1.3.6 Wykorzystywanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego.
Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2015	Cel strategiczny 3. Poprawa konkurencyjności Województwa Zachodniopomorskiego Cel pośredni: Rozwój funkcji turystyczno-uzdrowiskowej.
Strategia Rozwoju Powiatu Białogardzkiego na lata 2000-2015	Cel strategiczny 1. Restrukturyzacja obszarów wiejskich Program operacyjny 3. Rozwój turystyki.

Miary osiągnięcia celu:

Mierniki osiągnięć celu - WSKAŹNIKI
<ul style="list-style-type: none"> - Powierzchnia terenów oddanych pod zabudowę turystyczną i rekreacyjną; - Powierzchnia utworzonych terenów wypoczynkowych; - Liczba powstałych elementów małej infrastruktury; - Liczba nowopowstałych obiektów gastronomiczno-noclegowych;

Cel operacyjny 4.3. Inwentaryzacja i odpowiednie oznakowanie zabytków i zasobów przyrodniczych.

Działania:

- Przeprowadzenie inwentaryzacji obiektów zabytkowych i zasobów przyrodniczych;
- Odpowiednie oznakowanie zabytków i zasobów przyrodniczych;
- Utworzenie lepszych dojazdów do wyżej wymienionych zasobów;

Spójność z innymi dokumentami:

Nazwa dokumentu	Cel/priorytet
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie	Cel 1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów 1.3 Budowa podstaw konkurencyjności województw – działania tematyczne,

	1.3.6 Wykorzystywanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego.
Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2015	Cel strategiczny 3. Poprawa konkurencyjności Województwa Zachodniopomorskiego Cel pośredni: Rozwijanie systemu promocji regionu Cel strategiczny 4. Podniesienie jakości życia w regionie Cel pośredni: Zachowanie, ochrona i odtworzenie walorów środowiska przyrodniczego.
Strategia Rozwoju Powiatu Białogardzkiego na lata 2000-2015	Cel strategiczny 1. Restrukturyzacja obszarów wiejskich Program operacyjny 3. Rozwój turystyki.

Miary osiągnięcia celu:

Mierniki osiągnięć celu - WSKAŹNIKI
<ul style="list-style-type: none"> - Liczba przeprowadzonych inwentaryzacji; - Liczba tablic informacyjnych/tabliczek/oznaczeń walorów przyrodniczo-kulturalnych na terenie gminy; - Długość zmodernizowanych dróg/szlaków/ścieżek rowerowych umożliwiających dostęp do walorów przyrodniczo-kulturalnych;

Cel operacyjny 4.4. Rozwój agroturystyki z wykorzystaniem wysokiego potencjału przyrodniczego.

Działania:

- Utworzenie gospodarstw agroturystycznych na terenie gminy;
- Wsparcie i promocja tworzenia gospodarstw agroturystycznych;
- Udzielanie pomocy w uzyskaniu dofinansowania na rozwój agroturystyki;

Spójność z innymi dokumentami:

Nazwa dokumentu	Cel/priorytet
Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Zachodniopomorskim do 2015 roku	Obszar priorytetowy I: Rozwój markowych produktów turystycznych regionu Cel operacyjny 2. Budowa i rozwój kompleksowych markowych produktów turystycznych wokół typów turystyki Działanie 2.5. Budowa i rozwój produktów markowych turystyki wypoczynkowej i rekreacyjnej, w tym turystyki wiejskiej.

<p>Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2015</p>	<p>Cel strategiczny 3. Poprawa konkurencyjności Województwa Zachodniopomorskiego Cel pośredni: Aktywizacja obszarów wiejskich w kierunku ich wielofunkcyjnego rozwoju oraz wzrosty efektywności rolnictwa; Cel pośredni: Rozwijanie systemu promocji regionu Cel strategiczny 4. Podniesienie jakości życia w regionie Cel pośredni: Kreowanie zdrowego stylu życia.</p>
---	--

Miary osiągnięcia celu:

<p>Mierniki osiągnięć celu - WSKAŹNIKI</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Liczba gospodarstw agroturystycznych; - Liczba nowo utworzonych gospodarstw agroturystycznych; - Ilość środków pozyskanych na rozwój agroturystyki;

OBSZAR STRATEGICZNY V. ŚRODOWISKO

5. Ochrona środowiska naturalnego

Zrównoważony rozwój gminy powinien przebiegać z uwzględnieniem dbałości o dziedzictwo przyrodnicze i środowisko naturalne, a ochrona przed zanieczyszczeniami powinna być skorelowana ze wszystkimi formami działalności człowieka. Wyższa jakość tej ochrony powinna uwzględniać przede wszystkim inwestycje związane z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii. Z drugiej strony natomiast niezbędne jest kształtowanie proekologicznych postaw wśród mieszkańców.

Cel operacyjny 5.1. Promocja i rozwój proekologicznych postaw wśród mieszkańców.

Działania:

- Organizowanie spotkań o tematyce ekologicznej;
- Podnoszenie świadomości ekologicznej wśród mieszkańców miasta i gminy;
- Przeprowadzanie programów ekologicznych wśród mieszkańców, szczególnie od najmłodszych lat szkolnych;
- Systematyczna kontynuacja akcji sprzątania świata;
- Propagowanie zdrowego stylu życia i stosowania się do zasad ochrony środowiska;

Spójność z innymi dokumentami:

Nazwa dokumentu	Cel/priorytet
Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju	Cel 7. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska; Kierunek interwencji: Zwiększenie poziomu ochrony środowiska.
Strategia Rozwoju Kraju 2020	Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka: Cel II.6 Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko II.6.1 Racjonalne gospodarowanie zasobami, II.6.2 Poprawa efektywności energetycznej, II.6.4 Poprawa stanu środowiska, II.6.5 Adaptacja do zmian klimatu.
Strategia Rozwoju	Cel strategiczny 4. Podniesienie jakości życia

**Województwa
Zachodniopomorskiego do roku
2015**

w regionie
Cel pośredni: Zachowanie, ochrona i odtworzenie
walorów środowiska przyrodniczego.

Miary osiągnięcia celu:

Mierniki osiągnięć celu - WSKAŹNIKI

- Liczba programów nauczania zawierających zagadnienia z zakresu edukacji ekologicznej;
- Ilość środków pozyskanych na poprawę stanu środowiska naturalnego;
- Liczba spotkań o tematyce ekologicznej;
- Liczba imprez o tematyce ekologicznej (festynów, akcji sprzątania świata itp.)

Cel operacyjny 5.2. Zapobieganie emisji zanieczyszczeń do środowiska.

Działania:

- Zwiększanie świadomości odpowiedniego stosowania oprysków przez rolników;
- Ukierunkowanie na gospodarkę niskoemisyjną;
- Systematyczne prowadzenia działań zapobiegających powstawaniu zanieczyszczeń na terenie gminy;
- Przeprowadzanie termomodernizacji budynków użyteczności publicznej;
- Zwiększanie bezpieczeństwa energetycznego;
- Poprawa efektywności energetycznej i ekologicznej budynków;
- Stały monitoring emisji zanieczyszczeń do atmosfery;
- Likwidacja nielegalnych wysypisk śmieci;

Spójność z innymi dokumentami:

Nazwa dokumentu	Cel/priorytet
Europa 2020	Inteligentny rozwój – gospodarka oparta na wiedzy i innowacji, Projekt przewodni „Unia Innowacji”, Zrównoważony rozwój – wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej, Projekt przewodni: „Europa efektywnie korzystająca z zasobów”.
Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju	Cel 7. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska. Kierunek interwencji: Modernizacja infrastruktury

	<p>i bezpieczeństwo energetyczne, Kierunek interwencji: Modernizacja sieci elektroenergetycznych i ciepłowniczych, Kierunek interwencji: Zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego poprzez dywersyfikację kierunków pozyskiwania gazu, Kierunek interwencji: Zwiększenie poziomu ochrony środowiska.</p>
Strategia Rozwoju Kraju 2020	<p>Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka Cel II.6 Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko II.6.1 Racjonalne gospodarowanie zasobami, II.6.2 Poprawa efektywności energetycznej, II.6.4 Poprawa stanu środowiska, II.6.5 Adaptacja do zmian klimatu.</p>
Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2015	<p>Cel strategiczny 4. Podniesienie jakości życia w regionie Cel pośredni: Zachowanie, ochrona i odtworzenie walorów środowiska przyrodniczego.</p>

Miary osiągnięcia celu:

Mierniki osiągnięć celu - WSKAŹNIKI

- Liczba działań ukierunkowanych na zapobieganie powstawania zanieczyszczeń;
- Liczba wdrożonych systemów monitorowania stanu środowiska;
- Liczba zlikwidowanych źródeł emisji zanieczyszczeń, w szczególności niskiej emisji;
- Liczba zidentyfikowanych źródeł emisji zanieczyszczeń;
- Liczba realizowanych programów środowiskowych;
- Liczba obiektów, w których przeprowadzono termomodernizację;
- Liczba zlikwidowanych nielegalnych wysypisk śmieci;
- Wysokość osiąganych parametrów gospodarki odpadami;
- Udział odpadów podlegających odzyskowi;

Cel operacyjny 5.3. Dbalność o estetykę przestrzeni gminy.

Działania:

- Dbalność o estetykę przestrzeni gminy;
- Wyznaczenie stref pod zabudowę mieszkaniową;
- Odpowiednie zagospodarowanie budynków niespełniających żadnych funkcji;
- Poprawa stanu technicznego obiektów użyteczności publicznej;
- Podnoszenie estetyki budynków publicznych;
- Zwiększanie motywacji do dbania o estetykę budynków prywatnych oraz ich otoczenia;

Spójność z innymi dokumentami:

Nazwa dokumentu	Cel/priorytet
Strategia Rozwoju Kraju 2020	Obszar strategiczny I. Sprawne i efektywne państwo, Cel I. 1 Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem I.1.5 Zapewnienie ładu przestrzennego.
Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Zachodniopomorskim do 2015 roku	Obszar priorytetowy IV: Kształtowanie przestrzeni turystycznej Cel operacyjny 2. Kształtowanie środowiska w kontekście rozwoju przestrzeni turystycznej Działanie 2.5. Rozwój estetyki wsi, miejscowości nadmorskich, uzdrowisk.
Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2015	Cel strategiczny 2. Powszechna dostępność dóbr, usług i informacji Cel pośredni: Kształtowanie i utrzymanie ładu przestrzennego oraz dziedzictwa kulturowego. Cel strategiczny 4. Podniesienie jakości życia w regionie Cel pośredni: Zachowanie, ochrona i odtworzenie walorów środowiska przyrodniczego.

Miary osiągnięcia celu:

Mierniki osiągnięć celu - WSKAŹNIKI

- Powierzchnia wyznaczonego obszaru pod zabudowę mieszkaniową;
- Liczba zagospodarowanych budynków niespełniających dotychczasowo żadnych funkcji;
- Liczba zmodernizowanych/wyremontowanych obiektów użyteczności publicznej;
- Dynamika podnoszenia wyglądu estetycznego budynków na terenie gminy;

Cel operacyjny 5.4. Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.

Działania:

- Zwiększanie świadomości wykorzystania odnawialnych źródeł energii;
- Przeprowadzanie odpowiedniej promocji wykorzystania alternatywnych źródeł energii;
- Uzyskiwanie dofinansowania na działania z zakresu energii odnawialnej;
- Wspierania inwestycji z zakresu odnawialnych źródeł energii;

Spójność z innymi dokumentami:

Nazwa dokumentu	Cel/priorytet
Europa 2020	Inteligentny rozwój – gospodarka oparta na wiedzy i innowacji, Projekt przewodni: „Unia Innowacji”, Zrównoważony rozwój – wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej, Projekt przewodni: „Europa efektywnie korzystająca z zasobów”.

Miary osiągnięcia celu:

Mierniki osiągnięcia celu - WSKAŹNIKI
<ul style="list-style-type: none"> - Liczba kampanii informacyjnych propagujących wykorzystanie alternatywnych źródeł energii; - Udział wykorzystania odnawialnych źródeł energii w całkowitych pozyskiwaniu energii; - Liczba inwestycji z zakresu odnawialnych źródeł energii;

V. WDRAŻANIE I MONITORING

Gmina Tychowo jest wspólnotą samorządową, utworzoną przez jej mieszkańców, która wykonuje zadania publiczne w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność. Według art. 6 Ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów. Do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty samorządowej.

Strategia Rozwoju Gminy Tychowo na lata 2014-2020 jest dokumentem strategicznym. Wyznacza więc działania do realizacji, które odpowiadają określonym celom strategicznym i operacyjnym. Ich realizacja ma prowadzić do podniesienia standardów i jakości życia mieszkańców w najważniejszych jej sferach jakimi są: przestrzeń i infrastruktura, społeczeństwo, gospodarka, turystyka i środowisko. Jest to główny cel niniejszego dokumentu. Na podstawie wyszczególnionych zadań określono główne obszary problemowe wymagające interwencji, które mogą przyczynić się do poprawy konkurencyjności gminy w regionie. Dodatkowo ze względu na swój operacyjno-wdrożeniowy charakter zawiera wykaz najważniejszych inwestycji do realizacji w latach 2014-2020. Wdrażanie Strategii leży po stronie władz samorządowych.

W procesie realizacji Strategii niezmiernie ważna jest kontrola tego procesu, jak również ocena osiągniętych efektów, ponieważ to efektywna realizacja założonych działań jest czynnikiem prowadzącym do jej sukcesu. Ponadto monitoring służyć ma kontroli postępu realizacji polityk i programów, weryfikacji osiągniętych rezultatów i porównywaniu ich zgodności z celami strategicznymi. Z upływem czasu istotnym działaniem będzie również ocena sytuacji zewnętrznej i ocena założeń, które mogą się dezaktualizować w związku ze zmianami sytuacji miasta, gminy, regionu czy kraju.

W celu prowadzenia stałego monitoringu zostanie powołany Zespół ds. Strategii, który będzie się składał z przedstawicieli władz samorządowych, środowisk naukowych, społecznych, gospodarczych oraz organizacji pozarządowych. Osobą koordynującą pracę Zespołu będzie Burmistrz Tychowa. Każdego roku odpowiedzialne jednostki składać będą sprawozdanie z realizacji wypracowanych zadań strategicznych. Monitoring realizacji Strategii Rozwoju Gminy Tychowo umożliwi dokonanie okresowych analiz i ocen skutków wdrażanych zadań dla jej życia społeczno-gospodarczego. Efektywne monitorowanie procesu

wdrażania strategii rozwoju będzie możliwe dzięki doborowi właściwych wskaźników, mierzalnych i dostępnych w statystyce publicznej lub w wewnętrznym systemie sprawozdawczości Urzędu Miejskiego w Tychowie.

VI. FINANSOWANIE STRATEGII

Przedstawione w Strategii Rozwoju Gminy Tychowo na lata 2014-2020 cele strategiczne i operacyjne są spójne z innymi dokumentami strategicznymi na szczeblu powiatu, województwa, kraju, jak i Europy. Będąc integralną częścią większej przestrzeni terytorialnej należy poszukiwać źródeł ich finansowania także na szczeblach wyższych.

Realizacja zadań zapisanych w Strategii będzie finansowana z następujących źródeł:

- budżet gminy;
- budżet województwa zachodniopomorskiego;
- budżet państwa;
- środki pozostałych partnerów lokalnych i instytucji zaangażowanych w realizację Strategii;
- środki Unii Europejskiej;
- środki krajowych i międzynarodowych instytucji finansowych;;
- środki własne sponsorów, dzierżawców obiektów, firm itp.

Z uwagi na fakt, że w momencie opracowywania niniejszego dokumentu nie zostały opracowane uszczegółowienia Programów Operacyjnych, nie podano szczegółowo możliwych źródeł pozyskania środków unijnych. Warto jednak zaznaczyć, że nowy okres finansowania 2014-2020 stwarza gminie Tychowo możliwości pozyskania środków na dalszy jej rozwój oraz podniesienie standardów i jakości życia jej mieszkańców.

VII. PLAN INWESTYCYJNY

Strategia Rozwoju Gminy Tychowo na lata 2014-2020, w końcowym etapie prac, została uzupełniona o plan inwestycyjny, który zawiera wykaz zaplanowanych, najważniejszych działań. Zadania te wpisują się w cele strategiczne i operacyjne niniejszego dokumentu i przyczynią się do realizacji celu głównego jakim jest „**podniesienie standardów i jakości życia mieszkańców gminy Tychowo**”. Zapis tego punktu nawiązuje do art. 15 znowelizowanej Ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki

rozwoju. Zgodnie z przytoczonym artykułem dokumentem, który stanowi podstawę prowadzenia tej polityki jest także Plan Rozwoju mający charakter operacyjno-wdrożeniowy, określający działania przewidziane do realizacji zgodnie z ustalonym systemem finansowania i realizacji, stanowiący element niniejszego dokumentu. W związku z tym uzupełniono zapis Strategii o wykaz inwestycji planowanych do realizacji w założonej perspektywie czasowej.

Tabela 24. Plan inwestycyjny na lata 2014-2020

Nazwa zadania	Zgodność z celami dokumentu	Oczekiwane rezultaty
Przebudowa ul. Kolejowej w Tychowie – drogi dojazdowej do dworca kolejowego	1. Dbalność o ład przestrzenny gminy 1.2. Modernizacja infrastruktury komunikacyjnej,	- poprawa dostępu mieszkańców Tychowa i osób przyjezdnych do dworca kolejowego; - budowa nowych odcinków dróg i modernizacja istniejących; - poprawa stanu technicznego dróg na terenie gminy; - poprawa przepustowości dróg; - zwiększenie bezpieczeństwa na drogach;
Przebudowa drogi gminnej Buczki – Pobądz, dojazdowej do drogi wojewódzkiej nr 169	1. Dbalność o ład przestrzenny gminy 1.2. Modernizacja infrastruktury komunikacyjnej,	- poprawa dostępu do drogi woj. nr 169; - budowa nowych odcinków dróg i modernizacja istniejących; - poprawa stanu technicznego dróg na terenie gminy; - poprawa przepustowości dróg; - zwiększenie bezpieczeństwa na drogach;
Przebudowa drogi gminnej w Tyczewie – dojazdowej do drogi wojewódzkiej nr 169	1. Dbalność o ład przestrzenny gminy 1.2. Modernizacja infrastruktury komunikacyjnej,	- poprawa dostępu do drogi woj. nr 169; - budowa nowych odcinków dróg i modernizacja istniejących; - poprawa stanu technicznego dróg na terenie gminy; - poprawa przepustowości dróg; - zwiększenie bezpieczeństwa na drogach;
Przebudowa ul. L. Mroczkiewicza w Tychowie – gminnej drogi dojazdowej do drogi wojewódzkiej nr 169	1. Dbalność o ład przestrzenny gminy 1.2. Modernizacja infrastruktury komunikacyjnej,	- poprawa dostępu do drogi woj. nr 169; - budowa nowych odcinków dróg i modernizacja istniejących; - poprawa stanu technicznego dróg na terenie gminy; - poprawa przepustowości dróg; - zwiększenie bezpieczeństwa na

		drogach;
Przebudowa gminnej drogi Kowalki – Dzieciolowo – dojazdowej do drogi powiatowej oraz drogi wojewódzkiej nr 169	1. Dbłość o ład przestrzenny gminy 1.2. Modernizacja infrastruktury komunikacyjnej,	- poprawa dostępu do drogi woj. nr 169; - budowa nowych odcinków dróg i modernizacja istniejących; - poprawa stanu technicznego dróg na terenie gminy; - poprawa przepustowości dróg; - zwiększenie bezpieczeństwa na drogach;
Przebudowa drogi gminnej Warnino – Weldkówko dojazdowej do drogi wojewódzkiej nr 169	1. Dbłość o ład przestrzenny gminy 1.2. Modernizacja infrastruktury komunikacyjnej,	- poprawa dostępu do drogi woj. nr 169; - budowa nowych odcinków dróg i modernizacja istniejących; - poprawa stanu technicznego dróg na terenie gminy; - poprawa przepustowości dróg; - zwiększenie bezpieczeństwa na drogach;
Przebudowa ul. Dolnej w Tychowie oraz uzbrojenie przyległego terenu inwestycyjnego dz. Nr 583/15, 583/5, 583,10, 583,4 w Tychowie	1. Dbłość o ład przestrzenny gminy 1.2. Modernizacja infrastruktury komunikacyjnej, 2. Aktywizacja funkcji gospodarczych 2.3. Zwiększanie atrakcyjności inwestycyjnej gminy poprzez promocję Tychowskiej Strefy Inwestycyjnej,	- poprawa dostępu do drogi powiatowej 1174Z i drogi woj. nr 169; - modernizacja istniejących odcinków dróg; - zwiększenie bezpieczeństwa na drogach; - zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej; - uzbrojenie terenu inwestycyjnego;
Budowa ścieżki rowerowej trasą po byłej kolei wąskotorowej, trasa: Dobrowo – Słonino-Bukówko – Bukowo – Pobądz	1. Dbłość o ład przestrzenny gminy 1.3. Rozwój infrastruktury rekreacyjno-turystycznej, w tym także sportowej,	- poprawa warunków turystyczno-rekreacyjnych; - wzrost bezpieczeństwa poruszania się dzięki wydzielonym ścieżkom; - zwiększanie atrakcyjności gminy; - rozwój aktywnych form spędzania wolnego czasu;
Poprawa efektywności energetycznej i ekologicznej budynków Gimnazjum w Tychowie poprzez	5. Ochrona środowiska naturalnego 5.2. Zapobieganie emisji zanieczyszczeń do środowiska,	- wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną; - poprawa stanu placówki oświatowej; - wzrost zadowolenia mieszkańców;

<p>instalację pomp ciepła oraz poprawę izolacyjności przegród dachowych</p>		<ul style="list-style-type: none"> - ochrona środowiska naturalnego; - obniżenie kosztów ogrzewania budynku;
<p>Rewitalizacja centrów miejscowości, parków podworskich, zabytków- kościołów i pałaców w Tychowie i Dobrowie</p>	<p>4. Stworzenie warunków do rozwoju turystyki oraz promocja gminy 4.1. Zwiększanie atrakcyjności turystycznej gminy oraz jej promocja,</p>	<ul style="list-style-type: none"> - wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem; - ożywienie - rewitalizacja enklaw (części) miasta; - poprawa stanu obszaru o wysokich walorach; - zwiększenia atrakcyjności terenu; - zwiększenie dostępności parku dla mieszkańców; - powstanie odnowionego obszaru z przeznaczeniem do wypoczynku;
<p>Budowa placów zabaw, boisk sportowych, remonty świetlic wiejskich w gm. Tychowo</p>	<p>1. Dbłość o ład przestrzenny gminy 1.3. Rozwój infrastruktury rekreacyjno-turystycznej, w tym także sportowej, 3. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego 3.2. Zwiększenie oferty kulturalnej gminy,</p>	<ul style="list-style-type: none"> - rozwój regionalny i lokalny; - wspieranie zdrowego stylu życia; - utworzenie miejsc spędzania czasu wolnego dla dzieci, młodzieży i dorosłych; - zwiększenie dostępności do obiektów; - wzrost zadowolenia mieszkańców;
<p>Termomodernizacja budynku administracyjnego Urzędu Miejskiego w Tychowie</p>	<p>5. Ochrona środowiska naturalnego 5.2. Zapobieganie emisji zanieczyszczeń do środowiska,</p>	<ul style="list-style-type: none"> - przejście na gospodarkę niskoemisyjną w budynkach użyteczności publicznej; - poprawa stanu obiektu użyteczności publicznej; - zaspokajanie potrzeb mieszkańców; - nowy wizerunek instytucji; - wzrost zadowolenia mieszkańców; - wzrost dostępności do Urzędu;
<p>Wspieranie zatrudnienia u osób bezrobotnych poprzez organizowanie szkoleń i kursów podnoszących kwalifikacje zawodowe</p>	<p>2. Aktywizacja funkcji gospodarczych 2.2. Poprawa stanu lokalnego rynku pracy,</p>	<ul style="list-style-type: none"> - zmniejszenie bezrobocia; - szkolenia dla osób trwale bezrobotnych korzystających z pomocy opieki społecznej; - poprawa sytuacji na lokalnym rynku pracy;
<p>Tworzenie spółdzielni socjalnych w celu aktywizacji społecznej i zawodowej oraz podniesienie</p>	<p>2. Aktywizacja funkcji gospodarczych 2.2. Poprawa stanu lokalnego rynku pracy,</p>	<ul style="list-style-type: none"> - aktywizacja społeczna i zawodowa; - integracja, podniesienie kwalifikacji osób bezrobotnych; - poprawa sytuacji na lokalnym rynku pracy;

kwalifikacji osób bezrobotnych		- zmniejszanie bezrobocia;
Przystosowanie obiektu w Kowalkach w celach utworzenia warsztatów terapii zajęciowej dla osób niepełnosprawnych	3. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego 3.1. Poprawa stanu infrastruktury społecznej,	- stwarzanie osobom z niepełnosprawnością możliwości uczestniczenia w rehabilitacji społecznej i zawodowej; - terapia realizowana poprzez terapię zajęciową;
Zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości elementarnej edukacji dla uczniów w szkołach gm. Tychowo	3. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego 3.1. Poprawa stanu infrastruktury społecznej,	- przystosowanie klas szkół podstawowych i gimnazjum do nauki języków obcych, klas komputerowych oraz do zajęć przyrodniczo-chemicznych; - przystosowanie i wyposażenie sal do nauki w SP dla 5 i 6-latków;
Przebudowa i remont dróg gminnych w gm. Tychowo	1. Dbalność o ład przestrzenny gminy 1.2. Modernizacja infrastruktury komunikacyjnej,	- usuwanie niedoborów przepustowości; - budowa nowych odcinków dróg i modernizacja istniejących; - poprawa stanu technicznego dróg na terenie gminy; - poprawa przepustowości dróg; - zwiększenie bezpieczeństwa na drogach;
Wymiana i modernizacja źródeł światła w obiektach użyteczności publicznej gminy Tychowo	1. Dbalność o ład przestrzenny gminy 1.1. Poprawa stanu infrastruktury komunalnej,	- wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną; - poprawa warunków życia mieszkańców; - zwiększenie atrakcyjności gminy; - zwiększenie poczucia bezpieczeństwa;
Budowa i modernizacja sieci wodnokanalizacyjnej w miejscowościach: Pobądz, Tyczewo, Smęcino, Weldkówko, Weldkowo i Kowalki, Drzonowo, Czarnkowo, Warnino	1. Dbalność o ład przestrzenny gminy 1.1. Poprawa stanu infrastruktury komunalnej,	- poprawa warunków życia mieszkańców; - poprawa stanu środowiska naturalnego; - zwiększanie atrakcyjności terenów dla rozwoju przedsiębiorstw czy również turystyki;
Modernizacja i przebudowa Remiz Ochotniczych Straży Pożarnych w Gminie Tychowo	3. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego 3.1. Poprawa stanu infrastruktury społecznej,	- rozwój regionalny i lokalny; - poprawa stanu obiektu; - zaspokajanie potrzeb mieszkańców; - nowy wizerunek instytucji; - wzrost zadowolenia mieszkańców;

		- wzrost dostępności;
Przebudowa i remont drogi dojazdowej do drogo woj. nr 167 w miejscowości Słonino	1. Dbalność o ład przestrzenny gminy 1.1. Poprawa stanu infrastruktury komunalnej,	- usuwanie niedoborów przepustowości; - budowa nowych odcinków dróg i modernizacja istniejących; - poprawa stanu technicznego dróg na terenie gminy; - poprawa przepustowości dróg; - zwiększenie bezpieczeństwa na drogach;

Spis tabel

Tabela 1. Wykaz sołectw i miejscowości gminy Tychowo	8
Tabela 2. Pomniki przyrody zlokalizowane w granicach gminy Tychowo	12
Tabela 3. Liczba ludności w gminie Tychowo wg płci w latach 2009-2012.....	15
Tabela 4. Ruchy naturalne mieszkańców gminy wg płci.....	17
Tabela 5. Migracje mieszkańców gminy Tychowo	17
Tabela 6. Wykaz placówek oświatowych na terenie gminy Tychowo	20
Tabela 7. Liczba uczniów i absolwentów w placówkach oświatowych na terenie gminy Tychowo.....	21
Tabela 8. Dane o placówce bibliotecznej funkcjonującej na terenie gminy Tychowo	23
Tabela 9. Powody przyznawania pomocy społecznej w gminie Tychowo.....	25
Tabela 10. Forma wsparcia udzielonego przez Ośrodek Pomocy Społecznej.....	26
Tabela 11. Organizacje pozarządowe w gminie Tychowo	29
Tabela 12. Ilość ofert pracy w gminie Tychowo z podziałem na rodzaje oferty w 2013 roku.....	35
Tabela 13. Liczba podmiotów gospodarczych według sekcji.....	37
Tabela 14. Użytkowanie gruntów w gminie Tychowo w 2010 roku (zgodnie z danymi Powszechnego Spisy Rolnego)	40
Tabela 15. Wykaz zabytków nieruchomych na terenie gminy Tychowo	46
Tabela 16. Wodociągi i kanalizacja na terenie gminy Tychowo w 2012 roku	49
Tabela 17. Zbiorcze zestawienie odpadów gminy Tychowo w latach 2009-2012	52
Tabela 18. Zasoby mieszkaniowe gminy Tychowo	54
Tabela 19. Sytuacja finansowa gminy Tychowo – stan budżetu	55
Tabela 20. Wydatki majątkowe gminy Tychowo	55
Tabela 21. Inwestycje zrealizowane przez gminę Tychowo ze środków pozabudżetowych w latach 2010-2014	58
Tabela 22. Mocne i słabe strony gminy Tychowo	60
Tabela 23. Szanse i zagrożenia wpływające na gminę Tychowo	61
Tabela 24. Plan inwestycyjny na lata 2014-2020.....	93

Spis wykresów

Wykres 1. Zmiana liczby ludności gminy Tychowo od 2008 roku	16
Wykres 2. Struktura wg ekonomicznych grup ludności	18
Wykres 3. Wykształcenie ludności gminy Tychowo w 2002 roku (według danych Narodowego Spisu Powszechnego)	19
Wykres 4. Wydatki na pomoc społeczną z budżetu gminy.....	27
Wykres 5. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych na terenie gminy Tychowo.....	32
Wykres 6. Wskaźnik bezrobocia rejestrowanego gminy Tychowo na tle powiatu	33
Wykres 7. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%).....	34
Wykres 8. Liczba podmiotów gospodarczych według sektorów własnościowych	36
Wykres 9. Struktura podmiotów gospodarczych w gminie Tychowo w 2013 roku	38
Wykres 10. Struktura gospodarstw rolnych gminy Tychowo wg grup obszarowych w 2010 roku (zgodnie z danymi Powszechnego Spisy Rolnego)	41
Wykres 11. Sieć wodociągowa w gminie Tychowo	48
Wykres 12. Sieć kanalizacyjna na terenie gminy Tychowo.....	50
Wykres 13. Udział wydatków majątkowych (inwestycyjnych) w wydatkach ogółem.....	56

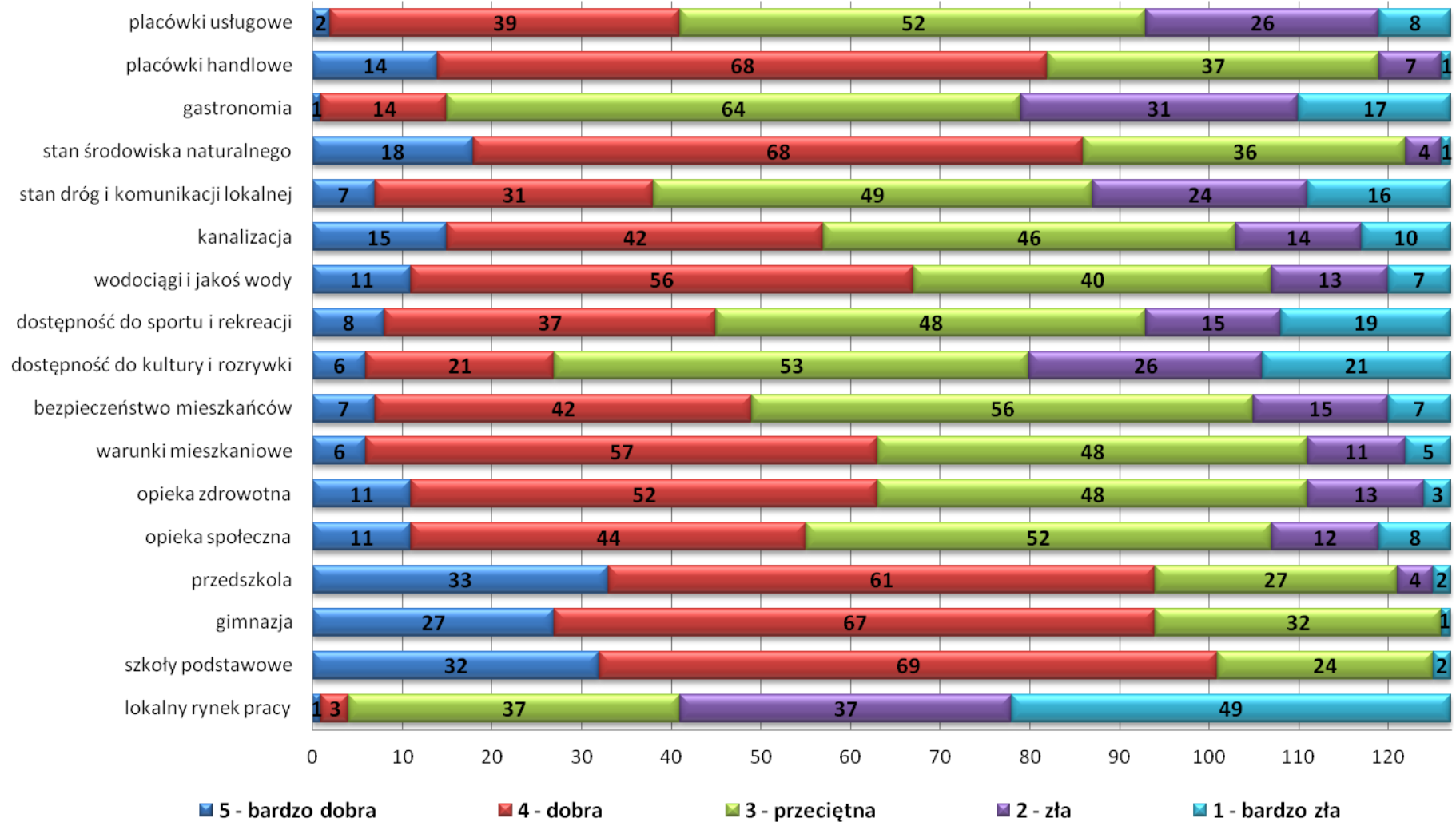
Spis rycin

Rycina 1. Położenie gminy Tychowo	6
Rycina 2. Układ miasta Tychowo	7
Rycina 3. Głaz narzutowy „Trygław”	42
Rycina 4. Gmina Tychowo.....	43

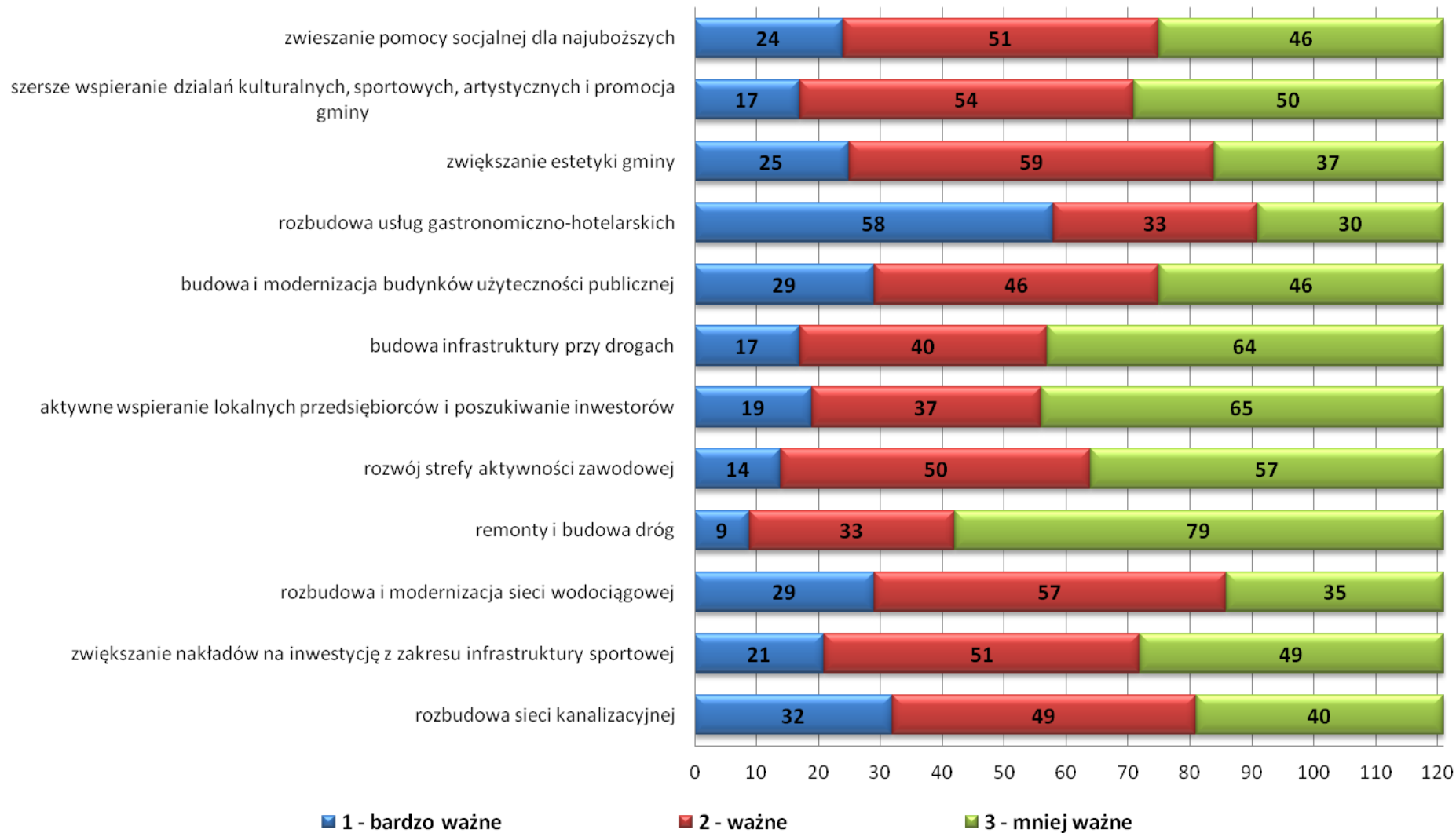
Załącznik: Wyniki ankiety

Ocena warunków życia w gminie Tychowo

Istotność działań dla mieszkańców i rozwoju gminy

Rycina 1. Położenie gminy Tychowo	6
Rycina 2. Układ miasta Tychowo	7
Rycina 3. Głaz narzutowy „Trygław”	42
Rycina 4. Gmina Tychowo	43